

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

*[ACTUAL ISSUES
OF UKRAINIAN LINGUISTICS:
THEORY AND PRACTICE]*

*[АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
УКРАИНСКОЙ ЛИНГВИСТИКИ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА]*

XL

Засновано 2000 року

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Інституту філології
25 лютого 2020 року*

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенти:

І.В. Смуциньська, д-р філол. наук, проф.

О.П. Івановська, д-р філол. наук, проф.

В.І. Ярмак, д-р філол. наук, доц.

А 43 Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика : зб. наукових праць. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2020. Вип. 40. 172 с.

У збірнику наукових праць аналізуються актуальні, перспективні, дискусійні питання сучасної лінгвістики в її множинних дослідницьких парадигмах. Видання розраховано на фахівців у галузях філології, філософії, культурології, історії та інших соціогуманітарних дисциплін, а також науковців вищих навчальних закладів.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Наукова індексація:

INDEX COPERNICUS (Польща)
ERIH PLUS (Норвегія)
RESEARCH BIB (Японія)
PІНЦ / eLIBRARY (Росія)

УКРАЇНІКА НАУКОВА (Україна)
LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR
ROAD

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації – Серія КВ № 5755 від 15.01.2002 р. Перереєстровано: **Свідоцтво про державну реєстрацію** друкованого засобу масової інформації – Серія КВ № 24318-14158ПР від 24.01.2020 р.

Збірник наукових праць є **фаховим виданням із дисциплін філологічного профілю** (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.10.2015 р., № 1021)

Цей журнал ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons
Зазначення Авторства 4.0 Міжнародна

Спеціальність ДАК/ міжнародна сертифікація:

філологічні науки (мовознавство) / language and linguistics
соціальні комунікації / social communication

Періодичність: двічі на рік (електронна версія розміщується на сайті видання не пізніше **1 лютого та 1 липня** кожного року)

OPEN ACCESS

© Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика

Головний редактор:

Л.І. Шевченко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.

Відповідальний секретар:

Д.Ю. Сизонов, канд. філол. наук, доц.

Відповідальний секретар англomовної версії:

О.М. Плясун

Українська редакційна колегія:

Б.М. Ажнюк, д-р філол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р філол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р філол. наук, проф.;

С.Я. Єрмоленко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

А.П. Загнітко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевська, д-р філол. наук, проф.;

Л.Ф. Компанцева, д-р філол. наук, проф.;

О.В. Левко, канд. філол. наук, доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р філол. наук, проф.;

Г.П. Півторак, акад. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

Р.П. Радишевський, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

С.К. Росовецький, д-р філол. наук, проф.;

М.А. Собуцький, д-р філол. наук, проф.;

О.О. Тараненко, чл.-кор. НАН України, д-р філол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.

Міжнародна редакційна колегія:

Артур Брацкі, д-р гуманіт. наук, проф. (Польща);

Андрій Даниленко, канд. філол. наук, проф. (США);

Дель Гаудіо Сальваторе, PhD (д-р філософії) (Італія);

Александр Кіклєвіч, д-р філол. наук, проф. (Польща);

Максім Каранфіловскі, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Наталія Клушина, д-р філол. наук, проф. (Росія);

Лідія Тантуровска, д-р філол. наук, проф. (Північна Македонія);

Бранко Тошович, д-р філол. наук, проф. (Австрія);

Адам Фаловскі, д-р філол. наук, проф. (Польща)

Адреса редакційної колегії: 01601, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 14, ауд. 131,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут
філології; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Reviewers:

I.V. Smuschinska, doctor of philology, prof.

O.P. Ivanovska, doctor of philology, prof.

V.I. Yarmak, doctor of philology, assoc. prof.

A 43 Actual issues of Ukrainian linguistics : theory and practice : scientific digest. Kyiv : Publishing center "Kyiv university", 2020. Vol. 40. 172 p.

The scientific digest contains contributions dedicated to the analysis of relevant, promising, controversial issues of modern linguistics in its plural research paradigmes. It is addressed to specialists in various disciplines of humanities: philology, philosophy, culturology, history etc. as well as to university scholars.

ISSN 2311-2697 (Print)

ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Scientific indexation:

INDEX COPERNICUS (Poland)

ERIH PLUS (Norway)

RESEARCH BIB (Japan)

RISC / eLIBRARY (Russia)

SCIENTIFIC UKRAINE (Ukraine)

LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

ROAD

Certificate of state registration of the print media (KB № 5755, 15.01.2002).

Certificate of state re-registration of the print media (KB № 24318-14158IIP)

The scientific digest is a **professional edition of philological sciences** (decree of the Ministry of education and science of Ukraine, 07.10.2015, № 1021).

This digest is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

International certification:

language and linguistics

social communication

Frequency: twice a year (online version is posted on the website of the edition no later than **February 1** and **July 1** of each year)

© Actual issues of Ukrainian linguistics : theory and practice

Chief editor:

L.I. Shevchenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

Executive secretary:

D.Y. Syzonov, PhD, assoc. prof.

Executive secretary of the English version:

O.M. Pliusun

Ukrainian editorial board:

B.M. Azhnyuk, doctor of philology, prof.;

F.S. Batsevych, doctor of philology, prof.;

L.P. Hnatiuk, doctor of philology, prof.;

S.Y. Yermolenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

Larysa F. Kompantseva, doctor of philology, prof.;

T.Y. Kovalevska, doctor of philology, prof.;

O.V. Levko, PhD, assoc. prof.;

L.A. Lysychenko, doctor of philology, prof.;

G.P. Pivtorak, acad. of NAS of Ukraine, doctor of philology, prof.;

R.P. Radyshevskyy, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

S.K. Rosovetskyy, doctor of philology, prof.;

M.A. Sobutskyyi, doctor of philology, prof.;

V.A. Shyrokov, acad. of NAS of Ukraine, doctor of technical sciences, prof.;

O.O. Taranenko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.;

A.P. Zagnitko, corresponding member of NAS of Ukraine,
doctor of philology, prof.

International editorial board:

Artur Bratski, doctor of humanities, prof. (Poland);

Andrii Danylenko, PhD, prof. (USA);

Del Gaudio Salvatore, PhD (Italy);

Maksim Karanfilovski, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Aleksander Kiklevich, doctor of philology, prof. (Poland);

Natalia Klushyna, doctor of philology, prof. (Russia);

Lidia Tanturovska, doctor of philology, prof. (North Macedonia);

Branko Toshovych, doctor of philology, prof. (Austria);

Adam Falowski, doctor of philology, prof. (Poland)

Editorial address: 01601 Kyiv, Taras Shevchenko Blvd, 14, aud. 131, Taras
Shevchenko National University of Kyiv, Institute of philology, tel. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

УДК 81.161.2
ББК 81.2 Ук-5

Рецензенты:

И.В. Смуцинская, д-р филол. наук, проф.

Е.П. Ивановская, д-р филол. наук, проф.

В.И. Ярмак, д-р филол. наук, доц.

А 43 Актуальные проблемы украинской лингвистики : теория и практика : сб. научных трудов. Киев : ИПЦ "Киевский университет", 2020. Вып. 40. 172 с.

В сборнике научных трудов анализируются актуальные, перспективные, дискуссионные вопросы современной лингвистики в ее множественных исследовательских парадигмах. Издание адресуется специалистам в области филологии, философии, культурологии, истории и других социогуманитарных дисциплин, а также исследователям высших учебных заведений.

ISSN 2311-2697 (Print)
ISSN 2523-4870 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP>

Научная индексация:

INDEX COPERNICUS (Польша)
ERIH PLUS (Норвегия)
RESEARCH BIB (Япония)
РИНЦ / eLIBRARY (Россия)

УКРАИНИКА НАУЧНАЯ (Украина)
LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY
GOOGLE SCHOLAR
ROAD

Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации – Серия КВ № 5755 от 15.01.2002 г. Перерегистрировано:
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации – Серия КВ № 24318-14158ПП от 24.01.2020 г.

Сборник научных трудов является **специализированным изданием по дисциплинам филологического профиля** (приказ Министерства образования и науки Украины от 07.10.2015 г., № 1021).

Этот журнал доступен по лицензии Creative Commons
"Attribution" ("Атрибуция") 4.0 Всемирная

Специальность ДАК / международная сертификация:
филологические науки (языкознание) / language and linguistics
социальные коммуникации / social communication

Периодичность: дважды в год (электронная версия размещается на сайте не позже 1 февраля и 1 июля каждого года)

© Актуальные проблемы украинской лингвистики : теория и практика

Главный редактор:

Л.И. Шевченко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.

Ответственный секретарь:

Д.Ю. Сизонов, канд. филол. наук, доц.

Ответственный секретарь англоязычной версии:

О.Н. Плясун

Украинская редакционная коллегия:

Б.Н. Ажнюк, д-р филол. наук, проф.;

Ф.С. Бацевич, д-р филол. наук, проф.;

Л.П. Гнатюк, д-р филол. наук, проф.;

С.Я. Ермоленко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

А.А. Загнитко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Т.Ю. Ковалевская, д-р филол. наук, проф.;

Л.Ф. Компанцева, д-р филол. наук, проф.;

А.В. Левко, канд. филол. наук, доц.;

Л.А. Лисиченко, д-р филол. наук, проф.;

Г.П. Пивторак, акад. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

Р.П. Радышевский, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

С.К. Росовецкий, д-р филол. наук, проф.;

М.А. Собуцкий, д-р филол. наук, проф.;

А.О. Тараненко, чл.-кор. НАН Украины, д-р филол. наук, проф.;

В.А. Широков, акад. НАН Украины, д-р техн. наук, проф.

Международная редакционная коллегия:

Артур Брацки, д-р гуманитарн. наук, проф. (Польша);

Андрей Даниленко, канд. филол. наук, проф. (США);

Дель Гаудио Сальваторе, PhD (д-р философии) (Италия);

Максим Каранфиловски, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Александр Киклевич, д-р филол. наук, проф. (Польша);

Наталья Клушина, д-р филол. наук, проф. (Россия);

Лидия Тантуровска, д-р филол. наук, проф. (Северная Македония);

Бранко Тошович, д-р филол. наук, проф. (Австрия);

Адам Фаловски, д-р филол. наук, проф. (Польша)

Адрес редакционной коллегии: 01601, г. Киев, бул. Т. Шевченко, 14,
ауд. 131, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Институт филологии; тел. +380 (44) 239-33-66;

e-mail: apultp@univ.net.ua ; style_m_k@ukr.net

web: <http://apultp.knu.ua>

СТИЛІСТИЧНА АСПЕКТОЛОГІЯ МОВОЗНАВСТВА

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.8-26>

Шевченко Л.І.

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

**ЕТИКА ІДЕАЛІВ І "ПРОЗИ ЖИТТЯ" В ЕПІСТОЛЯРІЇ
ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША**

***Анотація.** Стаття з циклу публікацій про видатного українського літератора, видавця, перекладача і автора українського правопису, т. зв. "кулішівки", присвячена аналізу світоглядних констант автора, відбитих в епістолярії. Розглядаються етичні максими і моральні принципи Пантелеймона Куліша як єдність ідеального, одухотвореного творчими, романтизованими уявленнями митця – і реального життя. Аналізуються апеляції П. Куліша з погляду мотивації ним домінуючих оцінок подій, обставин і характеристик адресатів, таких як ставлення до праці, народу, культури, мови, історії та ін. Окрема увага приділяється впливу на П. Куліша постаті та творчості М. Гоголя, коментатором, архіватором текстів, спогадів і видавцем якого він був. Листи дають можливість хронологізувати і пояснити зустрічі П. Куліша з родиною М. Гоголя, оцінку творчості М. Гоголя його сучасниками, з'ясувати особливості роботи над текстами М. Гоголя і спогадами про нього однодумців і друзів П. Куліша. Аналіз епістолярію вводить у пошук П. Кулішем духовних істин, зіставлень і паралелей із роздумами і творчими джерелами М. Гоголя, зокрема під час його поїздки до Данилового монастиря, до могили письменника. Інтелектуальна рефлексія П. Куліша в епістолярних текстах дозволяє виявити комплекс етичних проблем, навколо яких завжди зосереджується автор, і обґрунтувати складність поглядів на питання "ідеальне" – "профанне", "народ" – "служіння народу", "євангельські істини" – "світ реальних людей", "співмірність євангельського слова" – "живої одухотвореної природи" та ін. Проаналізовано широке коло адресатів П. Куліша, що дозволяє спостерегти панораму культурного життя української інтелігенції середини ХІХ ст., апробацію в середовищі культурних і громадських діячів традиційних етичних поглядів і формування нових ідей щодо мови, культури і національного відродження. Загальна характеристика моральних принципів П. Куліша корелюється з його апелятивами до авторитетних постатей, знакових подій та рефлексії на них в епістолярних текстах, зокрема особливостях звертань до адресатів. Висновково твердиться про складність, неоднозначність постаті П. Куліша, що був водночас невтомним*

трудівником, який поєднав високі етичні ідеали з моральним принципом творчого життя – служіння слову.

Ключові слова: епістолярій Пантелеймона Куліша, епістолярій як текст, етичні максими, моральні принципи П. Куліша, етичні домінанти Миколи Гоголя, адресати П. Куліша, мова у світогляді П. Куліша, ідеальні істини і реальне життя, євангельське слово і природа.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ETHICS OF IDEALS AND "PROSE OF LIFE" IN PANTELEIMON KULISH'S EPISTOLARY

Abstract. The article from a series of publications about the prominent Ukrainian writer, publisher, translator and author of Ukrainian spelling, the so-called "kulishivka", is dedicated to the analysis of the author's worldview constants reflected in his epistolary. The ethical maxims and moral principles of Panteleimon Kulish are considered as the unity of the ideal, inspired by creative, romantic views of the author and real life. P. Kulish's appeals are analyzed from the point of view of his motivation for dominant evaluations of events, circumstances and characteristics of the addressees, such as attitude towards work, people, culture, language, history, etc. Particular attention is paid to the influence of M. Gogol on P. Kulish due to the fact that P. Kulish was the author's commentator, archiver of texts and memoirs as well as publisher. The letters give an opportunity to chronologize and explain P. Kulish's meetings with M. Gogol's family, an assessment of M. Gogol's creativity by his contemporaries, to find out the peculiarities of work on M. Gogol's texts and the memories of his confederates and P. Kulish's friends. The analysis of the epistolary introduces P. Kulish's seek for spiritual truths, comparisons and parallels with M. Gogol's reflections and creative sources, in particular during his visit to Danilov Monastery and to the writer's tomb. P. Kulish's intellectual reflection in epistolary texts reveals a complex of ethical problems around which the author always focuses, substantiating the complexity of views on the issues of "ideal" – "profane", "people" – "service to people", "gospel truths" – "the world of real people", "the commensurability of the gospel word" – "living spiritualized nature" etc. A wide range of P. Kulish addressees is analyzed, which allows us to observe the panorama of the cultural life of the Ukrainian intelligentsia in the mid-19th century, testing in the environment of cultural and public figures of traditional ethical views and

formation of new ideas about language, culture and national revival. P. Kulish's general characterization of moral principles is correlated with his appeals to authoritative figures, iconic events and partial manifestation in epistolary texts, in particular the features of requests to addressees. The author concludes that P. Kulish's personality was complex and ambiguous. At the same time, the writer was a tireless worker who combined high ethical ideals with the moral principles of creative life – the service of the word.

Key words: *Panteleimon Kulish's epistolary, epistolary as text, ethical maxims, P. Kulish's moral principles, Mykola Gogol's ethical dominants, P. Kulish's addressees, language in P. Kulish's worldview, ideal truths and real life, gospel word and nature.*

Information about the author: *Shevchenko Larysa Ivanivna – corresponding member of NAS of Ukraine, doctor of philology, professor; head of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *style_m_k@ukr.net*

Шевченко Л.И.

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ЭТИКА ИДЕАЛОВ И "ПРОЗЫ ЖИЗНИ" В ЭПИСТОЛЯРИИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛИША

Аннотация. *Статья из цикла публикаций о выдающемся украинском литераторе, издателе, переводчике и авторе украинского правописания, т.н. "кулишивки", посвящена анализу мировоззренческих констант автора, отраженных в эпистолярии. Рассматриваются этические максимы и моральные принципы Пантелеймона Кулиша как единство идеального, одухотворенного творческими, романтизированными представлениями творческой личности – и реальной жизни. Анализируются апелляции П. Кулиша с точки зрения мотивации им доминантных оценок событий, обстоятельств и характеристик адресатов, таких как отношение к труду, народу, культуре, языку, истории и др. Особое внимание уделяется влиянию на П. Кулиша личности и творчества Н. Гоголя, комментатором, архиватором текстов, воспоминаний и издателем которого он был. Письма дают возможность хронологизировать и объяснить встречи П. Кулиша с семьей Н. Гоголя, оценку творчества Н. Гоголя его современниками, выявить особенности работы над текстами Н. Гоголя и воспоминаниями о нем единомышленников и друзей П. Кулиша. Анализ эпистолярия вводит в поиск П. Кулишом духовных истин, сопоставлений и параллелей с размышлениями и творческими источниками Н. Гоголя, в частности во время его поездки в Данилов монастырь, к могиле писателя. Интеллектуальная рефлексия*

П. Кулиша в эпистолярных текстах позволяет охарактеризовать комплекс этических проблем, вокруг которых всегда сосредотачивается автор, обосновывая сложность взглядов на вопросы "идеальное" – "профанное", "народ" – "служение народу", "евангельские истины" – "мир реальных людей", "соразмерность евангельского слова" – "живой одухотворенной природы" и др. Проанализирован широкий круг адресатов П. Кулиша, что позволяет наблюдать панораму культурной жизни украинской интеллигенции середины XIX в., апробацию в среде культурных и общественных деятелей традиционных этических взглядов и формирования новых идей относительно языка, культуры и национального возрождения. Общая характеристика моральных принципов П. Кулиша коррелируется с его апелляциями к авторитетным фигурам, знаковым событиям и рефлексией на них в эпистолярных текстах, в частности особенностях обращений к адресатам. В заключение делается вывод о сложности, неоднозначности фигуры П. Кулиша, который был одновременно неутомимым тружеником, соединяющим высокие этические идеалы с моральным принципом творческой жизни – служением слову.

Ключевые слова: *эпистолярный Пантелеймона Кулиша, эпистолярный как текст, этические максимы, моральные принципы П. Кулиша, этические доминанты Николая Гоголя, адресаты П. Кулиша, язык в мировоззрении П. Кулиша, идеальные истины и реальная жизнь, евангельское слово и природа.*

Информация об авторе: *Шевченко Лариса Ивановна – член-корреспондент НАН Украины, доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедрой стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.*

Электронный адрес: *style_m_k@ukr.net*

Лінгвіст, який інтерпретує філологічний текст, із очевидних причин домінування в ньому етичних та естетичних концепцій у формах вербалізованої художньої свідомості, авторських апеляцій до набутого досвіду й віртуально змодельованого світу постає перед завданням визначення критерію об'єктивації аналізу. Сформульована теза набуває особливої актуальності, коли йдеться про епістолярій – жанр, побудований на особистісних твердженнях, безпосередній рефлексії на події, відкритих апелятивах до адресата. Мовознавча компетенція в цьому випадку полягає, на нашу думку, в формалізованих ілюстраціях смислів, ідей, вербалізація яких дозволяє заглибитися в істинність пошуку творчої особистості.

Зауважимо, ідеали національного культурного діяча XIX ст., його етичний "кодекс" не можна розглядати відокремлено від

суспільно-політичних процесів, що характерні для європейської цивілізації того часу – "весни народів", максими свободи, героїзації вільної особистості, ідеї служіння народові. Як, зокрема, про це пише О.О. Янішевський в аналізі літератури польського зuboжіння з його

"бурхливими історичними потрясіннями, до яких слід віднести поділи Польщі наприкінці XVIII століття, невдале повстання під проводом Тадеуша Костюшка, глибинні суспільні потрясіння, викликані подіями 1830 й 1863 р.р., невгасиме боротьбу протягом XIX і початку XX століть за здобуття незалежності і побудову вільної польської держави" [23, с. 430].

П. Куліш живе і творить у колі цінностей і творчих пріоритетів, властивих знаковим польським авторам – Адаму Міцкевичу, Юліушу Словацькому, Зигмунду Красінському, Ципріану-Камілу Норвіду, Станіславу Виспянському та ін. Згадаймо і прямі аналогії з формуванням світогляду та громадянської позиції П. Куліша, що пов'язані з участю в Кирило-Мефодіївському товаристві, Костомарівською "Книгою буття українського народу" [20] та її дотичністю до ідей А. Міцкевича у славетному повстанському маніфесті [21].

Існують і складніші взаємозалежності. Йдеться про синтез в аналізі різних методів, що часто не тільки мотивують, але й визначають характер мовознавчих підходів. Скажімо, природа етичного не пізнається тільки в лінгвістичних покликаннях на мовні форми чи їх регулярність, власне лінгвістична аргументація лише ілюструє твердження про природу етичного, мотивації, обставини вияву етичного та ін. Заглиблення в етику фрази, мовної поведінки особистості, її рефлексії на світ – це лінгвістична компетенція перетинань пізнаваного в гуманітаристиці загалом.

Ще один аспект – ідеї, їх аналогії, етичні ідеали, взірці моральні й поведінкові, світоглядні переконання й асоціативи, тобто духовність, яка й формує людину. Людину у слові.

Рельєфно принцип продуктивності такого інтерпретативного підходу спостерігаємо в аналізі творчості П. Куліша –

літератора складного, відданого письменству до самозречення, і водночас імпульсивного в його епістолярії. Зокрема у рефлексії на творчу спадщину Миколи Гоголя.

Етичні, й глибше – світоглядні, асоціативи П. Куліша з М. Гоголем формуються протягом багатьох років, нагадуючи духовний всесвіт співмірностей, що має інтенції до розширення. Настійливий пошук П. Кулішем епістолярію М. Гоголя у приватних архівах тогочасної інтелігенції, заохочення друзів і колег до збирання творчої спадщини геніального письменника, ініціювання техніки копіювання листів М. Гоголя (з детальними інструкціями як це робити, на якому папері та ін. для збереження цього неоціненного скарбу, щоб став доступнішим іншим, хто хоче долучитися до істини), прагнення побачити всіх і все, що пов'язано з письменником – матір, сестру, його родинний дім, актуалізовані в культурному середовищі спогади про М. Гоголя його сучасників, врешті визначають контури вже названого духовного всесвіту.

1855 рік, лист до О. Куліш із Москви, як завжди подієво насичений інформацією про діячів культури, зокрема М. Погодіна та його колекціонування портретів російських учених і літераторів, як минувшини, так і сучасності. Властивий П. Кулішеві опис емоцій, викликаних простріленим і скривавленим сюртуком О. Пушкіна на одному з бюстів погодінської колекції, прикінцеве Кулішеве "*Больно!*", в якому так видно живу рефлексію українського літератора.

І врешті – знакове. Поїздка з Миколою Трушковським до Данилового монастиря, з точними, майже фотографічними замальовками спостережених життєвих колізій, де проводи в ополчення, їх жива ритуальність доводять П. Куліша до сліз: "на сердце было грустно и вместе торжественно" [1, с. 253].

Із цим настроєм очікування одкровення доїжджає П. Куліш до могили М. Гоголя. Символікою співмірностей із найважливішим, істинним і водночас гірким проінятий опис останнього земного притулку великого М. Гоголя, де "на каменном основаниі положена трапедія из тёмно-серого камня. Сверху надпись, кто погребён...". Жива рефлексія спорідненої

душі в антитезі вічності слова Гоголя й швидкоплинності життя "грустно видеть имя Гоголя на гробовом камне!" І виділені, тривожно передбачувані та вже значною мірою пережиті драми самого П. Куліша в написах на могилі М. Гоголя: "На боках надписи из Св[ятого] Писания. Из них более других остаются в памяти "Горькимъ словомъ моимъ посмѣюся" и "Правда возвышаетъ языкъ". В головах большой золотой (разумеется позолоченный) крест на каменной Голгофе, на которой сияет надпись: "Ей, гряди Господи Иисусе!"

Триада істин пройденого земного шляху *Тих, хто належить вічності й Того, хто здатний доторкнутися до розрізень між праведним і лукавим.*

"Я перенёсся в чувства Гоголя и плакал почти всю обедню, немотря на все усилия подавлять слёзы", – пише П. Куліш дружині. Й гіркий висновок: "Ещё один пророк, а люди остаются всё теми же. Для кого же были страдания, низведшие его в могилу? Для кого написаны слова его?... Изумляешься такому явлению посреди современного общества! Это было чудо, воочию совершившееся" [1, с. 253].

Інтерпретатори П. Куліша (й пізніші, й сучасники літератора), яким вдавалося чи хотілося представити П. Куліша одновимірною людиною, людиною-ілюстрацією чи то "хуторянства" чи то "народництва", чи то абсолютизованого "українофільства", та ще й із оцінністю "буржуазного", а може особистістю з дратівливим характером, можливо не дуже лояльного щодо окремих пошановуваних діячів культури, на нашу думку, не часто зверталися до його листів. А ще – реальних вчинків, їх етичної мотивації, не показного, а щирого пістету до перейденого шляху світлих людей і поцілованих Богом талантів. У цьому П. Куліш, і саме ці усвідомлені духовні чесноти залишені нам у спадок як етичні максими.

Чи готовий сам П. Куліш до живої етики вчинків М. Гоголя? Роздуми над етичними проблемами є, на наш погляд, домінантою епістолярію українського літератора.

Найперше – це проблема жертвності в ім'я честі / правди / справедливості. П. Куліш декларує її достатньо радикально, можливо трохи пафосно, але з огляду на свої вчинки – чесно:

"... Только жертвами покупается спасение ближнего, что мы на битву явились в жизнь, что честный воин сражается в своём poste, не считая неприятелей, пока есть силы, и что лучше пасть мёртвым или изнемогшим, нежели добровольно уступить врагу своё место. Это знает, это чувствует только юноша" [2, с. 250].

Важливо, що лист адресований Сергію Аксакову, родину якого і самого адресата П. Куліш вважав найдостойнішими людьми того часу. І справді, родина Аксакових була поряд із П. Кулішем у непоодиноких складних ситуаціях – і морально, і матеріально, і за переконаннями, і за людською співучастю в різних життєвих колізіях.

Звертають на себе увагу і ключові слова наведеної фрази "жертва в ім'я", "спасіння ближнього", "битва" за "життя", апеляція до юнацького благородного максималізму, а з іншого боку – антитетичне протиставлення неможливості "добровільних поступок ворогові" свого місця просвітителя і труженика в інтелектуальній "битві". Все це формує етичну парадигму П. Куліша, де найбільші достоїнства людини пов'язані з працею-битвою, яка в модальностях українського літератора є і смислом життя, і честю, і гордістю, і перспективою жертви в ім'я духовного спасіння. Логічно постає звідси й узагальненість афористичної фрази М. Гоголя "Пояснення літургії", яку поділяє і цитує П. Куліш: "Божественная литургия есть вечное повторение великого подвига любви, для нас совершившегося".

Поваги гідні й етичні ремінісценції та поведінкові аналогії, коли йдеться не тільки про духовну спорідненість П. Куліша і М. Гоголя, але й інших достойників культури. У цьому зв'язку майже містичною видається історія із самим М. Гоголем, наведена і прокоментована Олесем Федоруком.

Український дослідник звертає увагу на фрагмент із "Истории моего знакомства с Гоголем" В. Аксакова, де йдеться про те, як Гоголь зустрів смерть О. Пушкіна. Саме цей фрагмент спогадів В. Аксакова (що важливо для етичних перехрещень митців) цитує П. Куліш:

"Из писем самого Гоголя известно, каким громовым ударом была для него эта потеря. Гоголь сделался болен и духом, и телом. Я прибавлю, что, по моему мнению, он уже никогда не выздоравливал совершенно и что смерть Пушкина была одною из причин всех болезненных явлений его духа, вследствие которых он задавал себе неразрешимые вопросы, на которые великий талант его, изнеможенный борьбою с направлением отшельника, не мог дать удовлетворительный ответ" [2, с. 537-538].

Заворожує майже екзистенційна спорідненість митців слова, де час культури послідовно сублімується в постатях О. Пушкіна, М. Гоголя, П. Куліша. Виявлені максимально персоналістично в художньому слові, вони рефлексують в одному колі етичних й естетичних цінностей, осягнень духовних істин, що до них і досі лише наближаються нащадки, і підкреслюють етичні та естетичні перетинання світогляду апеляцією до духовних сутностей один одного, без яких і саме життя майже неможливе.

Філологічна інтерпретація етичних максим П. Куліша – це водночас можливість заглибитися у проблеми людини, яка живе в реальному часі та в реальних обставинах. Достатньо однозначний і палкий в полеміці П. Куліш, коли йдеться про принципи для нього питання видання пам'яток культури, їх паспортизації, обстоювання творчої самостійності (що фактично присутнє ледь чи не в кожному листі), намагається інколи знайти компроміс у складних ситуаціях. У листі до О. Бодяньського, зокрема, надісланому 27 березня 1855 р. з Москви, П. Куліш пояснює адресату сутність рецензії на "Літопис Граб'янки". Рецензія буде поміркованою, зважаючи на причини: не варто робити "гадкое движение – унижить себе подобного", "ничего не люблю делать прихватком", "Киевская Комиссия <...> не сделается ни умнее, ни нравственнее", "Мудрому не повредят их ошибки и заблуждения, а дураков моя

рецензия не сделает мудрыми", "Нам надобно заниматься делами посложнее этого и не развлекаться мелочами" [6, с. 254].

Чи спостерігаємо в цьому випадку компроміс П. Куліша з обставинами літературного життя або зрадою власних високих етичних стандартів, коли йдеться про культурну історію народу? На нашу думку, іронічна оцінка П. Кулішем видання "Літопису Граб'янки", крім вже зазначених мотивацій, містить ключову (хай і трохи зверхню) оцінку: "Бог с ними! Спасибо, что хоть так издали". Іншими словами – максимум можливого. З тим, щоб зосередитися на головному і йти далі.

Інтерпретатор Кулішевого епістолярію знаходить численні перегуки етичних принципів П. Куліша з його іншим сучасником – Альбертом Швейцером, хоча фактичних підтверджень їх особистого чи текстового знайомства не знаємо. Напевно, саме "час культури" диктує її ритми й формує універсальні етичні принципи, які визначають злети і падіння особистості, соціуму, духовної традиції. А у А. Швейцера аргументована різними контекстами максима полягає в тому, що культура, в якій деградуєть засади етики, приречена на занепад [22]. Чи не те саме доводить П. Куліш?

Звернімо увагу, зокрема, на коментовані українським літератором в епістолярії персоналії культурної історії. Із повагою і турботою приймаються, коментуються і дістають підтримки одностудці, люди світлих починань, трудівники. Коротко і ясно в листі до М. Білозерського від 2 квітня 1855 р.: "Прощён Гулак. Есть надежда и для Костомарова" [10, с. 257] – це про кирило-мефодіївців, злет ідей яких окрилив і долю самого П.Куліша. Щиро й відверто в листі до К. Аксакова від 12 квітня 1855 р.: "Тогда Вам скажу спасибо за многое, что я от Вас слышал, – то есть не словом скажу, а делом". І далі – майже розпачливо: "Но Боже мой! Как все идет на изворот в жизни! какие страшные воздвигаются препятствия не только к нравственным, но и к чисто умственным успехам!" [5, с. 262]. Інший лист – до близького друга М. Білозерського, в якому повідомляється про плани повернення восени 1855 р. до Петербурга, бо "не вижу иного средства поддерживать себя в

материальном и нравственном отношении" [12, с. 263]. До людини морально глухої, без сподівання на розуміння не звертаються, так нещадно оголюючи душу: "Меня никто не щадит; пощадите хоть Вы, т.е. согласитесь в душе, что так должно мне поступать, как я поступаю. Обнимаю Вас мысленно и от всего сердца" [12, с. 263].

Аналогічні покликання на листи П. Куліша можна множити і множити, розвінчуючи складений можливо недоброзичливцями літератора міф про його нестерпний характер. Погодьмося, навіть критика авторського редагування поезій Т. Шевченка не передбачала відмови від дружби з Кобзарем чи нерозуміння його геніальної особистості в колі українських митців. Це був, на наш погляд, акт піднесення творчої істини до можливого абсолюту довершеності. Все в ім'я того ж – культури, її злету, максимального вияву могутності духу Т. Шевченка.

Так само чинив П. Куліш і з іншими. У листі до М. Білозерського 1855 р. адресант зазначає щодо видання П. Афанасьєвим (Чужбинським) 15 віршів під назвою "Що було на серці" й одразу ж дає їм оцінку: "Есть несколько стихов удачных, но вообще – мелочность чувств и мыслей. Всё же это не Левко Боровыковский. Малоросийский словарь его уже печатается (йдеться про "Словарь малорусского наречия" Афанасьєва-Чужбинського – літери А – 3 – Л.Ш.): этому я очень радуюсь" [10, с. 257]. В цій короткій історії листа – виразні доміанти моральних принципів П. Куліша. Чесно оцінити недосконалий, на його думку, поетичний доробок П. Афанасьєва-Чужбинського, порівнявши з іншим автором, що працює в цьому ж жанрі, – і водночас порадіти іншим успіхам критикованого за поезію автора, що створює такий важливий для українців словник. Все чесно. Все об'єктивно і морально несуперечливо.

Цей же критерій об'єктивної оцінки застосовує П. Куліш і до себе. З іншої нагоди в листі до А. Смірної він пише: "Канцелярское делопроизводство мне неизвестно, но я пишу грамотно и быстро по-русски, знаю польский, французский, немецкий, английский, итальянский испанский языки в такой мере, что могу переводить с каждого из них на русский для

.....

печати..." [14, с. 260]. У складних життєвих обставинах, що змушують П. Куліша звертатися за протекціонізмом не тільки до О. Смірної, але й до інших шанованих автором адресатів, він встигає перекладати, видавати та писати, зокрема і праці з соціополітичної проблематики, наприклад, брошуру "La politique de la Russie et les principantes danubiennes par general conite de Ficquelmont". Аналізуючи "трикутник центральної сили між Варшавою, Петербургом і Москвою" в колі геополітичних проблем середини XIX ст., П. Куліш, що так характерно для його темпераменту і світогляду, вдається до узагальнень, рівною мірою важливих і для народів, і для окремої особистості. Хоч би й у формі висновкової сентенції: "C'ect jefer son avenir à tous les vents que de ne pas savoir à tenips s'imposer à sois – neënee une frontière"¹.

Двічі видана 1854 р. в Парижі (за покликанням О. Федорука на "Catalogue de la section des Russica on écrits sur la Russie en langue étrangères. St.-Petersburg" [24]), брошура ця висвічує ще одну грань П. Куліша – людину європейської перспективи, здатну вести діалог освіченого українця з іномовними сучасниками.

Зауважимо також і на активній, навіть дещо гострій (сьогодні часто вживане означення "радикальний") позиції П. Куліша, коли йдеться про найважливіші для нього етичні максими: "Мораль моя вооружена зубами: она будет грызть сердце читателю – в этом я уверен" [9, с. 59]. Написані у 1852 р., ці рядки до М. Білозерського є інтертекстуальною домінантою епістолярію П. Куліша незалежно від хронології життя і широкого кола адресатів. Життєві обставини швидше уточнюють моральні координати, ніж змінюють їх. Звідси й майже екстатичне: "Я так работал... Если бы кто-нибудь взял на себя труд переменить свечу за свечою, а ставни были заперты, то я просидел бы ночь, день и ночь, но не вставал с места" [15, с. 216]. У листі до С. Аксакова, писаному з Мотронівки роком пізніше (1855 р.), П. Куліш більш стихшено, але не менш переконливо сформулює думку: "Я крепко верую в закон

¹ Не вміти вчасно обмежувати себе – значить віддати своє майбутнє на ласку долі

необходимости явлений, и вера моя всегда спасает меня: иначе сердце моё давно было бы разбито" [3, с. 236].

Аналогічні апеляції до друзів й інтелектуалів, з якими листувався П. Куліш, можна множити і множити. І це за обставин, про які з гіркотою говорить сам автор листів, як-от звертаючись до М.Д. Білозерського: "Меня никто не щадит; пощадите хоть Вы, т.е. согласитесь в душе, что так должно мне поступать, как я поступаю". [12, с. 263]. В іншій ситуації, в листі, адресованому К. Аксакову з Санкт-Петербурга 12 квітня 1855 р., П. Куліш розпачливо виголошує:

"Но, Боже мой! Как всё идёт на изворот в жизни! Какие страшные воздвигаются препятствия не только к нравственным, но и к чисто умственным успехам! Доживём ли мы с Вами до более счастливого времени? и где нам почерпать силы для литературных трудов, которые будучи совершенны, должны оставаться немymi, как мысли, сидящие в голове?" [5, с. 262].

Гармонія етичних мотивацій П. Куліша – це етика реалій творчої особистості, де ідеальне трансформується у "прозу життя" і навпаки – "проза життя" виростає до ідеальної, одухотвореної субстанції. Просвіщати народ свій – місія, високе покликання митця слова, божественний дар. Тому й відкривається П. Куліш М. Максимовичу "Нехай... Бог сам положить на думку, що... писати. Він один тее знає, що він думає-гадає, як нашу душу огнем воспалєє, голосними словами у слух уха промовляє" [17, с. 195].

З ідеальної настанови постає ідеальна сутність, точний смисл і довершена форма. Відтак "Псалом 41 я получил. Гарно! Знаете що? Коли се на мене, то людові і треба дещо показувати його мовою, то оттакими божественними речами чи не спірніше піде діло?" [17, с. 195].

П. Куліш безумовно апелює і до вищих істин, і до зразкових форм, і до естетичних вимірів національної мови в її "божественних" текстах. А як же з іншими оцінками реалій, коли "С обществом, к которому мы принадлежим, мы разлучены огромным неравенством отношений, мест и

.....

взглядов на вещи?" [11, с. 92]. І навіть більше – тверезий, неромантизований погляд на людей знімає з П. Куліша штамп "хуторянства", як усвідомленої (ніби-то) і декларованої автором моделі ідеального українського життя. У листі до Миколи Макарова, писаному 25 червня 1854 р. з Боївщини, П. Куліш із гіркою іронією зазначає, що хотів би "похвалитися своїми людьми", яких вісім та ще двоє дітей, але "людшки у мене дрянные, кроме одной или двух душ. Употребляю все средства, чтоб их очеловечить – и всё вотще; впрочем, ещё так мало времени я живу с ними" [19, с. 185].

Пізніше критикам (напевно, і багатьом сучасникам) П. Куліша написано руйнує романтизовану картину уявлень українського інтелігента. Але хіба не ця тема митця в духовній піднесеності і спраглому бажанні піднятися, підвестися в небесну височінь (а паралельно антитетичним компонентом світу – профанне існування нерозвиненої, неодоуховленої натури) будила пошук художника? Згадаймо, до прикладу, грецький міф про Ікара і драматичну рефлексію на нього Я. Брейгеля "Падіння Ікара". Ікар у могутньому злеті творчості й фантазії сягає небесної височини і хай з обпаленими крилами падає на землю, але він ще там – у небі. А на землі – все, як і було. Орач, опустивши голову, долає свій земний, позбавлений мрій про небесну височінь, шлях. Інші – кожен у своїх справах, а митець – у злеті, один.

У цьому ж листі до М. Макарова йдеться і про інше – сутнісне. П. Куліш смиренно і довірливо розповідає, як прокидається зранку й бере "английское евангелие, чтобы почитать главу или две для начала вместо молитвы", а далі йде до саду, де "в цветах и растениях мне чудится тот же голос, который чувствует душа моя в простых речах евангелистов". Євангеліє тут, в істинних формах природи "гораздо внятнее уму и сердцу, нежели в городах, точно как будто идёшь вслед за Христом и слышишь вдалеке его вечный голос" [19, с. 186-187].

Прості слова складної творчої особистості, етичні максими, що спираються на тернистий життєвий шлях, випробування

обставинами і здатність долати негаразди, хвороби, зради і, що важливо, часто нерозуміння і відторгнення.

Емоції автора, ну хоч би у звертаннях, їх лексичній варіативності, де прочитуються пошана, дружня, ділова та ін. апелятивності. Якщо йдеться про Г. Данилевського, то це "*Милостивый Государь Григорий Петрович...*" (тут і далі виділено нами. – Л.Ш.) [19, с. 166]; якщо лист написано О. Бодяньському, то "А що се *братику*, немає од тебе посиловки з паньківщиною?" [7, с. 167]; або "тим часом бувай здоров, *любий земляченьку*, та не забувай твого *щиро прихильного П.К.*" [7, с. 169]; чи "Не могу понять причины Вашего молчания, *мой дорогой Осип Максимович*" [8, с. 177]. До С. і К. Аксакових: "Давно бы следовало мне отозваться к Вам, *прекрасные друзья мои...* Вы самым делом показали, что Вы *друзья мои*, и потому да не покажется Вам странным, что я первым даю Вам это название)..." [4, с. 181]. І знову ж до С. Аксакова: "*Милостивый Государь! Почтеннейший Сергей Тимофеевич...*" [4, с. 181] та ін.

Тонкий стиліст, П. Куліш використовує актуальний у приватному епістолярії комплекс компонентів, характерних для листування, зокрема формули чемності ("*Свидетельствую глубокое почтение* всему Вашему семейству, *имею честь быть Вашим покорнейшим слугою*" [4, с. 181]; або як у листах до духовного вчителя Михайла Максимовича: "*Почтеннейший мой Наставник* Михайло Александрович" [18, с. 165]; "Оце ви все ждете нас на Михайловій Горі, *любі приятелі наші* Михайло Александрович і Марья Васильевна, а ми сидимо сидьма у Баївщині та й негадки!" [16, с. 183] та ін.

Минає час і ювілейні дати віхами позначають простір, в якому сформувався і творив Пантелеймон Куліш. Етичні ідеали духовності і моральні принципи щоденного життя поєдналися в особистості невтомного трудівника – складного, неоднозначного і такого спрагло до ритмів свого суспільства, народу, мови і культури будівничого. Епістолярій засвідчує цілісність мовної особистості, де рефлексія на ідеальне і земне найбільш рельєфно відбилася в мові, її текстах, семантиці фрази

і слова, виразових можливостях, об'єднаних етикою праці та творчого пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. До Олександри Куліш. Москва, 24 березня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

2. До Сергея Аксакова. Москва, 24 березня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

3. До Сергея Аксакова. Мотронівка, 11, 15 лютого 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

4. До Сергея Аксакова. Баївщина, 18 травня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

5. До Константіна Аксакова. Санкт-Петербург, 12 квітня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

6. До Осипа Бодяньського. Москва, 27 березня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

7. До Осипа Бодяньського. Мотронівка, 25 лютого 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

8. До Осипа Бодяньського. Мотронівка, 3 квітня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

9. До Миколи Даниловича Білозерського. Санкт-Петербург, 6 грудня 1852 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

10. До Миколи Даниловича Білозерського. Санкт-Петербург, 2 квітня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

11. До Миколи Даниловича Білозерського. Санкт-Петербург, 8 квітня 1853 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

12. До Миколи Даниловича Білозерського. Санкт-Петербург, 16 квітня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи*. Т. 2. 1850-1856. Київ: Критика, 2009.

13. До Миколи Михайловича Білозерського. Москва, 30 січня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
14. До Александри Смірної. Санкт-Петербург, 7 квітня 1855 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
15. До Надії Забіли, Мотронівка, 25 жовтня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
16. До Михайла Максимовича. Баївщина, 4 червня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
17. До Михайла Максимовича. Баївщина, 18 серпня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
18. До Михайла Максимовича. Мотронівка, 20 лютого 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
19. До Миколи Макарова. Баївщина, 25 червня 1854 р. *Пантелеймон Куліш. Повне зібрання творів. Листи. Т. 2. 1850-1856.* Київ: Критика, 2009.
20. Костомаров М. І. Закон Божий (Книга буття українського народу). Київ: Либідь, 1991.
21. Міцкевичь А. Книги народа польскаго и польскаго пилигримства. Москва. 1917.
22. Швейцер А. Культура и этика / общ. ред. и предисл. проф. В.А. Карпушина. Москва: Прогресс, 1973.
23. Янішевський О.О. До питання про літературу польського зарубіжжя: контекст, хронотопний вимір, персоналії. *Київські полоністичні студії.* 2019. Т. XXXV.
24. P. Kulish Catalogue de la section des Russica on écrits sur la Russie en langue étrangères. St.-Petersburg, 1873. Т. 1. P. 389.

REFERENCES

1. *To Oleksandra Kulish* (2009). [Do Oleksandry Kulish]. Moskva, 24 bereznja 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty.* Т. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
2. *To Sergei Aksakov* (2009). [Do Serheia Aksakova]. Moskva, 24 bereznia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty.* Т. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

3. *To Sergei Aksakov* (2009). [Do Serheia Aksakova]. Motronivka, 11, 15 liutoho 1855 r. r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
4. *To Sergei Aksakov* (2009). [Do Serheia Aksakova]. Baivshchyna, 18 travnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
5. *To Konstantyn Aksakov* (2009). [Do Konstantina Aksakova]. Sankt-Peterburh 12 kvitnia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
6. *To Osyp Bodianskyj* (2009). [Do Osypa Bodianskoho]. Moskva, 27 bereznia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
7. *To Osyp Bodianskyj* (2009). [Do Osypa Bodianskoho]. Motronivka, 25 liutoho 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
8. *To Osyp Bodianskyj* (2009). [Do Osypa Bodianskoho]. Motronivka, 3 kvitnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
9. *To Mykola Danylovych Bilozerskyi* (2009). [Do Mykoly Danylovycha Bilozerskoho]. Sankt-Peterburh, 6 hrudnia 1852 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
10. *To Mykola Danylovych Bilozerskyi* (2009). [Do Mykoly Danylovycha Bilozerskoho]. Sankt-Peterburh, 2 kvitnia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
11. *To Mykola Danylovych Bilozerskyi* (2009). [Do Mykoly Danylovycha Bilozerskoho]. Sankt-Peterburh, 8 kvitnia 1853 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
12. *To Mykola Danylovych Bilozerskyi* (2009). [Do Mykoly Danylovycha Bilozerskoho]. Sankt-Peterburh, 16 kvitnia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
13. *To Mykola Mykhailovych Bilozerskyi* (2009). [Do Mykoly Mykhailovycha Bilozerskoho] Moskva, 30 sichnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

14. *To Alieksandra Smirnova* (2009). [Do Alieksandry Smirnovoi] Sankt-Peterburh, 7 kvitnia 1855 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
15. *To Nadiya Zabyla* (2009). [Do Nadii Zabily]. Motronivka, 25 zhovtnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
16. *To Mykhailo Maksymovych* (2009). [Do Mykhaila Maksymovycha.]. Baivshchyna, 4 chervnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
17. *To Mykhailo Maksymovych* (2009). [Do Mykhaila Maksymovycha.]. Baivshchyna, 18 serpnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
18. *To Mykhailo Maksymovych* (2009). [Do Mykhaila Maksymovycha.]. Baivshchyna, 20 liutoho 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
19. *To Mykola Makarov* (2009). [Do Mykoly Makarova]. Baivshchyna, 25 chervnia 1854 r. *Pantelejmon Kulish. Povne zibrannja tvoriv. Lysty*. T. 2. 1850-1856. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
20. Kostomarov M. I. (1991). *The Law of God (The Book of Being of the Ukrainian People* [Zakon Bozhyi (Knyha buttia ukrainskoho narodu)]. Kyiv: Lybid . 40 p. [in Ukrainian].
21. Mitskevychъ A. (1917). *Books of the people of Polish and Polish pilgrimage* [Knyhy naroda polskaho y polskaho pylyhrymstva]. Moskva. 1917. 70 p. [in Polish].
22. Shveitser A. (1973). *Culture and Ethics* [Kultura i etika]. Moskva: Prohress. 373 p. [in Russian].
23. Yanishevskiy O.O. (2019). *To the question of the literature of the polish abroad: context, chronotope measurement, personalities* [Do pytannia pro literaturu polskoho zarubizhzhia: kontekst, khronotopnyi vymir, personalii]. *Kyivski polonistychni studii*, XXXV [in Ukrainian].
24. P. Kulish. *Catalogue de la section des Russica on écrits sur la Russie en langue étrangères*. St.-Petersburg, 1873. T. 1. P. 389. [in French].

Дата надходження до редакції – 02.02.2020
Дата затвердження редакцією – 19.02.2020

УДК 811.111'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.27-39>

Iryna O. Alyeksyeyeva
ORCID ID: 0000-0002-3109-0331

BETWEEN ME, MY YOUNGER SELF AND THE WHOLE WORLD: LETTERS TO ONE'S YOUNGER SELF AS EPISTOLARY GENRE

Abstract. *The research treats letters to one's younger (usually teen) self posted on the Internet as epistolary genre marked with peculiar linguistic and pragmatic features. Though the letters to one's self imply intrapersonal communication, i.e. the sender is identical to the addressee, it is not how the sender perceives the situation, which is revealed by the use of pronouns (**I** for the sender and **you** for the younger self). However, these two may merge and then we appears to refer to the author's younger and current selves. Another feature of the letters is roles assumed by the addressors. They may occur as a mentor to their rebellious and anxious younger self, which correlates with the purpose of the letter – giving advice. Alternatively, the authors may position themselves as omniscient fortune-tellers who step in in times of trouble to offer support to their teen self by telling what is there to come. Each of the two roles and purposes correlates with specific language means. The mentor role turns the letter into a lesson where the Imperative Mood prevails. The role of a fortune-teller transforms the letter into an autobiographical sketch told in a bizarre way: the author shifts past events into the future with the help of deictic markers (e.g., **today, this**) and tenses (e.g., future tenses or their synonyms such as constructions **to be about to** and **to be going to**). The letters to one's younger self that contain an autobiographical component provide the researcher with an insight into the process of identity construction, since they show how one endows identity with continuity and bridge the divide between one's teen and adult selves. In addition, the letters meant as advice deliver the culture specific idea of what 'a good life' is: they are written to guide their actual intended audience, i.e. Internet (teen) users, in modern society and inform them of true values and right choices.*

Key words: letter to one's younger self, epistolary genre, communicative event, identity, narrative.

Information about the author: Alyeksyeyeva Iryna Oleksiivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of English Philology and Intercultural Communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: i.alekseeva@knu.ua

Алексеева І.О.

ORCID ID: 0000-0002-3109-0331

НАОДИНЦІ З СОБОЮ МОЛОДИМ І З УСІМ СВІТОМ: ЛИСТИ ДО СЕБЕ МОЛОДОГО ЯК ЕПІСТОЛЯРНИЙ ЖАНР

Анотація. У статті листи до себе молодого, розміщені в Інтернеті, розглядаються як епістолярний жанр з характерними лінгвістичними та прагматичними властивостями. Хоча листи до самого себе передбачають внутрішній діалог, в якому адресант тотожний адресатові, цього не спостерігається в матеріалі дослідження: адресант не вважає себе ідентичним собі молодому, про що свідчить використання особових займенників (**I** – для себе дорослого та **you** – для молодого). Однак іноді ці дві ідентичності можуть зливатися в одну, що можна побачити у випадках вживання **we**. Іншою особливістю листів виявляються ролі, яких набувають автори. Так, адресант може виступати ментором свого бунтівного та тривожного підліткового "я". Метою таких листів є надання поради. В інших випадках автор листа може позиціонувати себе всезнаючим провидцем, який з'являється в тяжкі часи для того, щоб підтримати себе-підлітка розповіддю про те, що на нього чекає в майбутньому. Кожна з цих двох ролей та цілей реалізується за допомогою особливих мовних засобів. Роль ментора перетворює лист на урок, де превалує наказовий спосіб. Роль провидця характерна для листів – автобіографічних наративів, які розповідаються у дивний спосіб: автор зсуває минулі події до майбутнього за допомогою дійсних маркерів (наприклад, **today, this**) та дієслівних часових форм (наприклад, майбутні часи або синонімічні конструкції, такі як **to be about to ma to be going to**). Листи до себе молодого, які містять автобіографічний компонент, надають дослідникові можливість спостерігати процес побудови ідентичності, оскільки в таких текстах автори намагаються представити свою ідентичність як безперервну, простежуючи її формування від підліткового віку до моменту написання листа. Крім цього, листи, призначені для надання поради, містять культурно специфічне розуміння поняття "гарне життя": такі листи пишуться, аби познайомити свою цільову аудиторію, якими насправді є користувачі Інтернету підліткового віку, з сучасним суспільством та його цінностями.

Ключові слова: лист до себе молодого, епістолярний жанр, комунікативна подія, ідентичність, наратив

Інформація про автора: Алексеева Ірина Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: i.alekseeva@knu.ua

Алексеева И.А.

ORCID ID: 0000-0002-3109-0331

НАЕДИНЕ С СОБОЙ МОЛОДЫМ И СО ВСЕМ МИРОМ: ПИСЬМА К СЕБЕ МОЛОДОМУ КАК ЭПИСТОЛЯРНЫЙ ЖАНР

Аннотация. В статье письма к себе молодому, размещенные в Интернете, рассматриваются как эпистолярный жанр с характерными лингвистическими и прагматическими особенностями. Хотя письма к самому себе предполагают внутренний диалог, в котором адресант тождественен адресату, это не наблюдается в материале исследования: адресант не считает себя идентичным себе молодому, о чем свидетельствует использование личных местоимений (**I** – для себя взрослого и **you** – для молодого). Однако иногда эти две идентичности могут сливаться в одну, что можно увидеть в случаях употребления местоимения **we**. Другой особенностью писем являются роли, принимаемые авторами. Так, адресант может выступать ментором своего бунтарского и неспокойного подросткового "я". Целью таких писем является совет. В других случаях автор письма может позиционировать себя всезнающим провидцем, появляющимся в трудные времена, чтобы поддержать себя-подростка рассказом о том, что ждет его в будущем. Каждая из этих ролей и целей реализуется с помощью особых языковых средств. Роль ментора превращает письмо в урок, где превалирует повелительное наклонение. Роль провидца характерна для писем – автобиографических нарративов, рассказываемых достаточно необычно: автор сдвигает прошедшие события в будущее с помощью дейктических маркеров (например, **today, this**) и глагольных временных форм (например, будущие времена или синонимичные конструкции, такие как **to be about to** и **to be going to**). Письма к себе молодому, содержащие автобиографический компонент, предоставляют исследователю возможность наблюдать процесс построения идентичности, поскольку в таких текстах авторы стараются представить свою идентичность как непрерывную, прослеживая ее формирование от подросткового возраста до момента написания письма. Кроме того, письма, задуманные как совет, содержат культурно специфическое понимание понятия "хорошая жизнь": такие письма пишутся, чтобы познакомить целевую аудиторию, которой являются на самом деле пользователи Интернета подросткового возраста, с современным обществом и его ценностями.

Ключевые слова: письмо к себе молодому, эпистолярный жанр, коммуникативное событие, идентичность, нарратив.

Информация об авторе: Алексеева Ирина Алексеевна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры английской филологии и

The research into epistolary genre is by no means a new field, yet letters to one's younger self seem to be a relatively unexplored area. The Internet abounds in these letters, which results from several factors: firstly, the global web provides ever more people with the chance to express themselves and be heard (more and more celebrities owe their fame primarily to online messages and their audiences are curious to have a glimpse at their biographies and hear them reflect on their life path); secondly, such letters potentially have a therapeutic effect in identity work, because a look back, provided by a letter to one's younger self, may help people to reconcile themselves with their past, to embrace the present and, finally, to uncover continuity of their identity.

Thus, letters to one's younger self (in fact, letters to a self of any age) constitute a very specific type of communication that evokes interest and requires comprehensive analysis within the framework of pragmatics, psycholinguistics, communicative linguistics, media linguistics, sociolinguistics and linguistic anthropology, which stipulates the topicality of the research. The **purpose** of the article is to make an attempt at investigating this genre, identify its specific features and language means used to verbalize them.

The **scientific novelty** of the study arises from the analysis of letters to one's younger self as a communicative event that becomes an arena for a peculiar configuration of participants, intricate identity construction and time shifts.

The **object** of the research is a communicative situation created by authors of letters to their younger selves. The **subject** of the investigation is language means that re-occur in this genre and help authors to achieve their communicative goals and, therefore, may be regarded as characteristic features of this epistolary genre.

The **material** of the study consists of eight letters to one's younger self that appeared in the Internet English-speaking segment within the period from 2016 to 2019.

.....

The notion of genre is essential for the research, so it requires a clear-cut definition. In this paper, genre is interpreted as 'one order of speech style, a constellation of systemically related, co-occurrent formal features and structures that serves as a conventionalized orienting framework for the production and reception of discourse' [1, p.79].

The study of letters to one's younger self may be carried out efficiently only if a researcher combines at least two approaches. Firstly, one should make use of investigations into epistolary literature (see, for example, [7; 8]). Secondly, one will inevitably feel the need to refer to studies into autobiographical narratives, which brings up the issues of identity and its continuity [5], temporal aspects of narration [12; 13], functions of autobiographical narratives for the narrator's psyche as well as the correlation between autobiographical narrative and culture [3; 6: 16].

To analyse a communicative event, it is necessary to identify its participants and their relationship. The letters selected for the sample are written by the authors, aged from 24 to 40, to their 14-17-year old selves. Thus, at first glance, the addressor is supposed to merge with the addressee, which implies intrapersonal communication. Yet, a more careful study into the letters reveals the assumption that the addressor and the addressee are far from being identical, and it is not only because the letters start with the *Dear + addressee's name* formula, which may be done due to the traditional format (it should be mentioned, though, that one letter in the sample starts with *Dear 17-year-old self* [2] and another with *Hi, 14-year-old me* [14], i.e. the authors explicitly indicate the 'circular' nature of communication). In some of the letters, the authors position themselves as just a little bit different (namely, older and wiser) than their teen selves. This peculiarity is found in Terrence Thomas' opening phrase *I am essentially still you, only I am a little older and wiser* [15]. Some authors admit a drastic difference between their younger and current selves and, consequently, predict difficulty convincing the addressee that they are the same person, e.g. *How can I prove it's really me?* [11]. It is important to note that the relationship between the authors and their younger self is grounded

on the older self's acceptance of the younger self: the writer is fully aware of and accepts all the drawbacks, anxieties and troubles of the teenage, while anticipating resistance and mistrust from the teen self.

This assumption gives ground to a specific configuration of roles: the author becomes a mentor, a teacher, an advisor (Leolin Bowen even lays out her letter as numbered lessons (*Lesson #1, Lesson #2* etc. [2], Melanson also defines his writing as didactic: *I won't spoil the lesson with a full explanation (you'll have to learn that one on your own)*[11]), while the young addressee turns into a student receiving instructions unwillingly (*Btw, we're quite stubborn and it's possible you won't listen to the advice below* [9]; *Take this with a grain of salt, this isn't black-and-white advice. You and I both know that you wouldn't listen anyways, you'll have to fill in the colors yourself* [11]). Here, the writers use personal pronouns *I* and *you* to make themselves and their younger selves distinct and the modal verb *won't* emphasizes the teen's reluctance to follow any advice.

The phrase *we're quite stubborn* in [9], namely the pronoun *we*, points out a different configuration of participants that co-exists with the previous self-positioning in the same sentence. Consider also the following: *Here are some other things you should probably know. I have had tons of experience with relationships by now. I have gotten married, birthed a child (I know! I know! We said that we would never have children...)* [2]). In both cases, the authors are quite distinct from their young selves in one part of their message and therefore use first and second person pronouns *I* and *you*, yet these two selves merge into *we* in the other part of this very paragraph.

The purpose of the communicative event is tightly bound with the participants' 'mentor' and 'student' roles: first and foremost, it is giving advice, which is often stated explicitly and which will not be eagerly received: *I provide you with some advice that might help you to become #WORLDREADY. (...) I know you're not going to take much notice of what I'm writing* [10]. This purpose stipulates the language means used in the letters: these are a peculiar bullet point layout (*...we think in bullet points and absorb content best in the form of bullet points, so here goes... [9]*), the Imperative Mood (*Learn to push your own buttons. Inspire yourself* [9], *Believe in*

.....
*yourself... **Do** your best... **Have** respect for other people [10], *Never ever, ever, ever **dim** your light... Please **forgive** yourself [2], **Try** to see things from your parents' point of view and **learn** how to balance that with yours [14], **Be** true to yourself... **Try** not to take this personally [14], **Don't wait**... **Don't think** your first has to be your last [14]). J. Melanson's letter stands out among the others because one finds here numerous examples of the Imperative combined with explicit mentoring in the repetitive *That's called + Noun* construction, emphasized with the help of the bold type: *...don't ever lose touch with that fire in your belly, **that's called passion**... Also, do you remember how you felt when your buddy Vinny moved away and you hardly ever saw him again or kept touch? **That's called regret** [11].* The construction in bold resembles very much the way a parent explains a child meanings of words.**

Offering advice is not the only peculiarity of letters to one's younger self, just like being a mentor is not the only role acted out by the author. Another purpose for writing the letter is to support one's younger self at a certain turning-point. The turning-point may be a loss of a parent (which is the case with Terrence Thomas: *Of all the times I could have gone back to, I chose this particular time, because this **was** the time that you **needed** me the most.... This year **has been** particularly tough on you. 6 months ago you **buried** your mother. But you **don't allow** yourself to properly mourn [15]), or an important event such as graduation (*As you **are getting** ready to graduate high school and head off to college, I hope that I can relay some wisdom to you to make **these** next few years (and decades) a little less painful [2]), or just a situation in the past that might have gone unnoticed by others but exposed something important to the writer about her own identity, e.g. cultural identity (***Today** at school everyone laughed at me because I said pomangranate. Apparently it's pomegranate. Ammi and Appachchi say pomangranate???? So embarrassing [14]),* racial identity (*School **was** decent. **Went** over to see Nina after school and on the way the year nine "fan club" just **got** at it! "Look at you, er, what's up with her hair?" [14]), or sexual identity (*You **are** 16 when you first **fall in love** with a girl. It is an intoxicating, all-consuming feeling. You **have never been** particularly shy when it****

comes to dating, but you've **never wanted** someone to like you back as much [14]). In these passages, the authors leave the role of a mentor and turn into a narrator. The effect is achieved with the help of past tenses (*was, buried, went*) or the so-called historical present (*has been, are getting ready, are*) as well as of deictic words that bring the past into the present (*today, these*).

The purpose of such letters is to offer psychological support and solace. To achieve this effect, the authors tend to build their strategy in the following way: they shift past into the present, depict a traumatizing situation and then assume the role of a fortune-teller of a specific type: they tell the story of what happened afterwards but use the *you will + verb* and *to be going to* constructions, i.e. they present the narrated past events as those yet to come, e.g.

*In third grade, **you will be put** in a 'special' reading and writing class because you're not quite performing up to par with your classmates... Your career is going to take off... [9]; **You're going** to experience amazing things... Almost everything worthwhile you will go on to do in your life **will happen** by accident – and when you least expect it... **You will grow**... Let me reassure you. **You will be** as tall as them when you're 17... [10], **You will become** a writer. Which doesn't sound exciting at 20, but you're just going to have to trust me. It **will be** tough in the beginning. **You will struggle** to find your voice. **You will doubt** yourself. **You will see** your writer peers excel and wonder if you have what it takes. Repetition **will be** your hallmark. But at some point, everything **will click**. **You will discover** that you have an unique ability to selflessly give yourself in everything you write. **You will find** that your art is also a form of therapy for you. It **will feel** celestial. People **will cling** to your words and apply them to their own lives [15]; ...**you will eventually get tired and become** resentful of them and yourself for not living your wonderful, authentic life [2]; **You'll be** pleased to hear that despite the many, many mistakes **you'll make, you'll do** a decent job at navigating the grownup world [14].*

Yet, the future tense and other grammatical means expressing futurity are not the only ways to make predictions. Leolin Bowen, for

.....
 example, provides a brief account of her past with the help of the Imperative mood:

*Leolin, you are about to embark on a journey that you will be talking about and remembering for the rest of your life, so **spend** these next years enjoying it. **Learn, grow, travel, challenge** yourself, **try** out for that play, **meet** different types of people, **date** outside your "type", **save** \$\$, **pay off** debt, **fail, succeed**, and from all those experiences will come the self-confidence that will draw you to the person that is for you [2].*

All in all, the time shift entails at least two phenomena: it endows the author with the role of an omniscient narrator, almost a prophet and, by doing so, it turns a letter into a sketchy autobiography. And here we have to face the following questions: Are these letters written only to one's *younger* self? Is the younger self the only beneficiary of this communicative event?

Since what we find in the letters is the authors' autobiography, analysis of this genre will not be complete if we overlook the features it shares with autobiographies, which may be defined as 'an account, given by a narrator in the here and now, about a protagonist bearing his name who existed in there and then' [5, p.250]. Narrative about oneself is 'a story that simultaneously is about the past, the present, and the process in which both merge' [3, p.250]. The letters, just like any autobiographical narratives, contain 'two main temporal perspectives: One that opens up from the present to the past, yet it does so in a way that, in the end, the present fits coherently in with the other perspective, which, in its turn, represents the life course as projected along (more or less) chronological dimension (...). One astonishing effect often emerging from such constellation is that one's life, once shaped and sequentially ordered as a narrative event, appears as a kind of development towards a certain goal' [3, p.251]. The letters of the sample are written by successful people in their prime and addressed to themselves when they were most vulnerable or uncertain about who they were and what they were to do, so it is natural to suggest that by writing a letter to their younger self, the now content authors try to build a bridge between their teen self and

their adult self as well as to convince themselves that by the time the letter is being written they have resolved some important psychological and/or philosophical issues and that, therefore, their lives do have meaning.

However, it is not only the authors' personal psychological plateau that we may observe. The researchers argue that 'autobiographical narratives... are useful vehicles for exploring not only ethical dimensions of identity construction but also the ethical fabric of the social worlds in which they emerge' [6, p.77]. There seems to be another beneficiary to the letters and these are mass audience to whom the writer, who rests on the laurels of achievement and success, wants to communicate what 'a good life' is. Consider the following passages:

A husband will not save you, and marriage is not the end. I know because you got it. The wonderful husband. The beautiful wedding ring. The cute baby. You two looked good in pictures. You got to be a stay-at-home wife and mother. It bored the fucking hell out of you. And you know why? You spent so much time working on gaining the life that you were told was important. "Just find a rich husband," you can hear your mother saying. But the problem is that you didn't know what you wanted and you got lost [2]; Make family a priority. I didn't attend my grandmother's funeral because I had a business trip that was "critical to my career". We are one of 19 grandchildren and only two of us didn't make it to the funeral. To this day, I don't remember what that very important "career-altering" opportunity was. Show up for family. It matters [9]; when you start dating women you'll encounter cultural blockages along the way, unwanted attention from public and even, at times, interrogation from strangers. You'll feel crushed when your grandmother asks, "Do you think that is natural?" The question will replay in your mind [14].

These passages are addressed to readers and here the authors refute conventional ideas of 'a good life' (such as Cinderella story, career woman story, or heterosexual relations) that prescribe an appropriate life script. The authors of the letters insist that there are

.....

alternative paths to success and contentment in modern society and they offer themselves as examples. By doing so, they both reflect and generate social and cultural changes.

Conclusion. The analysis of the sample has revealed that letters to one's younger self are messages created in a specific communicative event and contain permanent features that turn them into a genre.

The first peculiarity is the configuration of participants. In a letter to one's younger self, the addressor and the addressee are the same person but at different period in life, so the addressor alternates between the personal pronouns *I* and *you* to refer to themselves in the past and by doing so emphasizes the differences between the younger and older selves. Yet, these two may merge and this is marked by the pronoun *we*.

The relation between the two distinct selves is not reciprocal: the older self embraces the younger self, whereas the younger self is rebellious and wary of any, even benevolent, intrusion. The perceived psychological divide is made deeper because of the addressor's role of a mentor whose objective is to give advice and help the addressee through the hurdles of the teen age. To achieve this, the authors resort to imperative sentences. In addition, they use a more subtle tactic, which makes letters similar to autobiographies: the authors tell how they dealt with the challenges of their teen years. This tactic is mostly carried out with the help of a time shift: the author talks about events in the past using either the historical present or, more often, by using the future tenses or their synonyms (e.g., *to be about to*, *to be going to*) as well as deictic expressions that place past events or actions into the present (*today*, *this*, *here*). This tactic transforms the author's role into that of an omniscient fortune-teller.

The autobiographic component reveals an important psychological function performed by letters to one's younger self: looking back and recounting the past helps authors to uncover the connection between their teen self with their current self and, by doing so, the authors construct their continuous identity.

Another addressee of letters to one's younger self is the Internet audience who, just like the younger self, receive direct guidance and also are offered a real-life story of how an anxious teenager, facing challenges and coping with anxiety, finds a way to success and happiness. Studied from this point of view, letters to one's younger self may provide a researcher with a valuable insight into culture specific meaning of 'success', 'happiness' and 'a good life' as well as understand psychological, social and cultural changes one faces within ten or twenty years of one's life.

REFERENCES

1. Bauman, R. (2001). Genre. *Key Terms in Language and Culture*. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd., 79-82 [in English].
2. Bowen, L. (2018). *A Letter to My Younger Self*. URL: <https://ravishly.com/letter-my-younger-self> (last access: 24.01.2020) [in English]
3. Brockmeier, J. (2001). From the end to the beginning. Retrospective teleology in autobiography. *Brockmeier, J. & Carbaugh, D. (Eds.). Narrative and Identity: Studies in Autobiography. Self and Culture*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 247-282 [in English].
4. Fivush, R. & Pasupathi, M. (2019). Silencing Self and Other through Autobiographical Narratives. *Murray, A. (Ed.). Qualitative Studies of Silence*. KwaZulu-Natal, South Africa: Cambridge University Press, 126-146 [in English].
5. Freeman, M. (2001). From substance to story. Narrative, identity, and the reconstruction of the self. *Brockmeier, J. & Carbaugh, D. (Eds.). Narrative and Identity: Studies in Autobiography. Self and Culture*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 283-298 [in English].
6. Freeman, M., & Brockmeier, J. (2001). Autobiographical identity and the meaning of the 'good life'. *Brockmeier, J. & Carbaugh, D. (Eds.). Narrative and Identity: Studies in Autobiography. Self and Culture*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 75-99 [in English].
7. Hanscombe, E. (2012). *Letters to Nietzsche*. *Axon: Creative exploration*, 1 (2). URL: <https://www.axonjournal.com.au/issue-2/letters-nietzsche> (last access: 24.01.2020) [in English].

8. Lake, R. (2012). Letters as Windows into a Life of Praxis: Using the Epistolary Genre to Explore the Tensions between the Private Self and Public Action. *Malot, C., Porfilio, B. & Kress, T. (Eds.). Challenging status quo retrenchment: New directions in critical qualitative research.* Charlotte, NC: Information Age Publishers. URL: <https://www.academia.edu/189069> (last access: 24/01/2020) [in English]
9. Martin, A.J. (2016). *A Letter to My Younger Self*. URL: <https://byrslf.co/a-letter-to-my-younger-self-24dc186932c2> (last access: 24.01.2020). [in English].
10. May, J. (2018). *A Letter to My Younger Self*. URL: <https://www.worldready.org/news/john-may/> (last access: 24.01.2020) [in English].
11. Melanson, J.P. (2018). *Dear Knucklehead: A Letter to My Younger Self*. URL: <https://psiloveyou.xyz/dear-knucklehead-a-letter-to-myself-in-high-school-d8ecd56adb54> (last access: 24.01.2020) [in English].
12. Ochs, E. (2004). *Narrative Lessons*. Duranti, A. (Ed.). *A Companion to Linguistic Anthropology*. Blackwell Publishing Ltd., 269-289 [in English].
13. Pavlenko, A. (2007). Autobiographic Narrative as Data in Linguistics. *Applied Linguistics*, 28(2), 163-188 [in English].
14. Theminimulle, S., Arboine, N. & Little, L. (2019). 'Don't pretend to be something you're not': a letter to my teenage self. *The Guardian*. June 1, 2019. URL: <https://www.theguardian.com/society/2019/jun/01/a-letter-to-my-teenage-self-gal-dem#comments> (last access: 24.01.2020) [in English].
15. Thomas, T. (2017). *A Letter to My Younger Self*. URL: https://www.huffpost.com/entry/a-letter-to-my-younger-self_b_58c4380ee4b0a797c1d39d4f (last access: 24.01.2020). [in English].
16. Wierzbicka, A. (2005). In Defense of 'Culture'. *Theory & Psychology*, 15(4), 574-597 [in English].

Дата надходження до редакції – 03.01.2020

Дата затвердження редакцією – 20.02.2020

УДК 811.161.2(1)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2020.40.40-57>

Строкаль О.М.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

ScopusID: 57210897064

МІЖ ДОБРОМ І ЗЛОМ: МОВНА ЕКСПЛІКАЦІЯ АМБІВАЛЕНТНОСТІ ВСЕСВІТУ В ПОЕЗІЇ О. ДОВГОГО

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості мовного вираження прийому контрасту в поезії О. Довгого. Автором розглянуто важливі загальнотеоретичні питання: поетичний текст і прийом контрасту в поезії. Під час аналізу ролі оцінки в поетичному тексті автором було наголошено на важливості її функції у віршовій мові та людській свідомості як засобу структурування пізнаваної реальності. У процесі дослідження означеної проблематики було з'ясовано, що в поетичній мові О. Довгого є одиниці, які називають у межах одного контексту як позитивні, так і негативні реалії, відображаючи погляд митця на особливу організацію світу і Всесвіту. Проводячи аналіз використуваних поетом одиниць на позначення явищ природи, елементів ландшафту та їхніх атрибутів, помічено, що в деяких випадках названі мовні одиниці вживаються митцем для відображення життєвих перипетій, які впливають на екзистенційний вибір ліричного героя. Зображуючи внутрішній світ ліричного героя, О. Довгий використовує низку мовних конструкцій, які допомагають митцю підкреслити вагомість та визначну роль у такому виборі внутрішнього вольового зусилля-рішення його героя. Проведений аналіз дозволив виокремити з-поміж інших одиниць, які вживаючись у тому чи іншому контексті, створюють одні й ті ж образи з різною аксіологічною семантикою. Такі особливості контекстуального використання відповідних лексем дали можливість сформуувати з них окрему групу номінацій образів-контрастів. З'ясовано, що одним із найбільш яскравих амбівалентних образів О. Довгого є образ слова. Так, в одному випадку цей образ розуміється ліричним героєм як слово, яке не має жодної ваги, та слово вагоме. В іншому випадку маємо наголошення на такій характеристиці, як сила слова, його цілючі властивості. Одночасно з образом слова в поезії митця зустрічаємо вербалізатори на позначення образу вогню як творчого та деструктивного начала водночас. Стилїстичний аналіз особливостей контекстуального функціонування лексем на позначення явищ довкілля дозволив виявити одиниць зі стереотипно негативною семантикою, що в художньому контексті набувають нейтральної або ж позитивно маркованої тональності. Таким чином, було доведено, що згадана лінгвостилїстична особливість є унікальною для мови поезій О. Довгого.*

Ключові слова: контраст, добро і зло, мовна картина світу, поезія Олексія Довгого.

Інформація про автора: Строкаль Олександр Миколайович – кандидат філологічних наук; асистент кафедри української мови та прикладної лінгвістики; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: omstrokal@gmail.com

Oleksandr M. Strokal
 ORCID ID: 0000-0002-9229-2711
 ScopusID: 57210897064

BETWEEN GOOD AND EVIL: LINGUISTIC EXPLICATION OF THE AMBIVALENCE OF THE UNIVERSE IN O. DOVHIY'S POETRY

Abstract. *The peculiarities of the linguistic expression of contrast reception in Oleksii Dovhii's poetry are analyzed in the article. The author deals with such theoretical issues as a poetic text and the reception of contrast in poetry. Analyzing the role of evaluation in a poetic text, the author emphasizes the importance of its functions in verse language and human consciousness as a means of structuring cognizable reality. In the process of researching these problems, the author finds that in O. Dovhii's poetic language, there are units that name both positive and negative realities within the same context, reflecting the artist's view of a particular organization of the world and the universe. Analyzing language units used by the poet to denote the phenomena of nature, elements of landscape and their attributes, we have noticed that in some cases such language units are used by the artist to reflect life challenges that influence the existential choice of a lyrical hero. Depicting the inner world of a lyrical hero, Oleksii Dovhii uses a number of linguistic constructions that help the artist to emphasize the importance and the decisive role in such a choice of the inner willpower effort-decision of his hero. The analysis made it possible to distinguish among others a number of linguistic units that, when used in one or another context, create the same images with different axiological semantics. Such peculiarities of contextual use of the respective lexemes made it possible to form a separate group of nominations of contrasting images. The researcher has found out that one of Oleksii Dovhii's brightest ambivalent images is the image of a word. In one case, this image is understood by the lyric hero as a word that has no weight and a weighty word. In the other case we have an emphasis on such a characteristic as the power of a word, its healing properties. Alongside the image of a word, a series of verbalizers is presented in the artist's poetry to denote the image of fire as a creative and at the same time destructive beginning. Stylistic analysis of the features of contextual functioning of lexemes for the designation of environmental phenomena has revealed a number of language units*

with stereotypically negative semantics, which in the literary context acquire a neutral or a positively marked tonality. It is proved that in Oleksii Dovhii's poetry the aforementioned linguostylistic feature is unique

Keywords: contrast, good and evil, linguistic worldview, Oleksii Dovhii's poetry.

Information about the author: Strokal Oleksandr Mykolaiovych – PhD, assistant professor of the department of Ukrainian language and applied linguistics; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: omstrokal@gmail.com

Строкаль А.Н.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

ScopusID: 57210897064

МЕЖДУ ДОБРОМ И ЗЛОМ: ЯЗЫКОВАЯ ЭКСПЛИКАЦИЯ АМБИВАЛЕНТНОСТИ ВСЕЛЕННОЙ В ПОЭЗИИ А. ДОВГОГО

Аннотация. В статье проанализированы особенности языкового выражения приема стилистического контраста в поэзии А. Довгого. Автором рассмотрены вопросы общетеоретического значения: поэтический текст и прием контраста в поэзии. При анализе роли оценки в поэтическом тексте отмечено важность функций слова в стихотворной речи и в человеческом сознании как средства структурирования узнаваемой реальности. В процессе исследования обозначенной проблематики выяснено, что в поэтическом языке А. Довгого единицы, которые называют в пределах одного контекста как положительные, так и отрицательные реалии, отражают взгляд художника на особую организацию мира и Вселенной. Анализ используемых поэтом единиц для обозначения явлений природы, элементов ландшафта и их атрибутов позволяет сделать вывод о том, что в некоторых случаях такие языковые единицы коррелируются с жизненными перипетиями, которые влияют на экзистенциальный выбор лирического героя. Изображая внутренний мир лирического героя, А. Довгий использует ряд языковых конструкций, которые помогают автору подчеркнуть весомость и значительную роль в таком выборе внутреннего волевого усилия-решения его героя. Проведенный анализ позволил выделить среди других ряд единиц, которые, употребляясь в том или ином контексте, создают одни и те же образы с разной аксиологической семантикой. Названные особенности контекстуального использования лексем позволили сформировать отдельную группу номинаций образов-контрастивов. Выяснено, что одним из самых ярких амбивалентных образов А. Довгого является образ слова. Так, в одном случае этот образ понимается лирическим героем как слово, которое не имеет никакого значения, и слово, которое является весомым. В противном

.....

случае можно наблюдать такую характеристику как сила слова, его целебные свойства. Изучены вербализаторы для обозначения образа огня как творческого и деструктивного начала одновременно. Стилистический анализ особенностей контекстуального функционирования лексем для обозначения явлений окружающей среды позволил выявить ряд единиц со стереотипно отрицательной семантикой, которые в художественном контексте приобретают нейтральную или положительно маркированную тональность. Таким образом, было доказано, что упомянутая лингвостилистическая особенность является уникальной для языка поэзии А. Довгого.

Ключевые слова: контраст, добро и зло, языковая картина мира, поэзия Алексея Довгого.

Информация об авторе: Строкаль Александр Николаевич – кандидат филологических наук; ассистент кафедры украинского языка и прикладной лингвистики; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: omstrokal@gmail.com

Кожен текст – явище щоразу яскраве та унікальне, адже саме в тексті сконцентровано низку мовних, а також і сюжетно-композиційних засобів для передачі індивідуально-авторської рецепції дійсності. І. Гальперін розуміє текст як "...твір мовленнєвотвірного процесу, якому притаманна завершеність. Це твір, об'єктивований у вигляді писемного документа, літературно опрацьований відповідно до типу цього документа та складається з заголовка і низки одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку" [1, с. 28]. Поетичний текст є особливою формою, в якій динамічно і ритмічно поєднано глибинне потрактування суті речей, Всесвіт авторського світобачення, численні асоціативно-алюзійні пласти. Така багатовимірність його складників сприяє пошуку поетами не менш розмаїтих словесних формул для вираження світогляду ліричного героя, його оцінки дійсності, ментально-духовної організації.

Говорячи про мовні засоби, використовувані поетами для створення відповідного художньо-естетичного та експресивного ефектів, актуальним, на нашу думку, буде вивчення особливостей застосування прийому з довгою історією, прийому, якому віддавалася перевага ще в добу античності як

найбільш дієвому та сугестивно результативному – прийому контрасту. У сучасній лінгвістиці його вивченню присвячено низку праць О. Ахманової, Н. Болотнової, Н. Купінової, Т. Матвєєвої, В. Одінцева, Н. Соколової, Гарві Ф. Сілвера, М. Джин Дрехер, Дж. Летчер Грей, Е. Рудольф тощо. Нині в лінгвістиці існує кілька тлумачень цього терміна, проте, з огляду на специфіку нашого дослідження, доречним видається погляд на це поняття Е. Сєдих, для якої контраст є одним із типів реалізації значимої інформації на лексичному, фонетичному, морфологічному, синтаксичному та графічному рівнях [2, с. 38]. Таке бачення означеного терміна в межах нашого дослідження цілком виправдане, адже саме в поезії максимально ефективно реалізується втілення названого прийому на всіх згаданих рівнях².

Саме тому об'єктом нашого дослідження і стала мова поезій одного із сучасних поетів – О. Довгого. Під вивчення особливостей авторського ідіостилу було помічено особливу художньо-образну, стилістично значущу роль прийому контрасту в мові поета, що і визначило предмет дослідження – особливості мовної експлікації явища контрасту в поетичних текстах митця.

Метою нашого наукового аналізу є з'ясування особливостей мовного вираження прийому контрасту на тлі художньо-поетичного розгортання світоглядної дихотомії "добро і зло" у мовній картині світу О. Довгого. Поставлена мета передбачала вирішення такого комплексу завдань: висвітлити особливості образної репрезентації авторської концептуальної картини світу через систему виразних аксіологічно забарвлених художньо-поетичних образів та дослідити особливості їхньої мовної експлікації.

² Зауважимо, що вивченню цього питання присвячено публікації в рецензованих журналах *"The Reading Teacher"*, *"Educational Leadership"*, *"Learning Disability Quarterly"* та ін., у яких означена проблематика розглядається часто в аспекті використання прийому контрасту для успішного навчання чи комунікації.

Загалом, уся поезія О. Довгого – це поезія контрасту, поезія золотого зерна і полови, крони й кореня, квітки й каміння, світу горішнього і підземного, дня вчорашнього і сьогоднішнього. Так, у його текстах часто представлені мовні одиниці, які в межах одного художнього контексту мають взаємопротилежні конотації, називають опозитні явища і поняття, відображаючи поетичне співіснування людського і божественного, натхненного і буденного, високого і низького, як-от порівняймо масштаб охопленої свідомістю поета практично вселенської проблематики:

*Ну що, ну що? Ну що ти там надидав
У світі книг і тайнах божества?
Вже все найвище підняте на дибу,
А все найнижче увійшло в слова... (Д–3, с. 47).*

Таке поєднання протилежно конотованих лексем, такий поетичний контраст опозитних одиниць часто допомагає автору створити яскраво виражений позитивний образ (*Велич моря, краса, таємничість, // його суворість і ласка особливі... – Д–4, с. 70*), рідше – негативний (*Він ще на землю з дерева не зліз, // А скільки людям горечка приніс! // Сидить ще й досі на самім вершечку, // Щоб не втопитись в океані сліз. – Д–1, с. 40*). Оцінка ліричним героєм того чи іншого явища довікля є одним із важливих складників мови поезії, позаяк оцінка семантика є одним із ключових компонентів картини світу людини, адже саме через оцінку людська свідомість структурує пізнаване як емпірично, так і шляхом аналізу та роздумів [3].

Досить поширеними в поетичній мові О. Довгого є одиниці, які називають у межах одного контексту як позитивні, так і негативні реалії, відображаючи погляд митця на особливу організацію світу і Всесвіту, в якому мають місце і позитивні, і негативні явища як рівновеликі сутності, що представляють власне його (Всесвіту) дуалістичну природу. Ось як про особливості співіснування у світі добра і зла говорить поет: "*У небуття ніщо не переходить, // Ніщо безслідно в світі не зника. // З людського праху дух майбутній сходить, // З длевких болім тече жива ріка*" (Д–1, с. 53), – звернімо увагу на ключову роль

у зазначеному тексті лексем-номінацій явищ природи та їхніх атрибутів. Однак, попри неминучість і незнищенність дуалістичної природи світу, на погляд поета, у людини завжди є вибір між добром і злом – *"Вирують смерчі і гасаять бурі // <...> Але, щоб дух горів в земній оселі, // Потрібні думи і діла веселі"*, – пише митець. Уживання лексем, які позначають явища природи (*смерч, буря*), допомагають автору поетично змалювати життєві перипетії, інтенсивність вияву яких експліковано актуалізацією відповідних компонентів семантичної структури слів *"вирувати"* і *"згасати"*.

Інколи екзистенційний вибір героя О. Довгого полягає не у виборі між добром і злом як між двома світами чи сутностями, а реалізується через вольове припинення ним існування однієї з них. Так, негативні внутрішні риси здебільшого виражені номінаціями на позначення істот (*звір, потвора, хижак*) і посилені ад'єктивами на кшталт *"дикий", "лихий", "жорстокий"*, вербативами-опозитами (*плакати – сміятися*) та контекстуально протиставлюваними конструкціями (*з тобою ходить – твоєю кров'ю вп'ється*), порівняймо: *"Коли мій мозок, сильний і упертий, // Лютує й рветься, наче дикий звір"* (Д-3, с. 57); *"Себе самого вже не перейду. // Дихого звіра слави і огуди, // Немов потвору, за ланцюг веду..."* (Д-2, с. 82); *"Хоч не хотів, але скажу таки, // Що серед нас живуть ще хижаки. // З тобою ходить, плаче і сміється, // А потім – раз й твоєю кров'ю вп'ється"* (Д-1, с. 299). Усі ці негативно конотовані образи О. Довгий об'єднує у збірний образ *пройдисвіта* (*У кожному з нас ще пройдисвіт живе. // І кожного з нас людодство зове... – Д-1, с. 85*), перемогти який здатне внутрішнє зусилля, вербалізоване вербативом *"убити"* – *"Щоб поперек горла не стати добі, // Убий цю жорстоку потвору в собі"* (Д-1, с. 85).

Аналізуючи особливості лексичної репрезентації поезики контрасту в межах тематичних груп концепту ДОВКІЛЛЯ, звернімо увагу на низку одиниць, які беруть участь у створенні численних художніх *образів-контрастівів*. Так, одним із центральних для поезики О. Довгого є *образ слова*, слова

поетичного. Слово як поняття в концептуальній картині світу митця існує безпосередньо як власне саме поняття, представлене відповідно через прямі номінації (*слово, слова, слово-зерно*) та як певний узагальнено-поетичний образ, репрезентований низкою метафоричних сполук чи лексичних компонентів – назв явищ довкілля, природи (*полова, перегній, колос, зерно, нектар, рими-соту*) і їхніх атрибутів (*пустий, гучний, природний*). Бачимо, з огляду на вказані вербальні особливості, що для О. Довгого поняття *слово* виступає певною амбівалентною сутністю. Так, в одному випадку це слово "гучне" і "пусте" (*Я не люблю гучного слова, // Де тільки й слави, що гуло... – Д-2, с. 54*), а в іншому – "**Природне слово, наче колос**", яке "**Спокійно зріє у душі**" (Д-2, с. 54). Яскравою поетичною репрезентацією такого образу є вірш "**Думок не сій в полову слів...**", у якому автор осмислює сутність людського мовлення, його мету і природу. Так, слово мовлене для поета існує у двох рівновеликих сутностях – слово, яке не має жодної ваги, та слово сутнісне, вагоме. Перше вербалізовано у поезії множинною словоформою "*слова*" та низкою одиниць-назв природних реалій, явищ, які мають негативну конотацію (*полова, осот, перегній, згнити, виткнутися*) та відповідного епітета (*пустий*), порівняймо:

*Думок не сій в полову слів –
Згниє і зерно, і полова,
І перегній пустого слова
Осотом виткнеться з полів...*(Д-2, с. 51).

Уявлення про слово сутнісне і виважене реалізовано у зазначеному уривку через прикладкову авторську лексему "*слово-зерно*", компонент якої "*зерно*" є метафоричною номінацією таких понять, як "суть", "істина". Крім того, поетичний контекст цієї лексики із архаїзмами на кшталт "*суций*" та "*грядущий*" може зумовлювати часткове асоціативне апелювання до образів історичних пам'яток "Слів" як повчань чи проповідей, багатих на такі конструкції і пов'язаних зі сферою державною та релігійною, що, у свою чергу, надає образу такої

характеристики, як поважність, урочистість, сакральність, порівняймо:

Думки очисть від шкаралуці,

Чіпке лушпиння обдери

І словом-зерном говори

З людьми про суцє і грядуще (Д–2, с. 51).

Звернімо увагу на те, як образи рослинного світу гармонійно доповнено такими лексемами, як "очистити" та "обідрати", що мають семантичний зв'язок із одиницями на позначення флоробразів. Також особливим є те, що в аналізованій поезії лексема на позначення елемента ландшафту "поле" має нейтральну емоційно-експресивну семантику, оскільки позначає відповідний локус, місце розгортання поетичної фабули – оцінки автором образу слова.

Силу слова, його кліющі властивості в поетичному тексті "**Я не володар світу й не гравець...**" (Д–1, с. 381) підкреслюють метафорична сполука на позначення поетичного слова "нектар думок" та авторський неологізм "рими-соти" – "Я не володар світу й не гравець. // Своє життя "споганив" нанівець: // Нектар думок вливаю в рими-соти // Й робить не вмію іншої роботи", – уживання митцем лексем на позначення елементів довкілля, пов'язаних зі сферою бджільництва, дозволяє асоціативно викликати в уяві реципієнта образ бджоли та актуалізувати одну з її ознак – 'працьовитий'.

У деяких випадках у поетичних текстах О. Довгого змальований образ набуває виразно негативних конотацій і не лише існує як, до прикладу, "обчухрана мова" чи "пшеничне слово", а й набуває контекстуального зв'язку з художнім образом часу, який мислиться поетом як процес деградації, порівняймо: "Із **модерном**, з епохою-грою // Я не вибув з **класичного строю**. // Не забув, звідки сонечко сходить // І над ким сиве житечко родить. // Я не вірю у штучні екстази // Електронної людиномаси. // Не сприймаю **обчухрану** мову, // Довіряюсь **пшеничному** слову..." (Д–3, с. 55), – звернімо увагу на роль лексем-атрибутивів із рослинною семантикою у творенні метафоричного художнього образу слова – репрезентанта

одного з двох протилежних часових відтінків розвитку людства. В іншому випадку, корелюючи між собою, образи *часу* і *слова*, посилені контекстуально лексемою-номінацією природного явища (*потік*), відображають духовно ментальну сутність людини чи людей, напр.: *"Вже стільки стало між людьми калік, // Що став калікою сучасний вік. // Подививися – красиві лиця й руки, // Послухаєш – тече брудний потік"* (Д-1, с. 33), – нагромадження слів форм лексеми "каліка", уживані аксіологічно марковані ад'єктиви-опозити "красивий" – "брудний" та метафорична лексема на позначення мовлення "потік" формують надзвичайно експресивне відчуття поетом трагедії сучасної доби бездуховності. Негативну оцінку образу сучасної поету доби також посилюють лексеми-номінації різного плану акустичних явищ та їхніх атрибутів (*дзенькіт, хрипота, гамірний, густі*) – *"Не дзенькоту, не вихитону, // Не гамірної хрипоти – // Епоха наша вимагає тону, // Щоб міг, неначе дзвін, густі"* (Д-1, с. 219), – звертає на себе увагу контекстуальне протиставлення лексем "дзенькіт" та "дзвін", де перша поетично називає образ пустопорожньої балаканини, тоді як друга – мудре і виважене слово.

Художній *образ* явища природи *вогню* також має для поета амбівалентну структуру – так, у контексті з лексемами, що називають філософські поняття, названа одиниця вживається на позначення певної світоглядної константи, яка поруч із антонімічними одиницями-номінаціями явищ природи із часткою *не* (*не попіл, не владний рух металу*) та дієсловом "мислити" символізує активне творче начало (*вогонь буття*); а з негативно конотованою лексемою "поталя" експлікує деструктивну художню реальність, порівняймо:

Вогонь буття – не попіл у мені.

Вогонь буття – не владний рух металу.

Живи, мій віку, мислю у вогні,

Не дай мені вогневі на поталу (Д-2, с. 56).

Досить часто автор поєднує в межах одного художнього контексту лексеми на позначення різних явищ довкілля (напр., номінації погоди *сніг* та явища, пов'язаного зі світом рослин,

цвіт), які поза контекстом виступають смисловими і асоціативними опозитами з позитивною та, до прикладу, негативною конотаціями. У поезії "**Ще сніг впаде на землю і на душу...**", попри очікувану ймовірну печальну настроєвість та ностальгійність ліричного героя, маємо натомість відносно нейтральний художній контекст, наповнений позитивно конотованими одиницями, порівняймо: "**Ще сніг впаде на землю і на душу, // Як мить, як вік, як цвіт на все життя. // І ясен місяць на погоду рушить, // Тонкий і непорочний, як дитя...**" (Д-2, с. 48), – таке поєднання різнопланових елементів, експлікованих ад'єктивами "ясен", "непорочний" та субстантивом "погода", разуче змінює тональність першого рядка. Як бачимо з художнього контексту, автор створює образ старості, художньо виражений такими номінаціями погодних явищ, як "сніг" і "снігова габ", посилені вербативними номінаціями відповідних процесуальних характеристик "спадати", "обсідати", "потонутти" (*Спадуть слова. Обсядуть діл і зорі. // Потонуть чисто в сніговій габі...* – Д-2, с. 48), які додатково покликані візуалізувати названі художні образи та викликати у свідомості реципієнта асоціації, пов'язані із незворотнім плином часу.

Звернімо увагу на те, що образ смерті, відходу в нашому контексті для ліричного героя не має однозначно негативною оцінки, що свідчить про те, що він (ліричний герой) сприймає його (відхід) як явище неминуче, пов'язане із неспинним рухом часу (**Ще сніг впаде**, – маємо вербалізацію цього сприйняття у дієслівній формі майбутнього часу та відповідній частці). Зрештою, відсутність очікуваної негативно маркованої тональності поезії є виправданою, оскільки художня мета її – не створення медитативно-депресивної настроєвості і її вербалізація, а підкреслення важливості в концептуальній картині світу ліричного героя такого поняття, як *правда*, яке мислиться ним непов'язаною із плином часу одвічною сутністю (звернімо увагу на вертикальний контекст лексем "потонутти" і "залишити" та уживання ад'єктивів-атрибутів "пильний",

"всеозорий" для підкреслення позитивної оцінки ліричним героєм згаданого поняття:

Спадуть слова. Обсядуть діл і зорі.

Потонуть чисто в сніговій габі.

І тільки очі, пильні й всеозорі,

Залишать людям правду по тобі. (Д–2, с. 97)

Аналогічне можемо спостерігати в поезії "**Ні, не просто мені здалося...**", де метафоричними вербалізаторами образу старості виступають лексеми на позначення явищ та реалій природи (*паморозь, трава*), конкретизовані вербативом "*посивіти*" – "**Ні, не просто мені здалося: // Біла паморозь на траві. // Посивіло моє волосся // Від пожежі у голові...**" ("Ні, не просто мені здалося ...". "Дихання вічності" (Д–2, с. 97). Однак, незважаючи на негативну конотацію, названі реалії не осмислюються ліричним героєм як однозначно деструктивні та безвихідні – контекстуальна негативна конотація нівелюється уживанням митцем фразеологізмом "*зводити на сміх*" та актуалізацією образу слова як явища, здатного подолати фатум долі і часу (що засвідчує підрядна синтаксична конструкція із дієсловом "*світитися*"), порівняймо: "*Весь палаю у тій пожежі, // Зводжу біди свої на сміх. // І здіймаю слова на вежі, // Щоб світилися до усіх*" (Д–2, с. 97).

У деяких поетичних контекстах автора спостерігаємо дещо протилежну ситуацію – уживані митцем лексеми на позначення природних реалій, які мають нейтрально чи позитивно конотовану семантику (наприклад, *поле, спориш, роса, туманець* – **Край поля хата, стара і забута. // Густий спориш, і туманець роси. // Неначе ноги й не ходили тут, // Неначе й не звучали голоси...**" (Д–2, с. 69), у художньому контексті беруть участь у створенні негативно маркованого, патогенного локусу, що забезпечується введенням лексем-вербативів на позначення процесів, пов'язаних зі світом рослин (*рости, цвісти*) та доквілля (*пощезати, омертвіти*), порівняймо: "**...Пощезло все. Неначе омертвіло. // Неначе не росло і не цвіло. // Аж дріж проймає болем душу й тіло, // Аж холод котить з поля на село**" (Д–2, с. 69).

Концептуальна картина світу ліричного героя О. Довгого також характеризується амбівалентною тональністю – так, навіть позбавленим яскраво вираженої негативної оцінки образам смерті і забуття художньо і світоглядно протистоїть образ самого життя, яке автор характеризує, як "одвічне проростання" та метафорично втілює в поетичному флористичному образі *листка*, порівняймо: "*Життя – одвічне проростання. // Життя – листок останній з віт. // Не упади, бо ти останній, // Бо на тобі зійшовся світ*" (Д–1, с. 149), – помічаємо в контексті і вже очікувану, хай невиразну, прямо не названу, проте асоціативно і смислово відчутну опозицію життя і смерті (проростання – листок останній з віт).

Окрім поетичної власне номінації зазначених вище художніх образів природи та її складників, у мові О. Довгого лексеми-номінації явищ та об'єктів довкілля часто поєднуються з одиницями – носіями різного плану характеристик названих об'єктів. Таке майстерне поєднання дозволяє митцеві втілювати в поетичному контексті яскраві художні образи, створюючи барвисті, практично ідилічні пейзажні словесні панно, передаючи настроєвість ліричного героя, його емоції та переживання, як, наприклад, у поезії "*Городищенські постелі*" (Д–2, с. 195), сама назва якої вже містить вказівку на елементи живопису, порівняймо:

*Не треба слів, високих і гучних
Для ось цієї тонкої постелі,
Що розцвіла оазою в пустелі
Помежи нив, пахучих і густих...*

(Д–2, с. 195)

Помічаємо, як шляхом майстерного поєднання різнопланових номінацій рельєфу (*пустеля, оаза, нива*), предметів живопису (*постель*), а також просторово-звукових (*високий, гучний*), зорових (*розцвісти, тонкий, густий*) та одоративних (*пахучий*) характеристик автор створює вишуканий поліколеристичний мотив природної ідилії. Звертає на себе увагу повна відсутність у вказаному уривку номінацій кольору, який, однак, присутній імпліцитно і багатогранно завдяки

.....

контекстуальному поєднанню різнопланових ознак та актуалізації численних колористичних асоціацій, пов'язаних із відповідними природними реаліями.

Однією з найбільш поширених груп номінацій характеристик природних явищ та процесів є група лексичних конструкцій на позначення різного типу візуальних особливостей світу довкілля. Такі одиниці у своєму складі містять вказівку на різнопланові візуальні характеристики, наприклад: за кольором (*сонця каре око, калина – жар, світанку рана, чорний вітер, біла габа ранку, сизе поле, хмарин білоп'р'я, гірська пазельнь, сивизна ріки, блакитний цвіт, річка-голубинка, прозелень, багрянки*), формою (*вигини луків, рядки беріз, списи дерев, очі квітів, озера крило, ластів'їне криля, чаша гір, печери комин*), за подібністю до інших реалій (*дощу сувої, зрайка тополин, немов кришталь, рамено клена*), характером вияву (*розцвісти оазою, сторона квітує, переблиск плес, розтерзане тіло землі, місяць сипле бризки, акварельна голубінь, сля роса, озонне сяєво, палає цвіт*) та ін.

Так, номінації на позначення відтінків кольорів неба та світил часто-густо беруть участь у художньому зображенні певної пори дня, зокрема, світанку та надвечір'я чи заходу сонця – мотив останнього найбільш поширений у текстах митця. Так, світанок характеризується у концептуальній картині світу поета як пора, у якій домінують відтінки червоного (*Буде небо як світанку рана. // Буде поле як дитинства світ. // Будуть дні підводиться і в'януть // на тугому перелозі літ* (Д-2, с. 187), білого (*Многотрудне полечко моє. // Знову ранок білою габою // Над тобою владно устає...* (Д-2, с. 247) та блакитного (*Попливе за обрій // Голосу услід. // Встанемо хоробро // За блакитний цвіт* (Д-2, с. 84), – тут конструкція "блакитний цвіт" не лише, контекстуально корелюючи з рядками "*В оксамитне поле – // Золотом зірки*", передає природні особливості світанку, але й символізує відродження України завдяки контекстуальному вживанню одиниць-національних стереотипних маркерів – "*силует стодоли*", "*білоцвіт калин*", та прислівника "*хоробро*").

Для зображення повечірньої пори автор використовує конструкції, складники яких містять семантичну вказівку на коричневий (*сонця каре око*), багряний (*багрянки*), білий (*хмарин білоп'я*) та блакитний (*акварельна голубінь*) кольори. Звертає на себе увагу актуалізація в поетовому мовленні асоціативного червоного кольору, який у картині світу його героя пов'язується як зі світанком, так і заходом сонця. Прикметно, що в обох випадках асоціативним актуалізатором виступає лексема "*рана*", порівняймо контексти: (*світанку рана* – див. вище) та (*Зіходить сонце, наче рана, // Ув акварельну голубінь* (Д-2, с. 299)). Бачимо, що в другому контексті має місце додаткове протиставлення чи, радше, зіставлення двох асоціативно протилежних за температурним виявом, проте цілком гармонійних у плані космологічному вічних образів – *сонця* та *води*.

Уживання в поетичному тексті конструкцій, які містять номінації таких погодних явищ, як *вітер*, *вихор*, *ропа*, птахів (*ворон*, *гайвороння*, *крук*), та лексеми на позначення *чорного* кольору, експлікація якого посилюється в деяких випадках низкою метафоричних одиниць на кшталт "*чорні ризи*", у більшості випадків допомагають митцю передати певний деструктивний характер патогенного локусу, порівняймо:

Гей зірвався чорний вітер –

Чорний вихор у степу.

Об стодоли ранок витер

Приморожену ропу.

Кряче ворон – крила низом.

Вітер свище і гуде.

Одяглося в чорні ризи

Гайвороння молоде

(Д-2, с. 192).

Окрім прямої та образно-асоціативної актуалізації в зазначеному контексті семантики чорного кольору, особливої ваги набувають дієслівні лексеми, які надають йому надзвичайно потужної динаміки вияву – раптовості початку

.....

(зірвався) та акустичних супровідних характеристик (*кряче, свище, гуде*). Таким чином, можна стверджувати, що в цитованій поезії колір уже не виступає статичним атрибутом – він практично перетворюється в активного суб'єкта – основний образ та, по суті, ідею. У поезії "**Береза**" (Д-3, с. 227) лексеми-номінації на позначення птахів та їхніх атрибутів (*чорні круки*) поруч із одиницями на позначення реалій світу рослин та їхніх характеристик (*струнка і біла береза*) творять особливий дихотомічний міфопростір добра і зла, у якому деструктивні сили експлікуються відповідним орнітонімом, а сили добра, природи, життя – названим флоронімом, порівняймо: "*У лісі, мов чорні круки, // Фашисти зареготали. // Упала в траву дівчина. // **Береза** в траву не впала*" (Д-3, с. 227).

Як показує проведене дослідження, у поетичній мові О. Довгого прийом контрасту, відіграючи винятково значущу, стилістично доцільну роль, сприяє індивідуально-авторській репрезентації низки художніх образів, які мають амбівалентну природу та можуть бути розглянутими в системі світоглядної парадигми "добро – зло". Так, світоглядними репрезентантами у мовній картині світу поета є одиниці, що позначають різного ґатунку позитивно і негативно марковані реалії, образи (*смерчі, бурі, рими-соті, нектар* та ін.) та їхні характеристики на кшталт "*класичний*", "*пшеничний*", "*обчухраний*" та ін. Такого плану лексеми допомагають митцю створити надзвичайно експресивний поетичний контекст, у якому на перший погляд типові образи здатні набувати іншої аксіологічної конотації.

Під час дослідження було помічено, що прийом контрасту в поезії О. Довгого охоплює не лише зазначену вище дихотомію, а й реалізується в системі інших зіставно-протиставлених реалій, аналіз яких може стати вагомим внеском у розуміння окресленої статтею проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 137 с.
2. Седых Э.В. Контраст в поэзии как один из типов выдвижения: дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04. СПб., 1997. 208 с.
3. Stokal O. Anatoliy Moysienko and Pavlo Movchan's poetic world of good and evil (rating category). *Trypillian civilization journal* (2018). URL: <https://www.trypillia.com/2018/144-oleksandr-stokal-anatoliy-moysienko-and-pavlo-movchan-s-poetic-world-of-good-and-evil-rating-category>

ДЖЕРЕЛА

- Д–1. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 1: Доторки блискавки. 414 с.
- Д–2. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 2: Дихання вічності. Восьмивірші. 388 с.
- Д–3. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 3: Дереворити. 536 с.
- Д–4. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 4: Келих троянд. 438 с.

REFERENCES

1. Gal'perin, I. (1981). *Text as an object of linguistic research* [Tekst kak obiekt lingvisticheskogo issledovaniia]. Moskva, 137 p. [in Russian].
2. Sedykh, E. (1997). *Contrast in poetry as a type of extension* [Kontrast v poezii kak odin iz tipov vydvizheniia]. Candidate's thesis. Sankt-Peterburg [in Russian].
3. Stokal, O. (2018). Anatoliy Moysienko and Pavlo Movchan's poetic world of good and evil (rating category). *Trypillian civilization journal*. URL: <https://www.trypillia.com/2018/144-oleksandr-stokal-anatoliy-moysienko-and-pavlo-movchan-s-poetic-world-of-good-and-evil-rating-category> [in Ukrainian].

RESOURCES

- Д–1. – Dovgyj, O.P. (2009). *Lightning touches* [Dotorky blyskavky]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 1. 414 p. [in Ukrainian].

Д-2. – Dovhyi, O.P. (2009). *The breath of eternity. Octopus* [Dykhannia vichnosti: Vosmyvirshi]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 2, 388 p. [in Ukrainian].

Д-3. – Dovgyj, O.P. (2009). *Derevoryty*. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 3, 536 p. [in Ukrainian].

Д-4. – Dovgyj, O.P. (2009). *Glass of roses* [Kelyh trojand]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 4, 438 p. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 27.12.2019

Дата затвердження редакцією – 11.01.2020

**МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ
ЛІНГВІСТИЦІ**

УДК 811.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2020.40.58-70>

Сизонов Д.Ю.

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

ScopusID: 57209321114

**ФРАЗЕОЛОГІЗМ-ЗАГОЛОВОК ЯК МАНІПУЛЯТИВНА
ДОМІНАНТА МЕДІАТЕКСТУ**

***Анотація.** У статті розглядаються різні типи заголовків зі стрижневим фразеологічним компонентом, що мотивовано маніпулятивною функцією ЗМІ. Проаналізовано, що в українських медіа до маніпуляції вдаються, коли хочуть: (а) завуалювати фактологічну інформацію; (б) вплинути на масову свідомість українця; (в) зацентрувати на ключових позиціях у медіатексті. Фразеологізм (як певний вербальний код масової комунікації, що характеризується смисловою неподільністю, семантичною цілісністю, емоційністю та експресивністю) застосовується передусім для привернення уваги реципієнта та з метою акцентуації на головному. Фразеологізм у заголовковій частині медіатексту, відтак, здатний лаконічно передавати смисл основного тексту, мотивувати реципієнта до сприйняття матеріалу, бути влучним в ролі медійної номінації описуваного явища. В умовах інформаційної конкурентності фразеологізм-заголовок допомагає медіатексту бути поміченим та прочитаним потенційним реципієнтом. Зроблена спроба класифікації фразеологізмів-заголовків як домінант сучасних медіатекстів за кількома критеріями (структурою, функціями та жанровою приналежністю). Така класифікація стала можливою завдяки широкому ілюстративному матеріалу: українські друковані та електронні ЗМІ, радіо та телебачення, реклама, Інтернет (2019 – поч. 2020 рр.). Закцетовано на можливій корекції пропонованої класифікації у зв'язку із розширенням інформаційного простору та появі неोजанрів із заголовками нових типів. Доведено, що фразеологізм-заголовок у медіа використовується для: привернення уваги реципієнта, акцентування на ключовій інформації, уточнення на деяких фактах, активізації фонових знань реципієнта, поперенного сприйняття та розуміння тексту, впливу на масову свідомість. Саме маніпулятивна мета залишається ключовою для фразеологізованого заголовка, який усе частіше використовується журналістами в сучасній медіакommunікації.*

***Ключові слова:** медіафразеологізм, фразеологізм-заголовок, український медіатекст, медійна маніпуляція, медіалінгвістика.*

Інформація про автора: Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: dm_sizonov@ukr.net

Dmytro Y. Syzonov

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

ScopusID: 57209321114

A PHRASEOLOGISM-HEADING AS A MANIPULATIVE DOMINANT OF A MEDIATEXT

Abstract. *The article deals with different types of headings with a phraseological component, which is motivated by the manipulative function of media. Thus, journalists resort to manipulation in media when they want to: (a) obscure factual information; (b) affect the mass consciousness of the Ukrainians; (c) focus on key positions of a media text. A phraseologism (as a certain verbal code of mass communication that is characterized by semantic indivisibility, integrity, emotionality and expressiveness) is used primarily to attract the attention of the recipient and to accentuate the main positions of a media text. The role of a phraseologism in the heading of a media text is very high: it is able to succinctly convey the meaning of the main text, motivate the recipient to perceive the material, be apt in the role of media nomination of the phenomenon described. In the context of information competitiveness, the chosen phraseologism-heading helps the media text to be noticed and read by the potential recipient. An attempt is made to classify phraseologisms-headings as the dominant of modern media texts by several criteria (structure, functions and genre affiliation). Such classification was made possible by the broad illustrative material: Ukrainian printed and electronic media, radio and television, advertising, the Internet (2019 – early 2020). Emphasis is made on the correction of the proposed classification due to the expansion of information space and the emergence of new genres with headings of new types. It is proved that a phraseologism-heading in media is used for: attracting the attention of the recipient, focusing on key information, clarifying on some facts, activating the background knowledge of the recipient, pre-comprehension and understanding the text, influencing the mass consciousness. The key goal of a phraseologism-heading remains manipulation. A phraseologism-heading is increasingly used by journalists in modern media communication.*

Key words: *media phraseologism, a phraseologism-heading, Ukrainian media text, media manipulation, media linguistics.*

Information about the author: *Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: dm_sizonov@ukr.net

Сизонов Д.Ю.

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

ScopusID: 57209321114

ФРАЗЕОЛОГИЗМ-ЗАГОЛОВОК КАК МАНИПУЛЯТИВНАЯ ДОМИНАНТА МЕДИАТЕКСТА

Аннотация. В статье рассматриваются различные типы заголовков со стержневым фразеологическим компонентом, что мотивировано манипулятивной функцией СМИ. Проанализировано, что в украинских медиа к манипуляции прибегают, когда нужно: (а) завуалировать фактологическую информацию; (б) повлиять на массовое сознание украинцев; (в) акцентировать на ключевых позициях в медиатексте. Фразеологизм (как определенный вербальный код массовой коммуникации, характеризующийся смысловой неделимостью, семантической целостностью, эмоциональностью и экспрессивностью) применяется прежде всего для привлечения внимания реципиента и с целью акцентуации на главном. Фразеологизмы в заголовках медиатекста способны лаконично передавать смысл основного текста, мотивировать реципиента к восприятию материала, быть точным в роли медийной номинации описываемого явления. В условиях информационной конкурентности избранный фразеологизм-заголовок помогает медиатексту быть замеченным и прочитанным потенциальным реципиентом. Предпринята попытка классификации фразеологизмов-заголовков как доминант современных медиатекстов по нескольким критериям (структурному, функциональному и жанровому). Такая классификация стала возможной благодаря широкому иллюстративному материалу: украинские печатные и электронные СМИ, радио и телевидение, реклама, Интернет (2019 – нач. 2020 гг.). Акцентировано на возможной коррекции предлагаемой классификации в связи с расширением информационного пространства и появлением нежанров с заголовками нового типа. Доказано, что фразеологизм-заголовок в медиа используется для: привлечения внимания реципиента, акценте на ключевой информации, уточнении некоторых фактов, активизации фоновых знаний реципиента, предвосприятия и дальнейшего понимания текста, воздействия на массовое сознание. Именно манипулятивная цель остается ключевой для фразеологизированного заголовка, который все чаще используется журналистами в современной медиакommunikации.

Ключевые слова: медиафразеологизм, фразеологизм-заголовок, украинский медиатекст, медийная манипуляция, медиалингвистика.

Информация об авторе: Сизонов Дмитрий Юрьевич – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: dm_sizonov@ukr.net

Медійна комунікація, в контексті якої ми розглядаємо питання маніпулятивного потенціалу мовних одиниць, стрімко розвивається в модерний час. Активні процеси інформативної глобалізації, світова полікультурність, потужний вплив домінуючих світових мов на національні мовні системи, утворення нових мультижанрових платформ, передусім у віртуальному медіапросторі (*екстралінгвальні фактори*) та націоналізація мовних систем, явище лінгвістичної моди щодо оновлення лексико-фразеологічного фонду, принцип економії мовних ресурсів в інформаційному просторі, розширення семантики слова як результат мовної динаміки (*інтралінгвальні фактори*) – все це пояснює функціональні зміни в медійному просторі XXI ст. Фактично говоримо про цільове призначення ЗМІ в новий час: не тільки інформувати реципієнта, а й маніпулювати його свідомістю.

У медіалінгвістиці проблему маніпуляції розглядають передусім у контексті реклами (О. Арешонкова, Н. Кутуза), інтернет-комунікації та соціальних медіа (С. Квіт, Т. Крутько, С. Чемеркін), політичних ЗМІ (Н. Кондратенко, Г. Почепцов, А. Сотников), друкованих та електронних оцінних медіа (М. Навальна, С. Потапенко). Натомість на маніпуляцію в інформаційних жанрах дослідники звертають меншу увагу, що пояснюється ключовим призначенням цих жанрів – інформувати, констатує факти. Вважаємо, що саме цей аспект може ставати основою для подальшої маніпуляції в медіатексті (а в політичних ЗМІ ще й носить ідеологічний характер).

Наголошуючи на медіатексті як "результаті цілеспрямованого конструювання смислів відповідно до прагматичної орієнтації ЗМІ" [4, с. 102] та "єдиному смисловому просторі, що відповідає інноваційним настроям у суспільстві" [6; с. 391], ми звернемо увагу на один із ключових структурних елементів медіатексту – заголовок.

У сучасній медіалінгвістиці заголовок (за Л. Дускаєвою – "заголовковий комплекс" [2, с. 24]) розглядається як: засіб діалогу між журналістом та реципієнтом (Н. Клушина); окремий актуалізатор текстової інформації (А. Євграфова);

інтертекстуальний елемент медіажанрів (Л. Дускаєва); інформативно-експресивний та маніпулятивний елемент медіатексту (О. Дмитрук), смисловий центр медіа (Д. Дор), головне ім'я медіатексту (М. Ворсовіч) та ін. В умовах інформаційної конкурентності яскраво обраний заголовок допомагає медіатексту бути поміченим та прочитаним потенційним реципієнтом (особливо це стосується інтернет-комунікації). Саме тому заголовок залишається домінантним як у друкованих, так і електронних ЗМІ.

Довести маніпулятивну функцію медіазаголовку ми спробуємо за допомогою фразеологізму – певного вербального коду масової комунікації, що характеризується смисловою неподільністю, семантичною цілісністю, емоційністю та експресивністю. У стилі масової комунікації фразеологізм надає медіатексту широкого стилістичного потенціалу інформувати та/або впливати на реципієнта, маніпулюючи його свідомістю.

У заголовку як установчому (домінантному) елементі медійного тексту фразеологізми повинні точно відображати настрої соціуму, ментальні особливості реципієнта і бути яскравими маркерами актуальних політичних, економічних, культурних, спортивних та ін. подій, які відбуваються на даний час. Фонові знання тут відіграють провідну роль у влучному (а значить зрозумілому широким масам) уживанні фразеологізма-заголовка, адже в медійний заголовок вкладена "основна ідея та авторський задум журналіста, <...> заголовок є певним асоціативним елементом масової свідомості" [4, с. 57]. Фактично заголовок є "провідником між читачем та журналістом, в який вкладається актуалізований смисл та ідея" [2, с. 86]. Л. Дускаєва наголошує, що саме заголовок (якщо його розглядати як інформаційне ціле) є першою установкою для реципієнта у сприйнятті матеріалу. Від цієї установки фактично залежить подальше прочитання та розуміння медіатексту, а тому вдало обраний фразеологізм у ролі заголовка є первинним завданням в роботі над медіатекстом.

Спробуємо класифікувати фразеологізми-заголовки³ у медіа за кількома критеріями (структурним, функціональним та жанровим), визначивши їх маніпулятивний потенціал.

І. За структурним критерієм фразеологізми-заголовки поділяються на:

(а) *власне фразеологізми-заголовки*. Такого типу заголовки є дуже популярними в інформаційно-аналітичних ЗМІ, акцент в яких робиться на описовості (влучність таких фразеологізмів можлива лише за фонових знань реципієнтів). Як відомо, "обов'язковою ознакою аналітичних жанрів є наявність у тексті прогностичних елементів, що окреслюють шляхи й методи вирішення тієї чи іншої проблеми" [4, с. 51], а тому фразеологізм у заголовку може допомогти влучно передати проблемно-аналітичний зміст поданої інформації: **3 легким серцем** (щодо життя В. Ющенка після президентства. – Д.С.) [Ж, 24.02.2020]; **Сізіфова праця** (щодо ремонтного стану автодороги Черкаси-Сміла-Умань. – Д.С.) [Г, 21.04.2019]; **Бути на висоті** (щодо рейтингу кандидата в Президенти В. Зеленського – Д.С.) [Ф, 02.02.2019]. Цікаво, що такого типу заголовки функціонують у комплексному зв'язку з підзаголовковою частиною, яка допомагає його ширше розкрити: **Не "пасту задніх". ОТГ Дніпропетровщини вчилися міжмуниципальному співробітництву. Захід проходив на базі Дніпропетровського Центру розвитку місцевого**

³ Для ілюстративного матеріалу ми обрали різноаспектні (за тематикою і віковим принципом) та поліжанрові (друковані й електронні) засоби масової комунікації. Для аналізу нами взяті по три телевізійних канали загальнонаціонального (Телеканал "Україна", "СТБ", "1+1") та регіонального (ТРК "Київ" м. Києва, "АТН" м. Харкова, "Zik" м. Львова) значення, інформаційні програми "Факти" (телеканал "ICTV"), "Новини № 1" (телеканал "112.Україна"), "Час новин" ("5 канал"), інформаційно-розважальні програми "ЖВЛ: Життя видатних людей" (телеканал "1+1"), "Свобода слова" (телеканал "Україна"), "ЕтOneNews" (телеканал "М1"). Також аналіз включає три друковані видання загальнонаціонального ("Голос України", "Дзеркало тижня", "Український тиждень") та регіонального ("Деловая столица", "ВолиньPost", "Галицькі контракти") значення. Враховувались нами й інтернет-портали інформагенцій "УНН", "Уніан", "Українська правда", радіостанцій "НВ", "Радіо Свобода" та "Наше радіо".

самоврядування [У, 10.12.2019]; **Не створювати кумирів.** Сьогодні згадуємо тих, у кому країна розчарувалась як у героях [Ф, 11.11.2019]; **Каламутити воду.** Дмитро Песков у Кремлі заявив, що точного розуміння щодо дати проведення зустрічі в нормандському форматі (лідери України, Німеччини, Франції та РФ) немає [РС, 12.02.2020].

(б) заголовки з фразеологічним компонентом. Таких заголовків нами помічено найбільше, що пояснюється лаконічністю і влучністю фразеологізма передавати опис інформації (у комплексі з ін. мовними одиницями фразеологізм краще сприймається потенційним реципієнтом). Такі медійні заголовки існують двох видів: із традиційним (узуальним) фразеологізмом у своїй структурі (**В останню путь:** у Лос-Анджелесі зірки та тисячі фанатів провели Кобі Браянта [1, 25.02.2019]; **Дефіле на коні, труна і "лебедина пісня"** модельєра: чим дивував Тиждень високої моди у Парижі [УН, 20.01.2020]; **Це замилювання очей і спроба розпилити бюджет:** Кацман про передачу "Укрзалізниці" німецькій компанії [З, 13.02.2020]) та з трансформованими фразеологізмами (**Їсти чи не їсти. Які солодощі найбезпечніші для фігури** [НВ, 27.02.2019]; **неАнгельський характер** (щодо завершення політичної кар'єри А. Меркель. – Д.С.) [ТУ, 11.05.2019]; **Любов зла, полюбиш і...** Ляшка [З, 11.11.2019] та ін.).

II. За функціональним критерієм фразеологізми-заголовки поділяються на:

(а) *інформативні фразеологізми-заголовки.* Свою оцінку таким заголовкам подає англійський учений Д. Дор, який вважає інформаційність ключовою у створенні медіатексту, щоправда впливати на реципієнта буде не фактаж, винесений у заголовок, а наприклад, фразеологізм, який стане певною алюзією до описаного інформаційного факту [7]: **Зеленський дав задній хід** (щодо перевиборів мера м. Києва. – Д.С.) [ТК, 20.12.2019]; **Гуртом і батька легше бити** (щодо ситуації навколо Нових Санжар. – Д.С.) [Г, 20.02.2020]; **На сьомому небі.** Канадські вчені вирішили проблему сексу в космосі [НВ, 23.02.2020]; **Нова**

.....

епопея з Brexit [ДС, 02.02.2020]. Важливим для таких типів заголовків є ефект "новизни", який передбачає подання нової інформації не тільки в структурі медійного тексту, а й у структурі заголовку. Саме тому в заголовках особливо активно виникає нова фразеологія: *"Зелені чоловічки" та Зе-команда* [Ч, із заяви І. Геращенко, 10.09.2019]; *Велике переселення: офіс президента України переїздить до Українського дому* [1, 20.06.2019]; *Нова "порція хейту" вилилась на журі нацвідбору "Євробачення"* [Е, 24.02.2019] (див. більше прикладів у нашому словнику [5]).

(б) *оцінно-експресивні фразеологізми-заголовки*. Головна функція фразеологізмів в заголовках ЗМІ – первинно впливати на реципієнта. Вплив може бути досягнуто авторами медіатекстів насамперед за допомогою традиційних фразеологізмів, які функціонують у ЗМІ як лексичний ресурс для висвітлення актуального події сучасності: *"Кров з молоком": Настя Каменських шокувала мережу відвертими танцями* [НР, 24.02.2020]; *РФ тестувала у Чорному морі озброєний "до зубів" ракетний корабель* [УП, 19.02.2019]; *"Зірковий час": хто оганьбився публічно на сцені* [Ж, 03.11.2019]. Деякі дослідники наголошують тут на апелятивно-оцінній функції заголовків, часом з іронічним контекстом: *Перший дзвоник* (щодо початку роботи нового Кабінету міністрів. – Д.С.) [Ч, 30.08.2019]; *Яблуку ніде впасти: У мережі показали фото "напливу" туристів в Криму* [З, 26.08.2019]; *І в хвіст і в гриву: Петрові Порошенку діставалося за таємний відпочинок на Мальдівах* [1, 06.01.2020].

(в) *аналітичні фразеологізми-заголовки* виконують смислово-концептуальну функцію, адже саме заголовок – це сильна сторона медіатексту, що акцентує на головній позиції. *"Дісталось на горіхи": яким були перші півроку президентства Зеленського для чиновників* [1, 18.11.2019]; *В останній бій* (щодо виходу Великої Британії з Європейського Союзу. – Д.С.) [Н, 31.01.2020]; *Яблуко розбрату – церква* [А, 13.04.2019]. Номінуючи заголовок особливим смисловим центром медіатексту, можемо наголосити на ключовій ролі в цьому

аспекті саме аналітичних фразеологізмів-заголовків. Пор. аналітичні заголовки у телевізійних новинах: **Бачити наскрізь** (щодо зустрічі В. Зеленського та В. Путіна. – Д.С.) [А, 10.12.2019]; **Гратися з вогнем** (щодо австралійських пожеж. – Д.С.) [Ф, 5.01.2020]; **Ведмежа послуга** (щодо зміни в Уряді РФ. – Д.С.) [Ч, 16.01.2020].

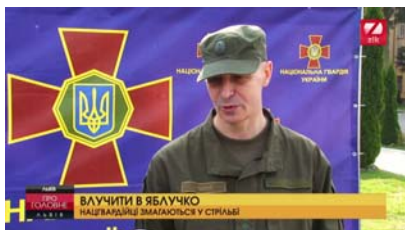
(г) *риторичні фразеологізми-заголовки*. До такого типу заголовків журналісти звертаються часто, а тому уживання фразеологізма в його структурі тільки підвищує інтерес до знайомства з медіаматеріалом: **Бути чи не бути виробництву кріогенних газів під Луцьком?** [В, 13.02.2020]; **Камо грядеші, "Укрнафто"?** (щодо афер в "Укрнафта". – Д.С.) [ДТ, 11.10.2019]; **Корупція під бронєю?** [1, 02.03.2020]; **Нові палиці в колеса держслужбовцям?** [ДТ, 22.10.2019] та ін.

(г) *спонукальні фразеологізми-заголовки*. Заголовки такого завжди інтригують реципієнта, а тому спонукають звернути на себе увагу: **Може досить пасти задніх?** (щодо розвитку науки в Україні) [С, 22.09.2019]; **Треба звертатися до золотої акції виборів?** [УТ, 01.03.2019]. Подібного типу заголовки можуть ставати елементом мовної гри, яку часто використовують журналісти для привернення уваги реципієнтів: **Справам Майдану – труба, а з Труби як з гуски вода?** [У, 20.11.2019]; **Віра горами рухає: або як Віра Брежнєва впливає на Костянтина Меладзе** [Ж, 24.02.2020].

III. За жанровим критерієм фразеологізми-заголовки поділяються на:

(а) *фразеологізми-заголовки друкованих медіа* (їх ще називають *графічними*, адже вони передаються графічними засобами письма). Дуже часто такі заголовки оформлюються у вигляді цитат, що підсилює інформативний ефект та інтригованість для реципієнта: **"Керівництво Генпрокуратури теж вставляло палиці в колеса"**, – Варнюк [Н, 30.07.2019]; **Вахтанг Кікабідзе: Росії потрібна "свіжа кров"** [РС, 27.07.2019]; **Перших 100 днів президентства – медовий місяць для Зеленського, – політичний експерт** [З, 20.06.2019].

(б) *фразеологізми-заголовки електронних медіа* (інколи їх називають *креолізованими заголовками-фразеологізмами*, адже вони створюються для сприйняття не тільки зоровими, а й ін. органами чуття (і це стосується як традиційних (узуальних), так і трансформованих фразеологізмів). Зауважимо, що особливого ефекту для сприйняття реципієнтами медіатексту додають аудіо- та відеозасоби:

Скрін телеканалу "ZiK", 2019 р.

(в) *фразеологізми-заголовки інтернет-медіа (мережевих медіа)*, адже "процес створення заголовка мережевого тексту новин, з одного боку визначається комунікативною інтенцією автора, що реалізується в стратегіях інформування та впливу, а з іншого боку, задається форматними особливостями даного типу тексту в цілому" [1, с. 119]. Заголовки подібного типу мають свою особливість, що пов'язана зі специфікою інтернет-комунікації, а саме бути гупертекстуальним, максимально лаконічним та актуальним (адже в інтернет-просторі інформація змінюється з максимальною швидкістю): *Американська мильна опера* (щодо процедури імпічмента Д. Трампа – Д.С.) [Н, 06.10.2019]; *Кремль каламутить воду* [НВ, 17.02.2020]; *Альфа і омега українського кіно* [Е, 22.10.2019]. Ще одна характеристика інтернет-медіа – анонімність, що дозволяє використовувати відверто провокативні заголовки:

(г) *рекламні фразеологізми-заголовки*. Метою таких заголовків є емоційний вплив на реципієнта (споживача), а тому слогани, у структурі яких уживаються фразеологізми, є частотним явищем для рекламної комунікації: *Лови момент* у

"Сільно" та *Сотфу*. *Лови момент*; "Rich". *Життя прекрасне*. *Як не крути!* та *Слуга народу – Президент! Як не крути*; *Мотиліум – швидка допомога Вашому шлунку* та *Корвалмент – швидка допомога Вашому серцю* та ін. Реципієнт вочевидь зрозуміє широку семантику фразеологізма у структурі слогана лише з'ясувавши, якої торгової марки вона стосується: *Хвилинка справа* (слоган медичного препарату "Мікролакс" – Д.С.); *І комар носа не підточить* (слоган Raptor. – Д.С.); *Легка на підйом* (слоган авіакомпанії "Windrose" – Д.С.); *Справа на мільйон* (слоган лотереї "Лото-Забава" – Д.С.); *Тримай хвилю* (слоган аквапарку "Dream Island" – Д.С.) та ін.

Акцентуємо, що пропонується класифікація може бути розширена у зв'язку із розширенням інформаційного простору та появі нежанрів із заголовками нових типів. Окремо варто наголосити і на підзаголовковій частині медійного тексту (т.зв. лід), що супроводжує фразеологізм-заголовок (а інколи розтлумачує його), а занчить може бути включеним до пропонуваної класифікації. Але вважаємо це окремою темою подальших розвідок, що потребує осмислення та стилістичного аналізу.

Отже, наголошуючи на заголовку як смислового центрі медіатексту, а також акцентуючи на його широкому маніпулятивному потенціалі, фразеологізм-заголовок використовується для: (а) привертання уваги реципієнта; (б) акцентування на ключовій інформації; (в) уточнення на деяких фактах; (г) активізації фонових знань реципієнта; (д) поперенного сприйняття та розуміння тексту; (е) впливу на масову свідомість. Саме маніпулятивна мета залишається ключовою для фразеологізма-заголовку, який усе частіше використовується журналістами в сучасній медіакомунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрук О. Заголовки інтернет повідомлень як засіб маніпуляції свідомістю. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2013. Вип. 24. С. 117-121.

2. Дускаева Л. Стилистика медиатекста. Санкт-Петербург, 2010.

3. Євграфова А. Заголовок як актуалізатор текстової інформації. *Стиль і текст*. 2003. Вип. 4. С. 141-149.

4. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В.Дергач, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2014. 214 с.

5. Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа: словник / Шевченко Л.І., Сизонов Д.Ю. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2019.

6. Сизонов Д.Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 389-393

7. Dor D. On Newspaper Headlines as Relevance Optimizers. *Journal of Pragmatics*. 2003. №35(5). P. 695-721. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00134-0](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00134-0)

8. Worsowich M. O "duchu stosowności". Teoria retoryczna a współczesna praktyka medialna. Łódź, 2013.

ДЖЕРЕЛА

1 – "1+1" (<https://tsn.ua/>)

А – "АТН"

В – "ВолиньPost"

Г – "Голос України"

ГК – "Галицькі контракти"

ДС – "Деловая столица"

ДТ – "Дзеркало тижня"

Е – "EmOneNews" ("М1")

Ж – "ЖВЛ" ("1+1")

З – "Zik"

Н – "Новини №1" ("112 канал")

НВ – радіо "НВ – Новое время"

НР – "Наше радіо"

РС – "Радіо Свобода"

С – "СТБ"

СС – ток-шоу "Свобода слова"

ТК – ТРК "Київ"

ТУ – Телеканал "Україна"

У – "Уніан"

УН – агенство "УНН"

УП – "Українська правда"

УТ – "Український тиждень"

Ф – "Факти" ("ICTV")

Ч – "Час новин" ("5 канал")

REFERENCES

1. Dmytruk, O. (2013). *Internet message headers as a means of manipulating consciousness* [Zagolovky internet povidomlen' jak zasib manipuljacji' svidomistju]. *Problemy semantyky, pragmatyky ta kognityvnoi' lingvistyky*, 24, 117-121 [in Ukrainian].

2. Duskaeva, L. (2010). *Media text stylistics* [Stilistika mediateksta]. Sankt-Peterburg [in Russian].

3. Jevgrafova, A. (2003). *Title as textual information updaters* [Zagolovok jak aktualizator tekstovoi' informacii']. *Styl' i tekst*, 4, 141-149 [in Ukrainian].

4. *Medialinguistics : The dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko,

D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Za red. L.I. Shevchenko. Kyiv: VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].

5. *New words and phraseologisms/idioms in the Ukrainian mass media: dictionary* (2019). [Novi slova ta frazeologizmy v ukrai'ns'kyh mas-media: slovnyk] / Shevchenko L., Syzonov D. Kyiv: VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].

6. Syzonov, D.Yu. (2013). *The media text and the media discourse in a contemporary media space* [Mediatekst ta mediadyskurs v suchasnomu mediinomu prostori]. *Studia Linguistica*, 7, 389-392. [in Ukrainian].

7. Dor, D. (2003). On Newspaper Headlines as Relevance Optimizers. *Journal of Pragmatics*, 35(5), 695-721. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00134-0](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00134-0) [in English].

8. Worsowich, M. (2013). *About the "spirit of relevance". Rhetorical theory and modern media practice* [O "duchu stosowności". Teoria retoryczna a współczesna praktyka medialna]. Łódź [in Polish].

RESOURCES

1 – "1+1" (<https://tsn.ua/>)

A – "ATN"

V – "Volyn'Post"

G – "Golos Ukrai'ny"

GK – "Galyc'ki kontrakty"

DS – "Delovaja stolyca"

DT – "Dzerkalo tyzhnja"

E – "EmOneNews" ("M1")

Zh – "ZhVL" ("1+1")

Z – "Zik"

SL – tok-shou "Svoboda slova"

N – "Novyny №1" ("112 kanal")

NV – radio "NV – Novoe vremja"

NR – "Nashe radio"

RS – "Radio Svoboda"

S – "STB"

TK – TRK "Kyiv"

TU – Telekanal "Ukrai'na"

U – "Unian"

UN – ahentstvo "UNN"

UP – "Ukrai'ns'ka pravda"

UT – "Ukrai'ns'kyj tyzhden"

F – "Fakty" ("ICTV")

Ch – "Chas novyn" ("5 kanal")

Дата надходження до редакції – 19.02.2020

Дата затвердження редакцією – 01.03.2020

УДК 811.161.2:81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2020.40.71-85>**Плясун О.М.**

ORCID ID: 0000-0003-2674-5361

СИНТАКСИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ТВОРЕННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. У статті аналізується синтаксичний потенціал конструювання іміджу України в сучасних масмедіа. Автором стверджується необхідність застосування комплексного підходу до аналізу мовного інструментарію іміджетворення. Зокрема, наголошується на важливості дослідження різних типів іміджевих медійних текстів, які є основними носіями іміджевої інформації про країну. Акцентується увага на амбівалентності більшості іміджевих текстів, які залежно від інтенції автора, суб'єктивної інтерпретації висвітлюваної інформації можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на державний імідж. У роботі послідовно доводиться, що особливості конструювання іміджу України найбільш яскраво виявляються саме на синтаксичному рівні, що пояснюється специфічним інтонуванням фрази, емоційно-оцінним характером викладу матеріалу та ін. Аналізується іміджевий потенціал різного типу протиставлень, які реалізуються в антитезах, де один компонент моделює позитивний державний імідж, водночас другий сприяє формуванню негативного іміджу України, або ж дискредитує імідж опонента. Окрім того, досить продуктивним синтаксичним засобом формування іміджу країни є синкрізіс, що заснований на контекстуальній протиставності. Не менш ефективним у процесі конструювання державного іміджу є використання медійниками засобів експресивного синтаксису. Так, зокрема, використання в іміджевих медійних публікаціях риторичних окликів з меліоративним значенням сприяє конструюванню позитивного державного іміджу. Разом із тим, введені в іміджевий текст риторичні питання досить часто мають пейоративну семантику й, таким чином, формують негативний імідж України. Окрім того, дієвими синтаксичними засобами творення державного іміджу в медійному просторі є анеліфора, парцеляція та антифразисні висловлення, які підкреслюють авторське ставлення до описуваних подій. Проведене дослідження переконує, що синтаксична система мови репрезентує широку палітру вираження авторської модальності, суб'єктивно-оцінної інтерпретації висвітлюваних явищ і – як результат – сформованого в масовій свідомості іміджу держави.

Ключові слова: лінгвістична іміджологія, імідж України, меліоративний та пейоративний іміджевий текст, синтаксичні інструменти творення іміджу.

Інформація про автора: Плясун Ольга Миколаївна – аспірант кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: olga_2511@ukr.net

Olga M. Pliasun

ORCID ID: 0000-0003-2674-5361

SYNTAXIC TOOLS FOR CREATING THE IMAGE OF UKRAINE IN MEDIA SPACE

Abstract. *The article analyzes syntactic potential of constructing the image of Ukraine in modern mass media. The author argues for the need to apply a comprehensive approach to the analysis of language tools of image construction. In particular, the scholar emphasizes the importance of exploring different types of image media texts that are the main carriers of image information about the country. The scientist's attention is focused on the ambivalence of most image texts, which, depending on the author's intention, subjective interpretation of the information covered can have both a positive and a negative impact on the state image. The paper consistently proves that the features of constructing the image of Ukraine are most clearly revealed at the syntactic level, which is explained by the specific intonation of the phrase, the emotional-evaluative nature of the presentation of the material, etc. The image potential of different types of oppositions, where the first component forms a positive state image and the second component contributes to the formation of a negative image of Ukraine, is analyzed. Moreover, a highly productive syntactic tool for shaping the image of the country is syncrisis based on contextual opposition. Equally effective in the process of constructing the state image is the use of expressive syntax. Thus, in particular, the use of rhetorical exclamations in image media publications with meliorative meaning contributes to the construction of a positive state image. At the same time, rhetorical questions introduced into the image text often have pejorative semantics and thus form a negative image of Ukraine. In addition, effective syntactic means of creating state image in media are anepiphor, parceling and antiphrase statements that emphasize the author's attitude to the events described. The conducted research convinces that the syntactic system of language represents a wide palette of expression of author's modality, subjective-evaluative interpretation of information and, as a result, the image of the state that is formed in the mass consciousness.*

Key words: *linguistic imageology, image of Ukraine, meliorative and pejorative image text, syntactic tools of image creation.*

Information about the author: *Pliasun Olga Mykolayivna – a PhD student of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: olga_2511@ukr.net

Плясун О.Н.

ORCID ID: 0000-0003-2674-5361

СИНТАКСИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ СОЗДАНИЯ ИМИДЖА УКРАИНЫ В МЕДИЙНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация. В статье анализируется синтаксический потенциал конструирования имиджа Украины в современных масс-медиа. Автором утверждается необходимость применения комплексного подхода к анализу языкового инструментария создания имиджа. В частности, отмечается важность исследования различных типов имиджевых медийных текстов, которые являются основными носителями имиджевой информации о стране. Акцентируется внимание на амбивалентности большинства имиджевых текстов, которые в зависимости от интенции автора, субъективной интерпретации освещаемой информации могут иметь как положительное, так и негативное влияние на государственный имидж. В работе последовательно доказывается, что особенности конструирования имиджа Украины наиболее ярко проявляются именно на синтаксическом уровне, что объясняется специфическим интонированием фразы, эмоционально-оценочным характером изложения материала и др. Анализируется имиджевый потенциал различного типа противопоставлений, которые реализуются в антитезах, где один компонент моделирует положительный государственный имидж, в то время как второй способствует формированию негативного имиджа Украины, или же дискредитирует имидж оппонента. Кроме того, весьма продуктивными синтаксическими средствами формирования имиджа страны являются синкрисис, основанный на контекстуальной протиставности, риторические вопросы, восклицания и др. Так, в частности, использование в имиджевых медийных публикациях риторических восклицаний с мелиоративным значением способствует конструированию положительного государственного имиджа. Вместе с тем, введенные в имиджевый текст риторические вопросы достаточно часто имеют пейоративный семантику и, таким образом, формируют негативный имидж Украины. Кроме того, действенными синтаксическими средствами создания государственного имиджа в медийном пространстве являются анепифора, парцелляция и антифразисные высказывания, подчеркивающие авторское отношение к описываемым событиям. Проведенное исследование убеждает, что синтаксическая система языка представляет широкую палитру выражения авторской модальности, субъективно-оценочной интерпретации освещаемых явлений и – как результат – сформированного в массовом сознании имиджа государства.

Ключевые слова: лингвистическая имиджелогия, имидж Украины, мелиоративный и пейоративный имиджевый текст, синтаксические инструменты создания имиджа.

Інформація об авторе: Плясун Ольга Николаевна – аспірант кафедри стилістики і мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронний адрес: olga_2511@ukr.net

У лінгвістичній іміджології проблема конструювання державного іміджу повинна, на наше переконання, розглядатися на всіх рівнях мовної структури: фонетичному, морфологічному, лексичному, фразеологічному, синтаксичному – саме такий комплексний підхід дозволить лінгвісту здійснити фаховий аналіз мовного інструментарію іміджетворення. Водночас зауважимо, що процес лінгвістичного скринінгу особливостей моделювання іміджу України в медійному просторі передбачає звернення до різного типу **іміджевих текстів** як специфічного соціального масмедійного продукту, що "відображає запити часу в найрізноманітніших його проявах з погляду комунікативних характеристик" [5, с. 144]. У межах окресленої проблематики іміджевий текст традиційно інтерпретується науковцями як текстовий феномен медіадискурсу, носій іміджевої інформації, що, як правило, спрямований на конструювання позитивного іміджу об'єкта / суб'єкта іміджування [6, с. 9-10].

Натомість медіамоніторинг публікацій про Україну в сучасних засобах масової інформації переконливо доводить те, що іміджева публікація не є *a priori* позитивною й, відтак, може мати й негативну семантику. Таким чином, вважаємо цілком можливим говорити про наявність у сучасному медійному просторі іміджевих текстів двох типів: **меліоративних**, метою яких є конструювання позитивного іміджу об'єкта, транслявання про нього терапевтичної інформації; та **нейоративних**, які поширюють патогенну інформацію про об'єкт іміджування а, отже, цілеспрямовано його дискредитують.

Наголосимо, що лінгвістична специфіка творення іміджу на фонетичному, морфологічному, лексичному та фразеологічному рівнях мовної системи досить ґрунтовно проаналізована в

слов'янському науковому дискурсі (роботи Н. Коваль [8], О. Голошумової [2], Л. Постнікової [12], Н. Венжинович [1] та ін.).

З іншого боку, наукову лакуну в цьому аспекті займає синтаксис. У сучасних наукових розвідках з лінгвоїміджелогії синтаксичний інструментарій творення іміджу частково досліджений у працях А. Ерліхман [4], І. Кухарчук [9], О. Чорної [13] та ін. Науковцями проаналізовані синтаксичні засоби, використовувані політиками для впливу на свідомість та політичні вподобання громадян, систематизовані синтаксичні особливості формування політичного іміджу та ін. Водночас питання, пов'язані з дослідженням синтаксичних домінант творення іміджу держави, залишаються відкритими.

Разом із тим, зауважимо, що саме на синтаксичному рівні особливості конструювання державного іміджу виявляються найбільш яскраво, що зумовлено суб'єктивною інтерпретацією медійниками іміджевої інформації, специфічним інтонуванням фрази, емоційно-оцінним характером викладу матеріалу та ін. Так, зокрема, проведений нами лінгвістичний аналіз іміджевих публікацій про Україну в сучасному медійному просторі свідчить про те, що на синтаксичному рівні для іміджевих текстів характерною є наявність великої кількості протиставлень, які реалізуються в **антитезах**, де один компонент моделює позитивний державний імідж, водночас другий сприяє формуванню негативного іміджу України, або ж дискредитує імідж опонента. Як правило, в іміджевих публікаціях журналісти послуговуються **синкрізісом**, що заснований на контекстуальній протиставності, як-от:

*"Президент говорив, особливо не добираючи дипломатичних слів. Було видно, **дипломатія – не його коник, не його формат. Водночас, на відміну від** досвідчених зашкарублх зубрів міжнародної політики Меркель, Макрона, Путіна, – **Зеленський був щирим. Саме щирість** компенсувала його **недосвідченість**", **"Щирість, безпосередність, енергійність та неформальність** Зеленського яскраво контрастувала з **лицемірством та силіконовою зашкарублістю** Путіна. Це вигідно виділяє президента України на тлі **беземоційності** інших учасників норманського формату", **"Брак послідовності** Зеленський*

компенсував **чіткою проукраїнською позицією**, яку він неодноразово підкреслював", "Зеленський хотів вирішити та узгодити комплекс питань – своєю чергою, Путін намагався не **поспішати і втримувати** українського президента обговоренням деталей" [24 канал, 11.12.2019], "За збігом обставин, "нормандський саміт" відбувся у найменш сприятливий для Росії момент. Її **авторитет та довіра** до неї на Заході останніми днями **знову впали**. Натомість Зеленський, всупереч очікуванням Кремля, **так і не став "легкою здобиччю"**. Він веде переговори зовсім не схожим для Москви чином – і "зламати цей код" Путін наразі не спромігся" [Українська правда, 10.12.2019], "В сумі загалом від "нормандської зустрічі" Україна має більше **плюсів**, аніж **мінусів**", "Попри застереження і протести, що новий президент може чи то "здати Україну", чи перейти "червоні лінії", **нічого подібного цієї ночі в Парижі експерти не побачили**" [BBC Україна, 10.12.2019], "При всіх мінусах ми рухаємось у **правильному напрямку**", "Україна **прогресує** у людському розвитку, **попри збройний конфлікт** та пов'язані з ним економічні потрясіння. Індекс постійно зростає з 2000 року, уточнюють в ООН" [BBC Україна, 12.12.2019] та ін.

Контраст між позитивним і негативним, перемогами та поразками в іміджевих текстах увиразнюють протиставні сполучники **а, але, зате, проте, втім, однак** та ін.:

"Рівень розвитку українців: **не дурні, але бідні**", "У загальному рейтингу людського розвитку Україна посіла 88 місце серед 189 держав і територій. Автори списку відзначають, що в Україні збільшилася **тривалість життя і кількість років навчання в школі, проте рівень доходів – низький**", "Найгірше в Україні з доходами. За показником ВВП на душу населення країна **"провисає"**, в рейтингу **він і тягне вниз**. З іншого боку, в останні роки **покращився** показник рівня смертності. За даними Держстату, у 2016 році в Україні померли 583 тис. людей, а в 2017 році - 574 тис.", "Українці освічені, розповідає соціолог", "**Рівень життя українців**, який вимірювали валовим національним доходом (ВНД) на душу, **скоротився** на 25,6% у період між 1990 та 2018 роками. **Проте**, за словами соціолога, порівнювати життя українців зараз і у 1990 році **некоректно**" [BBC Україна, 12.12.2019], "Росія й Україна **домовилися** про чергове припинення вогню у війні між підтримуваними Москвою сепаратистами й

урядом з Києва на сході України. **Втім** вони залишаються **глибоко розділеними** у питаннях, як розв'язати конфлікт, описаний президентом Франції Еммануелем Макроном як "відкрита рана в серці європейського континенту" [Укрінформ, 10.12.2019], "Два останні закордонні візити Володимира Зеленського були дуже непростими, **але** чи не вперше він дістав схвалення за свою позицію і від політичних опонентів, і від традиційних прихильників" [Український тиждень, 30.01.2020].

Така **іміджева амбівалентність** антитези зумовлена суб'єктивним інтонуванням фрази, контекстуальною інтерпретацією досліджуваних синтаксичних фігур та ін. Зрозуміло, що у проаналізованих контекстах модельований імідж України залежить від того, на чому акцентує увагу журналіст: перемогах чи поразках країни, досягненнях чи втратах та ін.

Оскільки домінантною характеристикою більшості іміджевих текстів є експресивність, апеляція до сфери почуттів та емоцій особистості, видається цілком логічним те, що в іміджевих публікаціях медійники ефективно використовують **засоби експресивного синтаксису**: риторичні питання, оклики та ін. На наш погляд, дієвим синтаксичним інструментом творення іміджу України в медійному просторі є використання **риторичних окликів**, які посилюють увагу реципієнта на визначальних смислових компонентах іміджевого тексту й "виражають захоплення, яке мали б зрозуміти всі" [10].

Як правило, в іміджевих медійних публікаціях переважають риторичні оклики з **меліоративним значенням**, використання яких сприяє конструюванню позитивного державного іміджу, зокрема:

"Щодо художніх подій у 2019-му, то вдалих стрічок було чимало. Я впевнена: цей рік довів, що ми на порозі кінематографічного ренесансу. Насамперед у жанрі патріотичного кіно. Тільки подивіться, скільки таке кіно збирає в прокаті, і скільки людей його дивляться!" [Дзеркало тижня, 26.12.2019], *"Володимир Кличко завершив свою боксерську кар'єру! Дякуємо видатному спортсмену за неперевершені видовищні бої, за яскраві перемоги, за те, що здійснив мрію мільйонів українців та прославив нашу державу на весь світ!"* [Facebook, Урядовий

портал, 03.08.2017], *"Вітаємо українців з успіхом на "Грах нескорених" в Сідней! Наша команда довела, що має нестримну волю до перемоги. В її активі 17 медалей, серед них 6 золотих, 8 срібних і 3 бронзові. Дякуємо кожному учаснику команди! Ви справжні герої, якими пишається Україна!"* [Facebook, Урядовий портал, 26.10.2018], *"Переможний дубль у Глазго!!! Українські легкоатлетки Ярослава Магучіх і Марина Бех-Романчук перемогли на турнірі серії World Indoor Tour в Глазго (Шотландія)"* [Twitter, Національний олімпійський комітет України, 16.02.2020] та ін.

З іншого боку, варто наголосити на тому, що введені в іміджевий текст **риторичні питання** мають, як правило, **пейоративну семантику** й, відповідно, формують негативний імідж України. Як правило, такі синтаксичні конструкції використовуються журналістами в аналітичних жанрах медійного стилю (статтях, оглядах, розслідуваннях, коментарях та ін.), де чітко простежується авторська оцінка висвітленої інформації. Зауважимо, що досить часто у формі риторичного питання оформлюється заголовок медійної публікації, і це є високоефективним засобом привернення уваги реципієнта. Як свідчить контент-аналіз іміджевих публікацій про Україну в ЗМІ, такі медійні заголовки складаються з двох частин: 1 – риторичне питання щодо наявної ситуації, 2 – авторська оцінка/інтерпретація події (часто – негативна):

"Проти фейків чи свободи слова? Як влада закручує гайки медіа" [Українська правда, 14.02.2020], *"Велике будівництво: опорні лікарні чи потьомкінські села? Про те, як саме збираються "реконструювати" 212 опорних лікарень, яскраво свідчить стенограма обговорення цього питання в МОЗ"* [Дзеркало тижня, 17.02.2020], *"Реформа науки 1.0: недоліки дизайну чи впровадження? Чому більшість змін залишилися на папері і чому є надія на краще"* [Дзеркало тижня, 16.02.2020], *"Чергова схема викачування грошей із гаманців пересічних громадян? Фонд держмайна збирається регулювати брокерську діяльність у сфері нерухомості"* [Дзеркало тижня, 13.02.2020], *"...без кухаря, без няньки? Чим живе та як виживає український бізнес без інвестиційних няньок, пільг і привілеїв"* [Дзеркало тижня, 23.01.2020], *"Рента глобальної Мережі: унікальність чи прокляття? Постріздвяні роздуми. Західна традиція — це*

.....

філософія християнства, а Східна — його поезія" [Дзеркало тижня, 22. 01.2020], "Вам не соромно, що цих людей від натовпу, який збожеволів, змушені охороняти БТРи? Ви зносите шини? Серйозно? Зараз, коли ми згадуємо найтрагічніші дні Майдану, коли шануємо Небесну сотню? Ну, як, скажіть, як в одному суспільстві можуть народжуватися такі різні люди? Ті, хто шість років тому з дерев'яними щитами йшов під кулі снайперів, назустріч реальній небезпеці, відстоюючи право на свободу та гідність для всієї нації; і ті, хто сьогодні цілими селами, не переймаючись роздумами на тему гуманізму та загальнолюдських цінностей, блокують дороги та вимагають оселити одноплемінників, що повернулися з Китаю, у чорнобильській зоні або на острові Зміїний? Де та нація, якою я так захоплювалася шість років тому?" [Дзеркало тижня, 20.02.2020] та ін.

Досить широкоживаним синтаксичним прийомом конструювання іміджу в медійному просторі є й **анепіфора (кільце, цикл)**, що передбачає "повторення початкового слова або фрази в кінці того самого речення... через що думка... отримує своєрідне заокруглення" [3, с. 107]. Як правило, в іміджевих текстах анепіфора використовується журналістами з метою звернення уваги масового реципієнта на найбільш важливі, домінантні смисли тексту, особисті враження медійника, суб'єктивну інтерпретацію інформації та ін. Окрім того, уживання анепіфор в іміджевих текстах увиразнює авторську позицію щодо висвітлюваних фактів і, таким чином, дозволяє журналістові керувати (а нерідко й маніпулювати) почуттями та емоціями аудиторії ЗМІ, зокрема: **"Мене зовсім не здивували чергові прояви безпорадності та імпотенції влади, її неспроможність швидко прийняти чіткі рішення та провести негайну евакуацію своїх громадян із охопленого епідемією китайського регіону, — як це давно зробили інші держави. Черговий провал комунікації з суспільством, відсутність чітких повідомлень про конкретні заходи щодо запобігання та боротьби з можливою епідемією китайського коронавірусу в Україні мене теж абсолютно не здивували"** [Дзеркало тижня, 20.02.2020] та ін.

Не менш ефективним синтаксичним прийомом творення іміджу держави є й **парцеляція**, сутність якої полягає у "вилученні частини висловлення, побудованого за формулою речення, в самостійне висловлення з метою акцентування змісту парцельованого компонента, підвищення експресивності викладу" [7]. Зауважимо на тому, що в іміджевих публікаціях парцельовані конструкції створюють іронічний, часто – саркастичний ефект, увиразнюючи емоційно-оцінне авторське судження, як-от: *"То ж відповідайте, Володимире Олександровичу. Перевіряйте. Підтверджуйте публічно невинність – або закривайте їх знову. Усіх, про кого як про колабораціоністів або злочинців заявили Стас Асеев та інші визволені полонені першої хвилі", "Як немає прописаного механізму державного супроводу тих, хто повернувся з полону на окупованих територіях. Через шість років війни. Через півроку після першого великого обміну при Зеленському (одна десята каденції "президента миру)". Через два місяці після того, як міністерка Коляда заявила, що очільник держави подасть у парламент підготовлений законопроект про статус заручників і полонених як першочерговий"* [Дзеркало тижня, 20.02.2020] та ін. У проаналізованих контекстах журналістами використовуються **парцельовані конструкції обставинної семантики**, що підкреслюють авторську іронію щодо описуваних подій і, таким чином, конструюють негативний державний імідж. Окрім того, очевидним є й те, що "емоційно-експресивне виділення парцельованої частини... зумовлює виникнення суб'єктивно-оцінної іронічної модальності" [7, с. 144], яка також впливає на формування несприятливого іміджу країни.

Окрім того, досить дієвими синтаксичними інструментами формування іміджу України в сучасних масмедіа є **антифразисні висловлення**, що тлумачаться лінгвістами як "наділені іронічною модальністю мовні одиниці, які на рівні простого чи складного речення побудовані на антифразисних відношеннях і передають імпліцитно виражену авторську (переважно негативну) оцінку предмета мовлення" [11, с. 6]. Фактично, ідеться про використання журналістами мовних

.....

конструкцій з переносним значенням, які утворюють "лексико-синтаксичний алогізм" [11, с. 6], як-от:

*"Олексій Гончарук увійшов в історію в момент свого призначення. 29 серпня 2019 року він став наймолодшим прем'єр-міністром України. 4 березня Гончарук має шанс поставити ще один **"рекорд"** – стати **"найкоротшим"** прем'єром, який проведе на посаді трошки більше шести місяців"* [Українська правда, 02.03.2020], *"Президент Зеленський позиціює себе як **"президент миру"**. Але коли вчора по його **"миру за будь-яку ціну"** прицільно з мінометів били вороги, то про його **"великий обмін"** давно витирають ноги друзі. Тому що зразу після **"цирих"** рукостискань президента й родичів, які їх зустрічають, стриманих чоловічих обіймів із визволеними і неодмінних обіцянок на камеру **"витягнути всіх"** коротка, як телесюжет, спільна історія головних героїв торжества в аеропорту Бориспіль розпадається на окремі паралельні світи"* [Дзеркало тижня, 20.02.2020], *"Навіть якщо очільники МОН, НАЗЯВО, Комітету з науки та освіти ВР України справді хочуть вибудувати цивілізоване суспільство, то не зможуть цього зробити допоки будуть оточені такими **"експертами"**... і не проведуть системної радикальної ревізії науково-освітянського простору"* [Дзеркало тижня, 22.11.2019] та ін.

Таким чином, формування іміджу України в сучасному медійному просторі – складний багато-компонентний процес, що потребує від лінгвіста розуміння принципів творення іміджевих текстів, логіки транслявання такої інформації про державу, яка матиме терапевтичний чи патогенний іміджевий ефект, а також фахового аналізу лінгвістичного інструментарію іміджетворення на всіх рівнях мовної ієрархії. Проведене дослідження переконує, що особливо продуктивний іміджеформувальний потенціал в медіа має синтаксична система мови, яка репрезентує широку палітру вираження авторської модальності, суб'єктивно-оцінної інтерпретації висвітлюваних явищ і – як результат – сформованого в масовій свідомості іміджу держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венжинович Н.Ф. Позитивна репрезентація людини у фразеологізмах української мови. *Українська мова*. 2010. № 2. С. 33-43.
2. Голошумова О.И. Роль интонации и других языковых средств в формировании и оптимизации имиджа политического лидера (на материале публичных выступлений американских политических деятелей) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки. Москва, 2002. 16 с.
3. Домбровский В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич, 2008. 488 с.
4. Ерліхман А. Стилістичні засоби вербалізації образу Дональда Трампа (на матеріалі інавгураційної промови). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 1. С. 14-17.
5. Егорова Л.Г. Имиджевый текст в пространстве лингвистики текста. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2010. Випуск 22. С. 144-148.
6. Егорова Л.Г. Іміджевий текст: лінгвопрагматичний і лінгвокультурологічний аспекти (на матеріалі російськомовної публіцистики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 – російська мова. Сімферополь, 2009. 20 с.
7. Калита О.М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 238 с.
8. Коваль Н.О. Просодичні іміджеві характеристики політичної ораторської промови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 – германські мови. Одеса, 2010. 18 с.
9. Кухарчук І.О. Мовні особливості сучасного політичного дискурсу (на матеріалі публічних виступів Олега Ляшка). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 33(1). С. 45-47.
10. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2003. 311 с.
11. Пацаранюк Ю.М. Способи реалізації іронії у структурі речення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Чернівці, 2006. 20 с.
12. Постникова Л.В. Просодия и политический имидж оратора (на материале речей американских президентов) : автореф. дис. на

соискание ученой степени канд. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки. Москва, 2003. 22 с.

13. Чорна О.О. Лінгвориторичні засоби створення комунікативного іміджу Барака Обами. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. Випуск 96 (1), Ч. 1.

ДЖЕРЕЛА

Дзеркало тижня – <https://dt.ua>

24 канал – <https://24tv.ua>

Українська правда – <https://www.pravda.com.ua>

ВВС Україна – <https://www.bbc.com/ukrainian>

Укрінформ – <https://www.ukrinform.ua>

Український тиждень – <https://tyzhden.ua>

Урядовий портал, Facebook – <https://www.facebook.com/KabminUA>

Нацолімпійський комітет України, Twitter –

<https://twitter.com/olympicua>

REFERENCES

1. Venzhynovych, N.F. (2010). *Positive representation of a person in phraseologisms of the Ukrainian language* [Pozytyvna reprezentatsiya lyudyny u frazeolohizmax ukrayins'koyi movy]. *Ukrayins'ka mova*, 2, 33-43 [in Ukrainian].

2. Goloshumova, O.I. (2002). *The role of intonation and other linguistic means in formation and optimization of the image of a political leader (based on public speeches by American political figures)* [Rol' intonatsii i drugikh yazykovykh sredstv v formirovanii i optimizatsii imidzha politicheskogo lidera (na materiale publichnykh vystupleniy amerikanskikh politicheskikh deyateley)]. Abstract of a dis. for the PhD degree, specialty 10.02.04 – hermanic languages. Moskva, 2002. 16 p. [in Russian].

3. Dombrovsky, V. (2008). *Ukrainian Stylistics and Rhythm. Ukrainian Poetics* [Ukrayins'ka stylistyka i rytmika. Ukrayins'ka poetyka]. Drohobych, 488 p. [in Ukrainian].

4. Erlichman, A. (2017). *Stylistic means of verbalizing the image of Donald Trump (on the material of the inaugural speech)* [Stylistychni zasoby verbalizatsiyi obrazu Donal'da Trampa (na materialy inavhuratsynoyi promovy)]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya : Filolohiya*, 1, 14-17 [in Ukrainian].

5. Egorova, L.G. (2010). *Image text in the space of text linguistics* [Ymydzhhevyy tekst v prostranstve lynchvystyky teksta]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Filolohiya. Sotsial'ni komunikatsiyi*, 22, 144-148 [in Russian].

6. Egorova, L.G. (2009). *Image text: lingvopragmatic and lingvocultural aspects (based on Russian language journalism)* [Imidzhevyy tekst: lnhvoprahmatychnyy i lnhvokul'turolohichnyy aspekty (na materialy rosiys'komovnoyi publitsystyky)]. : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 – rosiys'ka mova. Simferopol'. 20 p. [in Ukrainian].

7. Kalyta, O.M. (2013). *Means of irony in small prose (late XX - early XXI century)* [Zasoby ironiyi v maliy prozi (kinets' XX – pochatok XXI stolitya)]: monohrafiya. Kyi'v: Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova. 238 p. [in Ukrainian].

8. Koval, N.O. (2010). *Prosodic Image Characteristics of a Political Speech (Experimental-Phonetic Study on British English)* [Prosodychni imidzhevi kharakterystyky politychnoyi orators'koyi promovy (eksperymental'no-fonetychne doslidzhennya na materialy brytans'koho variantu anhliys'koyi movy)]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 – hermans'ki movy. 18 p. [in Ukrainian].

9. Kukharchuk, I.O. (2018). *Linguistic features of contemporary political discourse (based on Oleg Lyashko's public speeches)* [Movni osoblyvosti suchasnoho politychnoho dyskursu (na materialy publichnykh vystupiv Oleha Lyashka)]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Filolohiya*, 33(1), 45-47. [in Ukrainian].

10. Matsko, L.I., Matsko, O.M. (2003). *Rhetoric* [Rytoryka]: navch. posib. Kyi'v : Vyshcha shk. 311 p. [in Ukrainian].

11. Patsaranyuk, Yu.M. (2006). *Ways to realize irony in sentence structure* [Sposoby realizatsiyi ironiyi u strukturi rechennya]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. ctupenya kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrayins'ka mova. Chernivtsi, 20 p. [in Ukrainian].

12. Postnikova, L.V. (2003). *The prosody and political image of the speaker (based on the speeches of American presidents)* [Prosodiya i politicheskyy imidzh oratora (na materiale rechey amerikanskikh prezidentov)]. avtoref. dis. na soiskaniye uchenoy stepeni kand. kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Germanskiye yazyki". Moskva, 22 p. [in Russian].

13. Chorna, O.O. (2011). *Linguistic and rhetoric means of creating Barack Obama's communicative image* [Linhvorytorychni zasoby stvorennya komunikatyvnoho imidzhu Baraka Obamy]. *Naukovi zapysky. Seriya: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 96 (1), CH. 1 [in Ukrainian].

RESOURCES

Dzerkalo tyzhnya – <https://dt.ua>

24 kanal – <https://24tv.ua>

Ukrayins'ka pravda – <https://www.pravda.com.ua>

BBC Ukrayina – <https://www.bbc.com/ukrainian>

Ukrinform – <https://www.ukrinform.ua>

Ukrayins'ky tyzhden' – <https://tyzhden.ua>

Uryadovyy portal, Facebook – <https://www.facebook.com/KabminUA>

Natsional'nyy olimpiys'kyy komitet Ukrainy, Twitter –
<https://twitter.com/olympicua>

Дата надходження до редакції – 06.02.2020

Дата затвердження редакцією – 20.02.2020

Рудюк Л.О.

ORCID ID: 0000-0002-6394-4661

МОВНА ОСОБИСТІТЬ У СФЕРІ МАСМЕДІА: НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ

***Анотація.** У статті зацентовано увагу на необхідності та доречності виокремлення й наукового аналізу мовної особистості у масовій комунікації як окремої досліджуваної предметності, зважаючи на стрімкий розвиток сфери масової інформації, який продукує зміну мовного ресурсу. Проаналізовано основні підходи дослідників до тлумачення поняття "мовна особистість в медіа". Здійснено спробу виокремлення основних рівнів комунікативної компетентності, характерних ознак мовної особистості у медіа, зважаючи на домінуючі тенденції розвитку сфери масової комунікації та переорієнтацію лінгвістичної парадигми у бік її інтенціонального, комунікативного та функціонального складника. У науковій інтерпретації поняття "мовна особистість в медіа" показовою є акцентуація на багатонаправленості та поліструктурності, динамічності цього поняття, що характеризується знаковим співвіднесенням різних проаналізованих параметрів. Зацентовано на репрезентативних критеріях для виокремлення мовної особистості у медіа, звернено увагу на випадках, коли мовна особистість представлена як текстовими публікаціями, так і аудіо-, відеоматеріалами. Важливим у процесі становлення та функціонування мовної особистості в медіа є синкретизм екстра- й інтралінгвістичних факторів. Однією із домінуючих категорій для обґрунтування мовної особистості у медіа є медіадискурс. Розглянуто випадки, коли медіа стає платформою і платформою, де мовна особистість стає відомою та знаковою для масової аудиторії та коли мовна особистість є власне представником сфери масової комунікації. Ідіостилістика мовної особистості в медіа, унікальні звороти та стилістичний ресурс у мовленні, унормованість мовних характеристик роблять тексти та виступи мовної особистості в медіа знаковими, адже вони мають вплив на соціум, оскільки спрямовані на масову аудиторію. На прикладі медійних текстів Юлії Мостової, знакової мовної особистості в масмедіа, головного редактора видання "Дзеркало тижня" було виокремлено мовно-стилістичні особливості, домінуючі лінгвістичні маркери (зокрема, лексико-фразеологічні та синтаксичні), їх функціональне навантаження, які притаманні Ю. Мостовій як мовній особистості та роблять її тексти креативними та цікавими для реципієнтів.*

Ключові слова: мовна особистість в медіа, медіадискурс, масова цільова аудиторія, комунікативна компетентність.

Інформація про автора: Рудюк Людмила Олександрівна – магістрант кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: rudiuk.liudmila@gmail.com

Liudmyla O. Rudiuk
ORCID ID: 0000-0002-6394-4661

LINGUISTIC PERSONALITY IN MASS MEDIA: SCIENTIFIC INTERPRETATION AND CHARACTERISTIC FEATURES

Abstract. *The article focuses on the necessity and appropriateness of scientific analysis of linguistic personality in mass communication as a separate subject of study, given the rapid development of mass media that produce a change in linguistic resource. In addition, the main approaches of researchers to the interpretation of the concept of "linguistic personality in media" were analyzed. An attempt was made to highlight the basic levels of communicative competence, characteristic features of the linguistic personality in media, taking into account the dominant tendencies of the development of mass communication sphere and the reorientation of the linguistic paradigm towards its intentional, communicative and functional component. In the scientific interpretation of the concept of "linguistic personality in media," the accentuation on multidimensional and polystructural dynamics of this concept, is indicative, which is characterized by the correlation of different analyzed parameters. The article focuses on representative criteria for highlighting a linguistic personality in media, attention is paid to cases where the linguistic personality is represented by both text publications and audio, video materials, and the syncretism of extra- and intralinguistic factors is important in the process of formation and functioning of the linguistic personality in media. One of the dominant categories for substantiating a linguistic personality in media is media discourse. Cases when media becomes a prism and a platform, where the linguistic personality becomes known and significant to the mass audience and when the linguistic personality is actually representative of the mass communication sphere were considered. The idiocystology of the linguistic personality in media, the unique appeal and stylistic resource in speech, the normalization of linguistic characteristics make the texts and speeches of the linguistic personality in media significant because they have an impact on the society and are aimed at mass audience. On the example of media texts of Yulia Mostova, a prominent linguistic personality in mass media, the editor-in-chief of the "Mirror of the Week" edition, linguistic and stylistic features, dominant linguistic markers (in particular, lexicophrasological and syntactic features), their functional load were analyzed, which appropriate Yulia Mostova as a linguistic personality and make her texts creative and interesting for the recipients.*

Key words: *linguistic personality in media, media discourse, mass target audience, communicative competence.*

Information about the author: *Rudiuk Liudmyla Oleksandrivna – master of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

E-mail: *rudiuk.liudmila@gmail.com*

Рудюк Л.А.

ORCID ID: 0000-0002-6394-4661

ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ В СФЕРЕ МАСС-МЕДИА: НАУЧНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ И ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ

Аннотация. *В статье акцентировано внимание на необходимости и уместности выделения и научного анализа языковой личности в массовой коммуникации как отдельной предметности, учитывая стремительное развитие сферы массовой информации, что приводит к изменению языкового ресурса. Кроме того, проанализированы основные подходы исследователей к понятию "языковая личность в медиа". Сделана попытка выделения основных уровней коммуникативной компетентности, характерных черт языковой личности в медиа, учитывая доминантные тенденции развития сферы массовой коммуникации и переориентацию лингвистической парадигмы в сторону её интенционального, коммуниального и функционального компонентов. В научной интерпретации понятия "языковая личность в медиа" показательной является акцентуация на многоаспектности и полиструктурности, динамичности этого понятия, которое характеризуется знаковым соотношением различных проанализированных параметров. В статье обращено внимание на репрезентативные условия для выделения языковой личности в медиа, акцентировано внимание на случаях, когда языковая личность представлена как текстовыми публикациями, так и аудио-, видеоматериалами. Важным в процессе становления и функционирования языковой личности в медиа является синкретизм экстра- и интралингвистических факторов. Одной из доминантных категорий для обоснования языковой личности в медиа является медиадискурс. Рассмотрены случаи, когда медиа становится призмой и платформой, где языковая личность становится известной и знаковой для массовой аудитории и когда языковая личность является собственно представителем сферы массовой коммуникации. Идиостилистика языковой личности в медиа, уникальные обороты и стилистический ресурс, нормированность речевых характеристик делают тексты и выступления языковой личности в медиа знаковыми, они влияют на социум, поскольку направлены на массовую аудиторию. На примере медийных текстов Юлии Мостовой, знаковой языковой личности в СМИ, главного редактора издания "Зеркало недели" было*

выделено языково-стилистические особенности, доминантные лингвистические маркеры (в частности, лексико-фразеологические и синтаксические), которые делают тексты Ю. Мостовой креативными и интересными для реципиентов.

Ключевые слова: языковая личность в медиа, медиадискурс, массовая целевая аудитория, коммуникативная компетентность.

Информация об авторе: магистрант кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: rudiuk.liudmila@gmail.com

Інформаційна епоха ХХІ ст., як відомо, продукує нові тенденції в розвитку масової комунікації. Відтак, можемо говорити про появу нових комунікативних ситуацій, медіажанрів (зокрема віртуальних), Інтернет-платформ для розповсюдження інформації, що формує якісно нову та цікаву мовну особистість у масмедіа. Змінюється лінгвістика (зокрема з'являються неолінгвістичні напрями), а сучасних лінгвістів все більше цікавить мова не у статиці, а її динамічна комунікативна та функціональна системи. Дослідження мовної особистості в контексті медіа – новий аспект аналізу (див. праці В. Шелудько – дослідження мовної особистості державного службовця в масовій комунікації [11], Н. Мартиненко – ведучого радіоєфіру [8], Г. Беспамятнова – телевізійного ведучого [1], Н. Карпуніна – економіста в медіа [5], А. Кричун – політика [7] та ін.).

Зважаючи на активний вплив масмедіа на сучасне суспільство та на мову загалом (поява мовних та фразеологічних інновацій, запозичень, елементів позалітературної мови у медіатекстах, тенденція до економії мовних ресурсів та ін.) доречною та логічною є перспектива формування, виокремлення та наукового аналізу окремого типу **мовної особистості у масовій комунікації**. Про посилення ролі ЗМІ у житті суспільства та про потенційну трансформацію *людини соціальної у людину медійну* писала дослідниця О. Вартанова [3, с. 215]; дослідник О. Болотнов користується терміном *інформаційно-медійна мовна особистість* і визначає її як носія мови, формування і самореалізація якої відбуваються під

впливом нових інформаційних технологій у результаті спілкування в мережі [2, с. 52].

Мовна особистість у масмедіа, на нашу думку, є багатшаровим та поліфонічним утворенням, що мотивовано і комплексним міждисциплінарним вивченням цього поняття. Однією із домінантних категорій для обґрунтування мовної особистості у масмедіа є медіадискурс, який є певним специфічним типом мовленнєво-мисленнєвої діяльності в масмедіа і "виступає певним тлом та в якому відбиваються актуальні настрої суспільства в різних сферах діяльності – політиці, економіці, культурі" [10, с. 389]. Тому можемо стверджувати, що у медіадискурсі знаходять відображення релевантні тенденції й інших дискурсів (політичного, мистецького, економічного, наукового тощо), а ЗМІ є певним транслятором ідей та настроїв, що панують у різних сферах функціонування суспільства.

Відповідно до такого розуміння медіадискурсу мовна особистість є певним комунікативним ретранслятором в медіа.

Розуміємо мовну особистість в медіа як всебічно розвинену, комунікативно багату та креативну, інтелектуально розвинену особистість. Це передусім представник сфери масмедіа (журналіст, телеведучий, радіоведучий, блогер, працівник у сфері PR, коментатор, кореспондент).

Фактично медіа стає платформою, де мовна особистість стає відомою та знаковою для масової аудиторії (філософи, політики, економісти, правознавці, музиканти, художники, історики, громадські діячі, які ведуть свій блог або демонструють свою позицію в інтерв'ю у межах різних програм). Зважаючи на вищезазначену синкретичність поняття мовної особистості у масмедіа, важливим, на нашу думку, стає репрезентативність особистості в медіа: частотність представлення та появи мовної особистості у медіапросторі (регулярність та активність текстових публікацій на актуальну тематику автора, частотність виходу теле-, радіопрограм із участю особистості, інтерв'ю із актуальними думками мовної особистості у масмедіа).

Отже, основними ознаками інформаційно-медійної мовної особистості, на думку дослідника О. Болотнова, є: (1) відкритість як готовність до нової інформації; (2) багаторівневність і мозаїчність світобачення, еkleктичність світосприйняття; (3) полідискурсивність; (4) індивідуалізація, самодостатність, прагнення до самопрезентації; (5) свобода вираження себе, своїх оцінок і ціннісних установок [2, с. 52-53].

На нашу думку, сучасна мовна особистість у масмедіа також має низку знакових характеристик та умов функціонування, які виокремлюють її з-поміж інших:

(1) фахова синкретичність (мовною особистістю у масмедіа може стати не тільки журналіст, але і професіонали інших сфер, які демонструють свою думку крізь призму ЗМІ; головним тут залишається прецедентність особистості в медіакомунікації);

(2) публічність думок та візій (особливо актуальним це виявляється в часи суспільно-політичних перетворень);

(3) регулярність трансляції текстів, що породжує мовна особистість у масмедіа, а також їх орієнтація на актуальні проблеми сучасності;

(4) частотність появи особистості у різних теле-, радіопрограмах (передусім це виявляється в жанрі інтерв'ю як специфічного репрезентанта мовної свідомості);

(5) можливість представлення особистості у різних жанрах (стаття у періодичному виданні або ж у блогосфері, інтерв'ю різних типів, коментар, stories, прямий ефір в Instagram, пост в соцмережах);

(6) поява нових платформ для самопрезентації (наприклад, Instagram, який породжує велику кількість блогерів, YouTube – відеоблогерів);

(7) активність масової аудиторії щодо особистості (коментування, обговорення, форуми, репости, статистика переглядів, кількість підписників) як показник зацікавленості та актуальності пропонованої інформації;

(8) особливий мовний ресурс (домінантні лінгвістичні маркери, що виокремлюють одну мовну особистість від іншої);

(9) авторитетність та унікальне світобачення / світосприйняття особистості, яка зможе зацікавити цільову аудиторію;

(10) ключова роль креолізованих елементів для ефективного та цілісного сприйняття мовної особистості у масмедіа (естетика фото та якісні відеоматеріали, аудіосупровід та ін.);

(11) можливість привернення уваги масової аудиторії до актуальних проблем (напр., телеведуча М. Єфросиніна миттєво відреагувала на падіння літака у Тегерані на офіційній сторінці в Instagram; журналіст Ю. Мостова так переосмислює сучасні актуальні виклики: *"...поки що коронавірус – це про владу: на голові – корона, а країною керує колонія найпростіших із високоюмовірним летальним результатом для організму, у якому вона розмістилася..."* [ДТ, 15.03.2020]⁴);

(12) можливість мовної гри та "живого" спілкування із потенційним реципієнтом (зокрема, в Instagram для підтримання активності своєї аудиторії мовні особистості у масмедіа створюють марафони, челенджі, giveaways (розігрування призів), опитування, що стають інформаційним приводом для майбутніх текстових публікацій або відеоблогів). Наприклад, телеведуча О. Фреймут у власних профілях соціальних мереж проводить багато подібних інформаційно-розважальних заходів та акцій.

Наголосимо, що ключовим у виокремленні мовної особистості залишається мовний складник (див. праці Л. Гнатюк, П. Селігея, І. Голубовської та ін.), який вирізняє одну особистість від іншої (це, передусім, лексеми-ярилки та фразеологізми, клішовані мовні одиниці, фахові одиниці-терміни, професіоналізми, специфічні синтаксичні конструкції та ін., що підкреслюють унікальність ідіостилю мовної особистості). Крім того ж зацентруємо на важливості високого рівня комунікативної компетентності мовної особистості. Дослідник Л. Крисін виділяє чотири рівні комунікативної компетентності: 1) власне лінгвістичний, тобто вміння

⁴ Дзеркало тижня (тут і далі – ДТ). URL: <https://dt.ua/>

.....

висловлювати різними способами і мовними засобами певний смисл; 2) національно-культурний – володіння національно обумовленою специфікою використання мовних засобів; 3) енциклопедичний, який визначається знаннями реалій позамовної дійсності; 4) ситуативний, що включає вміння застосовувати відповідні знання та здібності відповідно до комунікативної ситуації [4, с.75].

На нашу думку, всі рівні, що виокремлює Л. Крисін, є важливими для мовної особистості у масмедіа, оскільки лінгвістично грамотні та унікальні, креативні тексти є важливими для масової аудиторії, а національно-культурний складник та актуальність комунікативної ситуації, яку коментує у різний спосіб мовна особистість у масмедіа, впливає на зацікавленість аудиторії до неї. Крім того, коли мовна особистість у масмедіа репрезентована переважно текстовими публікаціями, то важливою для її апперцепції є саме оригінальність мовного ресурсу та світоглядна позиція, яку вона вербалізує. Інша ситуація, коли мовна особистість реалізується, наприклад, через відеоконтент (є телеведучим, відеоблогером), тоді для цілісного сприйняття знаковими є і невербальні характеристики (ми вважаємо, що гармонійне поєднання лінгвального і екстралінгвального складає унікальність мовної особистості).

Дослідник В. Карасик акцентував на тому, що важливою характеристикою мовної особистості є її креативність [4, с. 15]. Так, наприклад, високим рівнем популярності серед масової аудиторії у медіадискурсі користується Ю. Мостова – знакова мовна особистість в масмедіа, головний редактор видання "Дзеркало тижня". Серед домінантних лінгвістичних маркерів (передусім лексико-фразеологічних та синтаксичних), які притаманні Ю. Мостовій як мовній особистості та роблять її тексти креативними та цікавими для реципієнтів, можемо викоремити:

1. Лексико-фразеологічний рівень:

- активне вживання **термінів**, що зумовлено відповідною тематичною орієнтацією медійних текстів мовної особистості (суспільно-політична, економічна, бізнесова проблематика

вимагає точного оперування поняттями): "Причиною пильної уваги виявилася телефонна розмова від 25 липня між Володимиром Зеленським і Дональдом Трампом, що стала тригером **процедури імпичменту**, яка стартувала щодо американського президента" [ДТ, 27.09.2019]; "Але не слід забувати, що він багато зробив для Зеленського, пробивши та реалізувавши ідею **дострокових виборів парламенту**, переважантив **ЦВК**, включив турборежим у **Раді**, утримав **фракцію** від розбирання на олігархічні запчастини, сконструював із комфортних для Зеленського людей подобу системи управління" [ДТ, 02.03.2020];

- **детермінологізація**, яка виступає засобом експресивності: "Спільна група крові дозволяла нам перебувати в системі загального **донорства – ідейного, ціннісного, енергетичного**" [ДТ, 27.12.2019]; "Причому, використовуючи страхи й амбіції українських політиків, у ключки для свого **внутрішньополітичного гольфу** їх перетворювали і демократи, і республіканці"; "...Андрій Богдан виявився єдиним вокулареним персонажем, обізнаним із правилами **навігації в держбюрократії та рифами реальних інтересів** основних політичних гравців. Правда, лоцман із нього такий собі. Бо з рифами він обізнаний, але чхати на них хотів...". Уживання термінів у нетипових контекстах з метою увиразнення інформації є однією із найбільш показових ознак, що притаманні Ю. Мостовій як мовній особистості, на нашу думку, це свідчить передусім про креативне та інтелектуальне осмислення подій, ситуацій, які висвітлює мовна особистість у текстах.

- **соціолекти** (з метою наближення до масового читача): "Тому що ключовою людиною на російському й американському напрямках є Андрій Єрмак – протеже Тимура Міндіча, а з літа – й Ігоря Коломойського. Талановитий, енергійний **рішала**, який трохи випередив час". [ДТ, 27.09.2019]; "Звісно, в **"ніштяк-лідерах"** – переважно країни західної демократії, які мають високі життєві стандарти, верховенство права, демократичні свободи" [ДТ, 14.09.2019]; На нашу думку, вживання соціолектів створює експресивний ефект та полярність оцінки масової

аудиторії, оскільки паралельно функціонують лексеми із різною конотацією "талановитий" – "рішала"; "ніштяк" – "лідер".

- **фразеологізми (узуальні / традиційні):** "Він не розуміє, що, щиро відкриваючи серце і визволяючи з полону за будь-яку ціну одних, він підставляє на фронті чиясь серце під кулі тих, хто зрозумів, де в Зеленського "ахіллесова п'ята", і тому продовжує стріляти" [ДТ, 9.11.2019]; "Так, минуть роки – і класичне уявлення і про дипломатію, і про журналістику **кане в Лету**" [ДТ, 27.09.2019]; "...на кого він (В. Зеленський) запитально дивиться в очікуванні рекомендованої відповіді, довіряючи її формулювання людям тільки тому, що колись із ними **з'їв пару унцій соли**" [ДТ, 14.09.2019];

- **фразеологічні трансформації:** "Новий світ шукає емоції, але досі ще **не ними єдиними...**" [ДТ, 14.09.2019]; "В українській політиці є традиція ходити між краплями. До неї додалася – **сідати між стільцями...**" [ДТ, 27.09.2019]. На нашу думку, стилістичне забарвлення фразеологізмів корелює із емоційністю створених текстів.

2. Синтаксичний рівень:

- **риторичні запитання**, що імпліцитно провокують реципієнтів на роздуми: "Але хіба це чимось схоже на нашу нинішню Україну? Країну, що иматує себе зсередини? Посмуговану позиційними окопами? Країну, яка апріорі не перетравить фронт не збоку, а всередині себе?" [ДТ, 9.11.2019]; "Держави у смартфоні ще зо двоє десятиліть будуть потрібні. Питання: **в чийй кишені лежатиме цей смартфон?**" [ДТ, 14.09.2019]; "А хто виконує функцію балансуєчого гальма й постачальника інтелектуального палива в механізм президентського двигуна?" [ДТ, 31.05.2019]; "Поки що він зовсім неміцно стоїть на палубі, зате в такій короні, яка дряпає ступні Бога. Амбіції – це вже щось. Однак для початку – **найміть коректора на сайт президента, гаразд?**". Ампліфікація риторичних запитань спрямована, на нашу думку, на активізацію критичного сприйняття дійсності масовою аудиторією. Риторичні

запитання Ю. Мостова використовує у різних частинах медіатексту (найчастіше у заголовках та висновках).

- **модальні та прогностичні конструкції:** *"Зараз у політичному і медійному класах старожили процесу розділилися на тих, у кого досвід не залишив місця надії, і тих, у кому надія перемагає досвід. З жахом розумію, що мене зносить до других".* [ДТ, 31.05.2019]. *"Перед світом, звичайно, за цей "собачий вальс" ніяково, але якоюсь мірою зрозуміти неофіта можна".* [ДТ, 27.09.2019]; *"Кожна сторона має припинити вогонь, припекти судини, що кривавлять від розриву, розібратися в собі, пройти свій шлях. На це підуть роки. Може – десятиліття. А поки що в нас мусять знайтися сили й голови поставити в цій історії три крапки...Бетонні"* [ДТ, 9.11.2019]. Варто зазначити, що наявність прогностичних думок є досить важливою характеристикою мовної особистості в масмедіа, адже вона має можливість привернення уваги масштабної масової аудиторії до сучасних актуальних проблем, а модальні конструкції дозволяють реципієнтам декодувати особистісне ставлення мовної особистості до сучасних подій.

Отже, медійні тексти Ю. Мостової як мовної особистості у масмедіа вирізняються високим рівнем актуальності, майстерно дібраним фактажем, чіткою структуризацією текстів, унікальністю й критичністю світобачення та майстерно дібраними мовними засобами, що не тільки вдало та чітко вербалізують думки цієї мовної особистості, але і є цікавими масової аудиторії, що підтверджується численним обговоренням медіатекстів журналіста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспамятнова Г. Н. Языковая личность телевизионного ведущего: автореф. дис. ... канд. фил. наук. Воронеж, 1994. 19 с.
2. Болотнов А. В. О некоторых особенностях современной информационно-медийной личности. *Вестник Томского государственного университета*. 2014. № 2 (143). С. 52–55.
3. Вартанова Е. Л. От человека социального – к человеку медийному: к вопросу о влиянии СМИ на аудиторию. *Человек как*

.....
субъект и объект медиапсихологии. Москва: Издательство Московского университета, 2011. С. 199–215.

4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепт, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.

5. Карпухина Н.М. Языковая личность современного экономиста. *Знание. Понимание. Умение.* Москва, 2007. Вып. 4. С. 70-74.

6. Крысин Л.П. Владение языком: лингвистический и социокультурный аспекты. *Язык – культура – этнос.* Москва: Наука, 1994. С. 66-78.

7. Кричун Ю.А. Языковая личность политического деятеля: дискурсивные характеристики: дис. ... канд. фил. наук. Краснодар, 2011. 172 с.

8. Мартыненко Н.Г. Языковая личность ведущего радиоэфира. *Вестник Якутского государственного университета. Филология. Журналистика.* 2003. Вып. 2. С. 135-139.

9. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В.Дергач, Д.Ю. Сизонов ; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2014. 214 с.

10. Сизонов Д.Ю. Медіатекст та медіадискурс в сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica.* 2013. Випуск 7. С. 389-392.

11. Шелудько В.Л. Відображення поняття "служба" у свідомості держслужбовців. *Записки з українського мовознавства.* 2018. Вип. 24. С. 85-92.

REFERENCES

1. Bospamiatnova, G.N. (1994). *The linguistic personality of the television presenter* [Yazykovaya lichnost televizionnoho vedushcheho : avtoref. dis. ... kand. fil. nauk]. Voronezh, 19 p. [in Russian].

2. Bolotnov, A.V. (2014). *Certain Peculiarities of Modern Informational-Media Personality* [O nekotorykh osobennostiakh sovremennoy informatsyonno-medijnoj lichnosti.]. *Scientific Journal of Tomsk State Pedagogical University*, 2 (143), 52–55. [in Russian].

3. Vartanova, E.L. (2011). *From the person of the social - to the person of the media: to the question of the influence of the media on the audience* [Ot cheloveka sotsyalnoho – k cheloveku mediinomu: k voprosu o vliyanii SMI na auditoriyu]. *Human as the subject and object of media psychology.* *Moskva: Izdatelstvo Moskovskoho universiteta* , 199–215. [in Russian].

4. Karasik, V.I. (2002). *Linguistic range: personality, concept, discourse* [Yazykovoï krug: lichnost, kontsept, diskurs]. *Volhohrad: Peremena*, 477 p. [in Russian].

5. Karpukhina, N. M. (2007). *The linguistic personality of a modern economist* [Yazykovaia lichnost sovremennogo ekonomista]. *Knowledge. Understanding. Skill.*, 4, 70-74 [in Russian].

6. Krysin, L.P. (1994). *Language skills: linguistic and sociocultural aspects* [Vladieniye yazykom: lingvisticheskkii y sotsyokulturnyi aspekty]. *Language - culture – ethnos*. Moskva: Nauka, 66-78 [in Russian].

7. Krichun, Yu.A. (2011). *The linguistic personality of a politician: discursive characteristics* [Yazykovaia lichnost politicheskogo deyatel'ia: diskursivnyie kharakteristiki: : avto-ref. dis. ... kand. fil. nauk]. Krasnodar, 172 p.. [in Russian].

8. Martynenko N.G. (2003). *The linguistic personality of the presenter of the broadcasting* [Yazykovaya lichnost vedushchego radioefira]. *Vesnik Yakutskono gosudarstvennogo universiteta. Fylologiya. Zhurnalistika*, 2, 135-139. [in Russian].

9. *Medialinguistics : the dictionary of terms and concepts* (2014). [Medialinhvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov / Za red. L.I. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyivskiy universytet" [in Ukrainian].

10. Syzonov, D.Yu. (2013). *The media text and the media discourse in a contemporary media space* [Mediatekst ta mediadyskurs v suchasnomu mediinomu prostori]. *Studia Linguistica*, 7, 389-392. [in Ukrainian].

11. Sheludko, V.L. (2018). *Reflection of the term "service" in the minds of civil servants* [Vidobrazhennia poniattia "sluzhba" u svidomosti derzhsluzhbovtiv]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 24, 85-92. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 08.01.2020

Дата затвердження редакцією – 16.02.2020

.....

**АВТОРСЬКИЙ ПОГЛЯД НА АКТУАЛЬНІ
ЛІНГВІСТИЧНІ ПИТАННЯ**

УДК 811.161.24

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2020.40.99-118>**Снитко О.С.**

ORCID ID: 0000-0002-5593-1334

**СТРАТЕГІЧНІ НАРАТИВИ У СИСТЕМІ
МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ
ВПЛИВАМ**

***Анотація.** Статтю присвячено проблемі стратегічних комунікацій в інформаційному просторі України. Стратегічні комунікації визначаються як система інформаційного багатовекторного спілкування з суспільством, яка пов'язана з колом актуальних та соціально важливих тем і забезпечується різними засобами масової комунікації на підтримку національних цілей. Мета стратегічних комунікацій – вплив на людину, якій здійснюється з опорою на принципи свободи слова та спонування до самостійного прийняття рішень, актуалізація уваги суспільства на соціально значущих проблемах та шляхах їх розв'язання. Стратегічні комунікації передбачають формування певних стратегічних наративів, сприймаючи які, можна дійти висновків щодо причин виникнення певної соціально значущої ситуації та визначити перспективи її розв'язання. У статті розглядається наратив про походження українців, який послідовно розгортається в інформаційному просторі. Це своєрідна полікодова смислова множинність, яка спрямована на утвердження ідей власної ідентичності та державності. Доведено, що варіантам стратегічного наративу в інтернет-просторі притаманна тематична та концептуальна єдність, множинність оповідачів; ці варіанти відрізняються обсягом інформації, особливостями її коментування та орієнтацією на певну цільову аудиторію, що передбачає використання різних інструментаріїв впливу – аргументації та сугесії. Визначено, що Інтернет як унікальна інформаційно-комунікативна технологія надає широкі можливості для розгортання важливих наративів, які набувають статусу стратегічних у контексті консцієнтальної війни. Потужний стратегічний наратив, як правило, в умовах інформаційного протистояння мотивує появу контрнاراتиву, який має асиметричну структуру. Боротьба наративів, яку продемонстровано у статті, є головною ознакою сучасного медійного простору.*

Ключові слова: стратегічні комунікації, стратегічний наратив, структура та варіативність наративу, контрнарратив та його асиметрична структура.

Інформація про автора: Снитко Олена Степанівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри російської філології; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: elenasnytko@ukr.net

Olena S. Snytko

ORCID ID: 0000-0002-5593-1334

STRATEGIC NARRATIVES IN THE SYSTEM OF MECHANISMS FOR COUNTERING INFORMATIONAL INFLUENCE

Abstract. *The study addresses the issue of strategic communications in Ukraine's information space. It defines strategic communications as a system of informational multi-dimensional interaction with the public on socially relevant topics through diverse mass media outlets directed at promoting national goals. Strategic communications aim at exerting influence on the individual by appealing to the freedom of speech principle and providing strong encouragement towards independent decision-making, as well as by drawing the public's attention to socially relevant issues and the ways to approach them. Strategic communications entail the emergence of distinct strategic narratives. Therefore, gaining a better insight into strategic narratives allows determining the causes of the socially significant situation and the prospects for its resolution. The paper explores the narrative about the origin of the Ukrainians, which is steadily unfolding in the information space. This narrative represents a distinct multimodal semantic plural aimed at promoting the idea of national identity and statehood. The study has found that different versions of the strategic narrative about the origin of the Ukrainians in the Internet space have similar semantic and conceptual patterns and involve multiple narrators. At the same time, they provide varying amounts of information and commenting features, target different audiences, and, for this reason, require relevant tools of influence, namely argumentation and suggestion. The methods of randomizing ideas, breaking patterns, and creating cognitive dissonance are widely used in the creolized political texts. In the context of information warfare, a powerful strategic narrative, as a rule, instigates the emergence of a counter-narrative, which has an asymmetrical structure. The struggle of narratives has become the dominant feature of modern media space.*

Keywords: *strategic communications, strategic narrative, structure and variety of narrative, counter-narrative and its asymmetrical structure.*

Information about the author: Snytko Olena Stepanivna – doctor of philology, professor; head of the department of russian philology; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: elenasnytko@ukr.net

Снитко Е.С.

ORCID ID: 0000-0002-5593-1334

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАРРАТИВЫ В СИСТЕМЕ МЕХАНИЗМОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ИНФОРМАЦИОННОМУ ВЛИЯНИЮ

***Аннотация.** Статья посвящена проблеме стратегических коммуникаций в информационном пространстве Украины. Стратегические коммуникации определяются как система информационного многовекторного общения с обществом, которая связана с кругом актуальных и социально важных тем и обеспечивается различными средствами массовой коммуникации в поддержку национальных идей. Цель стратегических коммуникаций – воздействие на человека, которое осуществляется с опорой на принципы свободы слова и побуждения к самостоятельному принятию решений, актуализация внимания общества на социально значимых проблемах и путях их решения. Стратегические коммуникации предусматривают формирование определенных стратегических нарративов, воспринимая которые, можно сделать выводы о причинах возникновения определенной социально значимой ситуации и определить перспективы ее решения. В статье рассматривается нарратив о происхождении украинского этноса, который последовательно разворачивается в информационном пространстве. Это своеобразная полкодовая смысловая множественность, которая направлена на утверждение идей собственной идентичности и государственности. Доказано, что вариантам стратегического нарратива в интернет-пространстве присуще тематическое и концептуальное единство, множественность рассказчиков; эти варианты отличаются объемом информации, особенностями ее комментирования и ориентацией на определенную целевую аудиторию, что предопределяет использование различных инструментариев воздействия – аргументации и суггестии. Определено, что Интернет как уникальная информационно-коммуникативная технология предоставляет широкие возможности для развертывания важных нарративов, которые приобретают статус стратегических в контексте концентрированной войны. Мощный стратегический нарратив, как правило, в условиях информационного противостояния мотивирует появление контрнарратива, который характеризуется асимметричной структурой. Борьба нарративов, продемонстрированная в статье, является главным признаком современного медиaproстранства.*

Ключевые слова: стратегические коммуникации, стратегический нарратив, структура и вариативность нарратива, контрнарратив и его асимметричная структура.

Информация об авторах: Снитко Елена Степановна – доктор филологических наук, профессор; заведующий кафедрой русской филологии, Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: elenasnytko@ukr.net

Загальносвітовий контекст консцієнтальної війни, пов'язаної з потужними інформаційними впливами на свідомість людей, активізував експертне середовище багатьох країн щодо розробки дієвих механізмів протидії. Надважливим завданням громадянського суспільства сьогодні є створення системи заходів протидії в інформаційному просторі України, яка знаходиться в епіцентрі інформаційно-психологічного протистояння. Створення багатовекторної концепції інформаційного захисту людини, відповідного інформаційного контенту, дієвих алгоритмів для роботи з громадською думкою стало усвідомлюватися як пріоритетне завдання суспільства, його держаних інститутів, як стрижень інформаційної політики країни. Саме тому сьогодні на різних майданчиках активно обговорюється феномен стратегічних комунікацій та їх ролі у житті українського суспільства (А. Баровська, Д. Дубов, Л. Компанцева, Г. Почепцов, Т. Попова та ін.).

Особливий тип інформаційного реагування на актуальні події життя було сформовано передусім у межах силових відомств (Пентагон, НАТО) з метою забезпечення суспільної підтримки їх діяльності. Сам термін "*стратегічні комунікації*", як зазначає А. Баровська, виник у 2001 році і був застосований В. Вітто (V. Vitto) – головою Цільової групи з поширення керованої інформації Ради з оборонної науки, Пентагон, США. "У середині 2006 р. він почав використовуватися у військово-політичному лексиконі Європи. Відтоді "*стратегічні комунікації*" як поняття й відповідна діяльність стали складником доктрини, структур і операцій НАТО" [1, с.74]. Еволюція американських підходів до проблематики стратегічних комунікацій докладно описана у роботах Д. Дубова [2], досвід НАТО у поширенні

.....

цього виду впливу на громадську думку – у розвідках А. Баровської [1], питання формування єдиного центру стратегічних комунікацій – у публікаціях Л. Компанцевої [4] та ін. У 2017 році було затверджено "Доктрину інформаційної безпеки", у тексті якої подано офіційне визначення поняття стратегічних комунікацій, а саме:

"скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави"⁵.

Стратегічні комунікації можна визначити як систему інформаційного багатовекторного спілкування з суспільством, яка пов'язана передусім з колом актуальних та соціально важливих тем і забезпечується різними засобами масової комунікації на підтримку національних цілей. Мета стратегічних комунікацій – не нав'язування певних ідей та висновків оманливим шляхом, а вплив на людину, який здійснюється з опорою на принципи свободи слова та спонукання людини до самостійного прийняття рішень, актуалізація уваги суспільства на соціально значущих проблемах та шляхах їх розв'язання. Стратегічні комунікації усвідомлюються як один із головних шляхів спілкування держави и людини, влади і суспільства, спрямований на гармонізацію життя соціуму.

Принципова відмінність між стратегічними комунікаціями та пропагандою – це передусім "орієнтованість на те, як саме подається інформація для досягнення впливу: чи є вона "тенденційного характеру" (як у пропаганді), чи більшою мірою спирається на реальність та "комунікування діями". Проте це все ж досить не однозначний "кордон", що розділяє ці два види діяльності, і, вочевидь, тут потрібні подальші дослідження" [2, с. 14].

⁵ Сайт президента України: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

Стратегічні комунікації передбачають роботу з різними цільовими аудиторіями; "сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не мають конфліктувати один з одним" [1, с. 75], стратегічні комунікації потребують узгодженої співпраці державних та галузевих інституцій, громадських організацій, вони мають максимально враховувати культурно-ментальні особливості цих цільових аудиторій.

На думку медіааналітиків, сучасній Україні необхідно розробити цілісну інформаційну стратегію на рівні держави. Це і внутрішні, і зовнішні меседжі, і комплекс сильних емоціогенних інформаційних впливів, і системний загальний медіаплан подачі інформації. Ця стратегія "має бути побудована на повазі до свободи слова і особистості і нести певну надією, яка була б близька кожному українцю. Інформаційна стратегія України, безумовно, в основі своїй має бути державницькою"⁶.

Розгортання стратегічних комунікацій передбачає формування певних стратегічних наративів. **Стратегічний наратив** – це переконлива сюжетна лінія, сприймаючи яку, можна дійти висновків щодо причин виникнення певної соціально значущої ситуації та перспектив її розв'язання. Вони формуються на підставі уявлень та цінностей, які існують у суспільстві, і пропонують інтерпретацію ситуації та підказують відповіді [1. с. 75].

Однією з надій, важливих для українського суспільства, для формування української політичної нації, є усвідомлення самих себе як самостійного та незалежного європейського етносу, який має власну унікальну історію. Адже ідеї про генетичну та історичну єдність українців і росіян насаджувалися протягом століть як "цементуючий" ментальний складник Російської імперії, вони активно використовувались за часів існування СРСР, у пострадянській культурно-ментальній сфері. Вони не

⁶ Деталі в блозі П. Журавля (Информационная война: тонкая грань между эффективностью и свободой):
https://lb.ua/blog/petr_zhuravel/340578_informatsionnaya_voyna_tonkaya_gran.html

виявились чужерідними для громадян незалежної України, що, відповідно, мало серйозні негативні наслідки.

Цементуючі ідеї "генетичної єдності" схінослов'янських народів відповідно вплинули на формування пострадянських імперських амбіцій росіян, яким, на думку відомого історика С. Плохія, зараз дуже складно "позбавитися цього неоімперіалізму <...> в пошуку нової національної ідентичності". Аналізуючи глибинні мотиви концепції "єдиної колиски" українського та російського етносів, вчений пояснює її виникнення не тільки "зазіханнями Росії на спадщину Київської Русі", намаганням створити міф про домінування російського етносу в історії східних слов'ян, але й підкреслює, що створений міф заважає історичній та політичній ідентифікації сучасної Росії: "Сьогодні росіянам дуже важко прийняти невідповідність між межами розповсюдження російського етносу, його культури та ідентичності і державними кордонами Російської Федерації" [7, с. 5]. Питання російської ідентичності та зони її географічного розповсюдження фактично "визначає питання війни та миру вздовж східних кордонів Європи як для сучасного, так і для прийдешніх поколінь" [7, с. 5]. Серйозним викликом для російської політичної еліти та широкого загалу є питання про те, чи належать до російської нації крім етнічних росіян східнослов'янські народи – українці та білоруси [7, с. 6].

Наведемо приклад типового для представників Росії твердження:

"Якщо говорити про цивілізацію, то Росія належить до цивілізації більш широкої, ніж Російська Федерація. Цю цивілізацію ми називаємо "Русским миром". "Русский мир" – це не світ Російської Федерації, це не світ Російської імперії. "Русский мир" – від київської купелі хрещення. "Русский мир" – це і є цивілізація, до якої належать люди, які сьогодні називають себе різними іменами – і росіяни, і українці, і білоруси. До цього світу можуть належати люди, які взагалі не відносяться до слов'янського світу, але які сприйняли культурну та духовну складову цього світу як свою власну"⁷

⁷ Переклад тут і далі наш: <http://www.patriarchia.ru/db/text/3730705.html>

В умовах, що склалися, дуже важливим кроком у діалозі з суспільством є використання стратегічного нарративу, який умовно можна назвати *"Українці – самостійний європейський етнос, який має власну історію"*. Донести правду про історичний шлях українців, унікальність їх культурних традицій до суспільства, розкрити їх духовно-ментальні риси – значить зламати ідеологію "Русского мира", спрямовану на відродження імперії-2, та стереотипи "меншовартості" українців.

Якщо проаналізувати серію публікацій в українських медіа за п'ять останніх років, то можна побачити ознаки розгортання стратегічного нарративу, про який йшлося. Головна мета цих текстів – спростування історичних міфів про "єдину колицку" трьох східнослов'янських народів – українців, росіян, білорусів, про те, що Московія та Київська Русь мають спільні історичні корені.

Одним із найважливіших кроків у розгортанні цього стратегічного нарративу в українських медіа було друкування двох фундаментальних розвідок відомого мовознавця академіка Г. Півторака *"Історична правда проти імперської облуди. Українці, білоруси, росіяни: три народи, три історії"* на сторінках газети "День" (від 9 жовтня 2015 р., №184-185; 16 жовтня 2015 р., №187-188), які з часом були розміщені в інтернеті:

Для українців ці проблеми здавна мали не лише велике наукове, а й політичне значення, яке особливо загострилося в наш час, коли політична й церковна еліти Росії<...> настирливо ставить під сумнів існування нас як окремого народу, взагалі існування підстав для самостійної державності. За таких умов завдання українських науковців, журналістів, усіх національних засобів масової інформації — рішуче й послідовно протиставляти... фальсифікаціям історичну правду. І нам треба докладати максимум зусиль до того, щоб ця правда дійшла до нашої <...> громадськості⁸.

⁸ Г. Півторак. Історична правда проти імперської облуди. Українці, білоруси, росіяни: три народи, три історії [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/istorychna-pravda-proty-imperskoyi-obludy>

На основі аналізу документів Г. Півторак показує, як створювалась штучна історія українців та росіян, як були

"сфальсифіковані й вилучені з архівів і книгозховищ України та Білорусі всі давні першоджерела і перевезені до Москви та Санкт-Петербурга <...> Всупереч свідченням стародавніх рукописних першоджерел і, насамперед, давніх літописів, створювалась так звана "нова" історія, яку було опубліковано у 1792 році і покладено в основу "Истории государства Российского" у 12 томах М. Карамзіна, а також в основу "Истории России с древнейших времен" у 29 томах С. Соловйова. Фальсифікація історії продовжувалась і після жовтня 1917 року. З 1934 року починається новий етап: керівництво СРСР вважало неприпустимим розглядати історію Великої Росії окремо від історії "інших народів СРСР" (насамперед українців та білорусів), історики дістали пряму вказівку виводити походження росіян з Київської Русі".⁹

Можна виділити кілька важливих смислових блоків (чи компонентів) у наративі, що пропонується вченим:

(1) Теорія "єдиної колиски" східних слов'ян – результат фальсифікації реальної історії становлення українців, білорусів та росіян, яка має проімперську спрямованість.

(2) Самостійна історія українців розпочалася від середини I тис. н. е. і співвідноситься із загальними закономірностями етногенетичного процесу в тогочасній Європі; разом з формуванням етносу з'являється і його мова – часто до появи в нього писемності й державності. Унаслідок консолідації слов'янських племен (передусім полян, деревлян, сіверян, дреговичів та ін.) на межі VIII – IX століть виникає могутня держава Русь, яку історики XIX століття назвали "Київська Русь". Білоруський етнос формувався на території, де споконвіку перебували балти. На початку нової ери на ці землі стали проникати слов'яни (передусім дреговичі, частково радимичі та кривичі). Білоруський етнос, як і мова, формувалися упродовж VIII – першої половини XII століть. Російський етнос у другій половині XII століття лише зароджувався. Він формувався на території, яку до XV ст. називали Заліссям, і

⁹ Див. детальніше: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/istorychna-pravda-proty-imperskoyi-obludy>

зазнав істотного впливу місцевих фіно-угорських племен. У X ст. в межиріччі Оки та Волги виникло Ростово-Суздальське князівство (його політичними центрами були спочатку Ростов, від початку XII ст. – Суздаль, а з другої половини XII ст. – Володимир-на-Клязьмі). На початку XIII ст. Володимиро-Суздальське князівство розпалося на низку удільних князівств: Ростовське, Ярославське, Переяславське, Московське та ін. У 1238 р. татаро-монголи і завоювали Залісся. Лише у середині XIII ст. почало набирати ваги велике князівство Московське і, за активної підтримки татаро-монгольських ханів, приєднувати до себе сусідні землі. Московське князівство й стало центром формування російської народності.

(3) Російські царі та прокремлівська влада за радянських часів та у пострадянський період спотворили реальну історію виникнення та розвитку східнослов'янських народів.

(4) Факти фальсифікації історії є вкрай негативним явищем.

(5) Росіяни українцям аж ніяк не брати і ніколи ними не були, ці народи мають суттєві ментально-культурні розбіжності.

(6) Отже меседжі російських політиків про те, що українці та росіяни єдиний народ – або результат наукового невігластва, або свідомо фальсифікація подій у політичних цілях.

Запропонована для громадського обговорення концепція етногенезу східних слов'ян стає справжнім базовим стратегічним наративом для суспільства, яке перебуває в умовах жорстокої консцієнтальної війни. Наратив про походження українців – це своєрідна полікодова смислова множинність, яка спрямована на утвердження ідей власної ідентичності та державності. Цей наратив є потужною відповіддю на інші наративи (точніше – контрнاراتиви), у яких заперечується ідея існування українського етносу як такого.

Пор., наприклад, меседжі, які розповсюджуються в російському інформаційному просторі:

Господарі Заходу спотворюють світову історію, підмінюючи справжню історію фальшивками, знищують і приховують справжні пам'ятники минулого, випинають і розширюють хронологічні рамки "історичних народів" – англійців, німців, французів, італійців, євреїв і т.д. Одночасно обрізають і спотворюють історію слов'ян і

русів-росіян. Це інформаційна війна. І історія відіграє в ній провідну роль. Управління історією дозволяє "програмувати" хід подій на століття вперед. Навіть створювати нові "народи", на кшталт "українців", які є росіянами, але перетворюються в окремий від росіян "самостійний" народ¹⁰.

Серед різних моделей побудови нарративу, запропонованих ученими, за критеріями прозорості та логічності вирізняється модель У. Лабова [10]. Компоненти нарративу, відповідно до позиції відомого американського лінгвіста та його послідовників [11; 12; 3], можна узагальнити за допомогою такої схеми:

1) Резюме (Abstract)	У чому суть нарративу?
2) Орієнтація (Orientation)	Хто? Коли? Де? Що?
3) Ускладнююча подія (Complicating Action)	Що трапилось?
4) Оцінка (Evaluation)	І що зараз?
5) Результат або рішення (Resolution)	Чим все закінчилось?
6) Підсумок (Coda)	Як це стосується нас зараз?

Зазначимо, що окреслені смислові блоки нарративу про походження українського етносу корелюють з компонентами схеми У. Лабова (див. відповідну нумерацію). Для того, щоб нарратив, який має неабияке суспільне значення, сприймався широкими колами реципієнтів і відігравав роль стратегічного, мають створюватися відповідні його варіанти, розраховані на різні цільові аудиторії, тобто має відбуватися розгортання базового нарративу, яке здійснюється за допомогою нових текстів відповідної спрямованості.

Ось чому в інформаційному просторі України з певною періодичністю з'являються тексти, у яких викладається необхідний для сприйняття різними аудиторіями користувачів зміст, збагачений додатковими цікавими фактами.

¹⁰ Див. детальніше: <https://topwar.ru/132429-zachem-sozdali-falshifku-promongolskoe-nashestvie.html>

Порівняймо, наприклад, кілька публікацій:

"Историческая правда о Руси и России - Губа, раскатанная на полмира"¹¹

Текст містить значну кількість ілюстрацій, його чітко структуровано. Основні смислові блоки тексту відповідають структурі базового наративу, хоч послідовність цих компонентів інша:

➤ *Московитський етнос сформувався як гібрид у другій половині XII ст. Українці як етнос з окремою державою і назвою Русь існували з X ст.*

➤ *Росіяни - наймолодший східнослов'янський етнос. Не старший, а молодший, не брат, а сусід;*

➤ *Політика Московії була продовженням політики Орди. Про що писав Карл Маркс, і Гумільов, і Платонов.*

"Давноруська народність" як спільний корінь українців, білорусів та росіян – це історичний міф чи фальсифікація; три східнослов'янські народи мають різні вектори розвитку; важливим елементом публікації є електронні відсилки на продовження теми, які глибше розкривають зміст кожного компонента наративу

"Как Московия украла историю Киевской Руси-Украины"¹²

Основні меседжі тексту:

➤ *Не можна говорити про якогось "старшого брата", коли цей "старший брат" з'явився на кілька століть пізніше русичів-українців; він не має права називати себе "старшим братом" та диктувати правила існування, насаджувати свою культуру, мову, принципи світосприйняття;*

➤ *Плем'я великоросів з'явилося середі фінських племен. Московія як князівство, що виникло у 1277 році за наказом татаро-монгольського хана, було улусом Золотої Орди;*

➤ *В Російській імперії українців, які з'явилися в XI-XII ст, а можливо, і раніше, оголосили "малоросами" і запропонували цю версію світові. За незначні відступи від цієї версії людей карали та знищували; ця практика проводжувалась за часів СРСР; за цей час Україна втратила понад 25 мільйонів людей. Усі історичні матеріали, які суперечили державній версії російської історії, було знищено або приховано.*

Як бачимо, смислові блоки запропонованого тексту співвідносні з основними блоками попередніх текстів відповідної тематики, що й дає можливість називати їх варіантами певного базового наративу. Ці тексти, безумовно, відрізняються послідовністю мікротем, ступенем переконливості аргументів, емоційно-експресивним забарвленням,

¹¹ <http://gorlis-gorsky.livejournal.com/854412.html>

¹² <https://oleg-leusenko.livejournal.com/1361141.html>

ілюстративним матеріалом, проте характеризуються тематично-концептуальною єдністю. Проаналізований матеріал дає підстави погодитись з висновком про те, що порядок послідовності наративних компонентів в різних варіантах наративу може змінюватись, не завжди всі компоненти реалізуються в конкретному тексті; "деякі фази можуть повторюватися по кілька разів" [11, с. 65; 5, с. 9].

Безумовно, поданий аналіз не вичерпує всіх текстів, які презентують стратегічний наратив, а лише окреслює можливості його реалізації, варіативність та загальну схему його розгортання, його спрямованість на різні цільові аудиторії¹³. На утвердження ключових моментів наративу, відповідно, прекрасно спрацьовують і відповідні форми візуалізації, які в інтернет-просторі нерідко відіграють роль самостійного тексту.

Стратегічний наратив про виникнення та історичну долю українців достатньо знаходить своє підкріплення і в серії просвітницьких програм, розміщених в інтернеті¹⁴.

Розповідь про видатного історика Миколу Костомарова розкриває ще один вектор проблеми, адже вчений вважав помилкою шукати витоки так званих "великоросів" в Київській Русі та Новгороді, він досліджував та висвітлював різні ментально-культурні риси українців і росіян. Власне, подібні тексти демонструють шляхи розширення базового наративу, бо акцентують увагу на ментально-генетичних розбіжностях українців та росіян. Користувачі інтернету заохочуються до прочитання та розуміння праць ученого, насамперед, роботи

¹³ Перелік текстів, які пов'язані з розгортанням наративу, можна збільшувати: див., наприклад, публікацію А. Григоришин "Не брати. І навіть не родичі. "Триєдність" українців, білорусів та росіян – міф" (http://vgolos.com.ua/articles/ne_braty_i_navit_ne_rodychi_tryiednist_ukraintsiv_bilorusiv_ta_rosiyan_mif_297409.html), Н. Балюк "Українці і росіяни – не "єдиний народ" (<https://wz.lviv.ua/blogs/139326-ukraintsi-i-rosiiany-ne-iedyniy-narod-bo-riznyi-henetychnyi-kod>) та ін.

¹⁴ Див.: Kontakt TV: Marko R. Stech, "Очима культури" № 58. Mykola Kostomarov / Микола Костомаров: <https://www.youtube.com/watch?v=lwqkE9oMjJs>.

"Две русские народности" (1861 р.)¹⁵, основні положення якої також коментуються у мережі.

Порівняймо також публікацію російського письменника та публіциста О. Широпаєва "Про два різних народи" в українському інтернет-просторі¹⁶, яка продовжує тему ментальних відмінностей двох східнослов'янських народів:

Для росіян Україна <...> точка постійного тяжіння, ревнивої уваги, об'єкт поглинання як чось "споконвічно свого" і переробки за власним образом та подібністю. Ніщо так не дратує росіян, як очевидні відмінності з українцями в мові, менталітеті, культурі, історичному досвіді. ... на традиційному російському ставленні до України, по суті, тримається російська імперська свідомість, завдяки якій російська імперія, нехай і в урізаному вигляді, проте все ще існує¹⁷.

Цій же темі присвячено публікацію газети "Україна молода" *"Ми – не брати: як учені довели відсутність "рідства" між українцями та росіянами"*, яку розміщено в інтернеті на сайті відповідного видання¹⁸. У тексті зроблено акцент на ментально-генетичних відмінностях українців і росіян та подається у дещо спрощеному варіанті відповідна концепція етногенезу.

Наприкінці тексту приводяться так звані заповіді оріїв- русів, які мають, скоріше, програмувальний (сугестивний) потенціал:

*Заповіді предків для українського
РОДУ (фрагмент)*

1. "Стій за Землю свою, земля нам дана нашими Світлими Богами, зорана нашими предками, зрошена потом і кров'ю батьків, дідів, прадідів твоїх".
2. "Ворога РОДУ твого знищуй без пощади, але не принижуй його".
3. "Захищайся сам і захищай по-братима твого, щоб РІД твій не скінчився (не перервався)".
4. "Будь вірним у дружбі, любові РОДУ твоєму та вірним і мужнім у праведній січі".

¹⁵ <http://ehorussia.com/new/node/9830>

¹⁶ <https://www.obozrevatel.com/society/o-dvuh-raznyih-narodah.htm>

¹⁷ <https://www.obozrevatel.com/society/o-dvuh-raznyih-narodah.htm>

¹⁸ <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3140/188/110150/>

Текст "Заповідей предків для українського роду" побудований за канонами сугестивного тексту [про особливості сугестивного тексту див.: 9, с.127-132].

Він має відповідну ритмо-хвильову структуру, яка визначається наявністю двох опозиційних функціонально-текстових груп лексичних одиниць "українській Рід"-*"ворог"*, які вербалізують певні домінантні смисли. тобто текст побудовано на опозиції *"Свій"*-*"Чужий"*.

Смислова взаємодія двох функціонально-текстових груп текстуально підтримується ритмо-хвильовими параметрами організації тексту. Крім лексичного та смислового повтору ритм забезпечується граматичним повтором: домінують форми імперативу – *стій, знищуй, захищайся, будь вірним, відповідай, не вір, не плач, не жалійся, не проси, не бійся, живи, борись* тощо, отже спрямований вплив на психіку реципієнта (українців передусім) досягається також за допомогою низки повторюваних директивних форм, а також фонетичним повтором (*Рід, роду, ворог, не принижуй, не перервався, вірний, дружба, праведний, не вір, брат, держись, правота, правда, борись, перемога, руки*).

Використання сугестивних прийомів впливу на реципієнта, як бачимо, є важливим моментом у розгортанні стратегічного наративу. Ось чому дуже органічно в систему відповідних текстів "вписується" широко відомий вірш А. Дмитрук *"Нікогда мы не будем братьями"*, який мав величезний суспільний резонанс. Це своєрідне звернення молодого покоління українців, яке вже не усвідомлює себе "молодшим братом". Текст має також усі ознаки сугестивного, він побудований на антитезі *"українці" vs "росіяни"*: *вы огромные – мы великие, у вас дома "молчанье золото", а у нас жгут коктейли Молотова, у вас Царь, у нас – Демократия, Нікогда мы не будем братьями*.

Чи є ефективним стратегічний наратив про власне історичний шлях українського етносу, можна сказати, провівши лише спеціальне соціологічне дослідження. Але його роль у гармонізації життя соціуму, безперечно, дуже важлива. Нівелюючи меседж про так званий "єдиний" народ, він формує

концептуально-оцінне ставлення до сучасних подій в Україні, заперечує ідеологію "Русского мира", яка ставить під сумнів існування української державності.

Проте, на жаль, питання про стратегічні комунікації в українському інформаційному просторі (та відповідні стратегічні наративи) до цього часу залишається відкритим, воно практично дуже повільно розв'язується на державному рівні. Стратегічні комунікації з громадянським суспільством здійснюються несистемно та як феномен інформаційної політики окреслені лише теоретично, а найважливіші вектори інформаційної політики України майже не помітні.

"Історична правда проти імперської облуди" відповідно сприймається і по той бік "поребрика", про що свідчить характер публікацій, які, безумовно, можна вважати варіантами кількох контрнарративів, які знаходять свою реалізацію в інтернет-просторі. Вони, як свідчить аналіз, мають асиметричну структуру.

В інформаційному просторі (передусім РФ) системно розгортаються кілька потужних контрнарратив на перехоплення історичного першості Русі. Відомий український медіаексперт О. Арестович так окреслює межі одного з них:

"початок Русі на півночі, до Києва державність привнесена з Ладоги. Ладога має статус давньої столиці Північної Русі. <...> Насправді, це місто скандинавів, побудоване... в 730 році. Росіяни на нього спіраються в своїй міфології, так як Київ за кордоном, і Росія поки єдина в світі країна, центр походження державності якої, лежить поза нинішніх державних кордонів"¹⁹.

Розглянемо деякі текстові підтвердження цієї думки:

Першою столицею Русі стало місто Стара Ладога. Стара Ладога - найдавніше місто і фортеця, засновані в 753 році, вже в середині IX ст. була важливим торгово-ремісничим центром, згадуваним в літописних джерелах. Історично склалося так, що матір'ю російських міст є Стара Ладога. Саме тут, в цьому селищі (а тоді це було місто Ладога) народжувалася російська державність, тут пролягали світові торговельні шляхи "з варяг у греки", "з варяг у араби", тут зустрічалися великі культури Сходу і Заходу і тут наше нинішня держава ставала Росією

<http://panarin.com/istoria/69-staraya-ladoga-pervaya-stolica-rusi.html>

¹⁹ <https://arestovich.fandom.com/ru/wiki/>

Багато істориків вважають, що саме Ладога – перша столиця Русі: Рюрик правив тут в 862-865 роках, а потім перейшов у Новгород, вірніше, у поселення недалеко від нього, згодом назване Рюриково городище. В Іпатіївському списку Повісті временних літ розповідається: "И придоша к словенем первое и срубиша город Ладогу и сееде старейшин в Ладоге Рюрик".

<https://anashina.com/staraya-ladoga/>

Як свідчить аналіз, цей наратив активно нав'язується мешканцям сучасного Криму.

Стара Ладога – найстаріше місто Русі. Перші поселення з'явилися на березі річки Волхов ще в 753 році. Поки хлопчисько-Петербург справляв 300-й день народження, на Ладозі відзначали 1250 років з дня заснування. Крім того, саме тут бере свій початок російська державність. Сюди - і тільки потім в Новгород - прийшов на князювання варязький воєвода Рюрик в 862 році.

За переказами тут похований Віщий Олег. Про це написано в новгородському літописі. Правда, точно ніхто не знає, де розташована могила великого князя: у Києві чи все-таки на Ладозі. *<https://www.crimea.kp.ru/daily/26699.5/3724024/>*

Другий контрнратив на перехоплення історичної першості Русі пов'язаний зі специфічним тлумаченням монголо-татарської навали. Він набирає обертів у Росії із залученням не тільки ЗМІ, але й так званої "офіційної" історичної науки. Чергова ревізія історії, як зазначає український історик і блогер С. Климовський [3], базується на таких меседжах: 1. Монголо-татари – не монголоїди, а росіяни (чи слов'яно-скіфи); 2. Якщо монголо-татари – росіяни, то вони не могли самі себе завоювати, тобто навала Батия – це міжусобна війна між росіянами, ніякої навали не було; 3. Монголо-татар придумав Захід з метою дискредитації та приниження росіян.

Розповсюдження відповідних коментарів у російських медіа спрямовано на заперечення саме тих історичних фактів, на підставі яких користувачам українського інтернету надається важлива інформація про походження російського етносу. Якщо не було монголо-татарської навали, як пишуть про це сучасні російські історики (В.Чудінов, О.Пижов, Є.Веселовська), значить можна визнати суто слов'янські корені росіян та нейтралізувати історичні факти про Московію як улус Золотої Орди, про ментально-генетичний вплив монголо-татар на росіян [3].

Інтернет як унікальна інформаційно-комунікативна технологія надає широкі можливості для розгортання важливих наративів, які

набувають статус стратегічних у контексті консцієнтальної війни. Підкреслимо, що оповідачами цих нарративів стають не представники влади, а відомі вчені, політики, журналісти, яким вірить читач, тому не можна ототожнювати стратегічні нарративи з так званими темниками. Розгортання стратегічних нарративів і є асиметричною відповіддю негативним інформаційним впливам.

Як показує досліджуваний матеріал, стратегічним нарративам в інтернет-просторі притаманна тематична та концептуальна єдність, варіативність, множинність оповідачів; кожний варіант базового стратегічного нарративу відрізняється обсягом інформації, особливостями її коментування та використанням невербальних засобів впливу (ілюстрації, відео, музичний супровід, тощо). Певний стратегічний нарратив розрахований на широке коло користувачів інтернету – різні цільові аудиторії. Його комунікативна спрямованість передбачає варіювання мовних засобів вираження (по вісі "інформативність – експресивність") [6], а також використання різних інструментаріїв впливу – аргументації та сугестії.

Потужний стратегічний нарратив, як правило, в умовах інформаційного протистояння, мотивує появу контрнарративу, який має асиметричну структуру. Боротьба нарративів є головною ознакою сучасного медійного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баровська А. Стратегічні комунікації як механізм протидії російській пропаганді: досвід НАТО. *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії*. Київ : НІСД, 2016. С. 69-81.

2. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети. Серія : Політика*. 2016. № 4. С. 9-23.

3. Климовский С. Зачем Москва отменяет монголо-татарское иго? [Електр. ресурс]. URL: <https://www.obozrevatel.com/abroad/zachem-moskva-otmenyaet-mongolo-tatarskoe-igo.htm>

4. Компанцева Л.Ф. Комунікативні виклики інститутам сектору безпеки та оборони світу як передумова виникнення страткому. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. №1(21). С. 17-29.

5. Лещенко А.В. Модели нарратива: опыт изучения. [Електр. ресурс]. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/559>

6. Олещук П. Теоретичні засади аналізу політичних наративів як засобу дослідження політичного дискурсу. *Віче*. 2010. № 10. С. 18-21.
7. Плохій С. Загублене царство. Історія "Русского мира" з 1470 року до сьогодні. Харків : Фоліо, 2019. 308 с
8. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології ХХІ століття. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2017. 257 с.
9. Снитко О.С. Інформаційно-психологічне онлайн протистояння у парадигмах лінгвістики впливу. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2016. Вип 31. С.121-136
10. Labov W. Narrative Analysis: Oral versions of Personal Experience. *W. Labov, J. Waletzky. Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle : University of Washington Press, 1967. P. 12-44.
11. Scott J. Creative Writing and Stylistics: Creative and Critical Approaches. London : Palgrave Macmillan, 2013. 248 p.
12. Toolan M. Language in Literature: An Introduction to Stylistics / Toolan M. London : Routledge, 1998. 264 p.

REFERENCES

1. Barovska, A. (2016). *Strategic Communications as a Mechanism for Countering Russian Propaganda: NATO Experience* [Stratehichni komunikatsiyi yak mekhanizm protydiy rosiys'kiy propahandi: dosvid NATO]. *Hybrid War Information Challenges: Content, Channels, Counteraction Mechanisms*. Kyiv: NISD, pp. 69-81 [in Ukrainian].
2. Dubov, D.V. (2016). *Strategic communications: problems of conceptualization and practical implementation* [Stratehichni komunikatsiyi: problemy kontseptualizatsiyi ta praktychnoyi realizatsiyi]. *Strategic priorities. Series: Politics*. № 4. P. 9-23. [in Ukrainian].
3. Klimovsky, S. *Why does Moscow abolish the Mongol-Tatar yoke?* [Zachem Moskva otmenyayet mongolo-tatarskoye igo?]. URL: <https://www.obozrevatel.com/abroad/zachem-moskva-otmenyaet-mongolo-tatarskoe-igo.htm> [in Russian].
4. Kompantseva, L.F. (2017). *Communicative Challenges to the Institutions of the Security and Defense Sector as a Prerequisite for Emerging Strategic Communications* [Komunikatyvni vyklyky instytutam sektoru bezpeky ta oborony svitu yak peredumova vynyknennya stratkomu]. *Information security of a person, society, state*, №1 (21), pp. 17-29 [in Ukrainian].

5. Labov, W. (1967). *Narrative Analysis: Oral versions of Personal Experience. Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle, University of Washington Press. P. 12-44 [in English].

6. Leshchenko, A.V. *Narrative Models: Learning Experience* [Modeli narrativa: opyt izucheniya]. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/559> [in Russian].

7. Oleshchuk, P. (2010). *Theoretical foundations of the analysis of political narratives as a means of exploring political discourse* [Teoretychni zasady analizu politychnykh naratyviv yak zasobu doslidzhennya politychnoho dyskursu]. *Viche*, № 10, pp. 18-21. [in Ukrainian].

8. Plokhyy, S. (2019). *The Lost Kingdom. History of the "Russian world" from 1470 to the present* [Zahublene tsarstvo. Istoriya "Russkoho myra" z 1470 roku do s'ohodennya]. Kharkiv: Folio. 308 p. [in Ukrainian].

9. Pocheptsov, G. (2017). *From Pokemons to Hybrid Wars: New Communicative Technologies of the Twentieth Century* [Vid pokemoniv do hibrydnykh viyn: novi komunikatyvni tekhnolohiyi dvadtsyat' pershoho stolittya]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House. 257 p. [in Ukrainian].

10. Scott, J. (2013). *Creative Writing and Stylistics: Creative and Critical Approaches*. London, Palgrave Macmillan. 248 p. [in English].

11. Snytko, O.S. (2016). *Information-psychological online confrontation in the paradigms of suggestive linguistics* [Informatsiyno-psykholohichne onlayn protystoyannya u paradyhmakh linhvistyky vplyvu]. *Comparative studies of Slavic languages and literatures*. Issue 31. P.121-136 [in Ukrainian].

12. Toolan, M (1998). *Language in Literature: An Introduction to Stylistics*. London, Routledge. 264 p. [in English].

Дата надходження до редакції – 11.01.2020

Дата затвердження редакцією – 03.02.2020

УДК 316.472.4: 355.45(075)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.119-139>**Компанцева Л. Ф.**

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу прикладних можливостей лінгвістичної експертизи соціальних мереж в умовах гібридних загроз національній безпеці України. Твердиться, що посилення міжкультурних комунікацій, формування єдиного геополітичного простору, активізація деструктивних впливів на поведінку відвідувачів соціальних мереж зумовили збільшення дискурсивних ситуацій, які лінгвіст може оцінити як експерт. З цих причин виникла нагальна необхідність виокремлення й законодавчого оформлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж – мовознавчого аналізу дискурсів соціальних мереж із застосування комплексного підходу, результати якого можуть бути оформлені у вигляді консультативного висновку або прогнозу щодо впливу віртуальної комунікації на соціально-політичні події в реальному світі. Особливого значення цей вид експертизи набуває за умов гібридної агресії РФ, що переважно спрямована на переформатування системи цінностей і поведінки цільових аудиторій, тобто має консісентальний характер. Експертний підхід є найактуальнішим для ідентифікації соціальних кібератак – анонімних маніпулятивних впливів на відвідувачів соціальних мереж для створення хаосу, паніки, масових заворушень. Ця ідентифікація має враховувати такі дискурсивні характеристики соціальних мереж: створення привабливого контенту, координоване його розповсюдження по загальнодоступних та закритих каналах, використання соціальних ботів, горизонтальне транслявання наративів. Як приклад наведено лінгвістичну експертизу фейку пропаганди РФ "антисемітизм на Україні", мета якого – розпалювання міжетнічної ворожнечі. Отже, актуальним на сьогодні є активне залучення академічного середовища до аналізу сучасних загроз та протидії їм, створення пулу професійних експертів, законодавче врегулювання статусу лінгвістичної експертизи соціальних мереж.*

***Ключові слова:** гібридні загрози, лінгвістична експертиза соціальних мереж, наратив, соціальна кібератака, стратегічні комунікації, суєсвітні технології впливу, фейк.*

***Інформація про автора:** Компанцева Лариса Феліксівна – доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри теорії та практики перекладу; Національна академія Служби безпеки України.*

***Електронна адреса:** larafkot@gmail.com*

Larysa F. Kompantseva

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

LINGUISTIC EXAMINATION OF SOCIAL NETWORKS UNDER CONDITIONS OF HYBRID CHALLENGES TO UKRAINE'S NATIONAL SECURITY

Abstract. *The article analyses the applied aspects of linguistic examination of social networks under conditions of hybrid threats to the national security of Ukraine. It is argued that the intensification of intercultural communications, the formation of a single geopolitical space, the activation of destructive influences on the behaviour of social network visitors have led to an increase in discursive situations that a linguist can evaluate as an expert. For these reasons, there is an urgent need to separate and legislate linguistic examination of social networks, i.e. linguistic analysis of social network discourses using an integrated approach, the results of which can be completed as an advisory opinion or forecast concerning the impact of virtual communication on socio-political activity in the real world. This type of examination has got importance under conditions of hybrid aggression of the Russian Federation, which is mainly aimed to reshape the system of values and behaviour in target audiences, though it is of a consciential nature. The expert approach is the most relevant for identifying social cyberattacks, i.e. anonymous manipulative influences on social network visitors to create chaos, panic, and mass unrest. This identification should consider the following discursive characteristics of social networks: the creation of attractive content, its coordinated distribution through public and private channels, the use of social bots, the horizontal broadcasting of narratives. As an example, it is proposed the linguistic examination of the Russian propaganda fake "anti-Semitism in Ukraine", which purpose is to ignite ethnic agitation. Therefore, active integration of academic community into the analysis of modern threats and counteraction to them, creation of a pool of professional experts, legislative regulation of the status of linguistic examination of social networks are on the agenda.*

Key words: *hybrid threats, linguistic examination of social networks, narrative, social cyber-attacks, strategic communications, suggestive technologies of influence, fake.*

Information about the author: *Kompantseva Larysa Feliksivna - doctor of philology, professor, head of the department of theory and practice of translation; National Academy of Security Service of Ukraine.*

E-mail: *larafkom@gmail.com*

Компанцева Л. Ф.

ORCID ID: 0000-0001-7902-9209

Web of Science ResearcherID: G-7399-2019

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В УСЛОВИЯХ ГИБРИДНЫХ ВЫЗОВОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Аннотация. Статья посвящена анализу прикладных возможностей лингвистической экспертизы социальных сетей в условиях гибридных угроз национальной безопасности Украины. Утверждается, что усиление межкультурных коммуникаций, формирования единого геополитического пространства, активизация деструктивных воздействий на поведение посетителей социальных сетей обусловили увеличение дискурсивных ситуаций, которые лингвист может оценить как эксперт. По этим причинам возникла настоятельная необходимость выделения и законодательного оформления лингвистической экспертизы социальных сетей – языковедческого анализа дискурса социальных сетей с использованием комплексного подхода, результаты которого могут быть оформлены в виде консультативного заключения или прогноза о влиянии виртуальной коммуникации на социально-политические события в реальном мире. Особое значение этот вид экспертизы приобретает в условиях гибридной агрессии РФ, которая преимущественно направлена на переформатирование системы ценностей и поведения целевых аудиторий, то есть носит концентриальный характер. Экспертный подход весьма актуален для идентификации социальных кибератак – анонимных манипулятивных влияний на посетителей социальных сетей для создания хаоса, паники, массовых беспорядков. Эта идентификация должна учитывать такие дискурсивные характеристики социальных сетей: создание привлекательного контента, его координированное распространение по общедоступным и закрытым каналам, использование социальных ботов, горизонтальное транслирование нарративов. Как пример приведена лингвистическая экспертиза фейка пропаганды РФ "антисемитизм на Украине", цель которого – разжигание межэтнической вражды. Таким образом, на повестке дня – активное привлечение академической среды к анализу современных угроз и противодействию им, создание пула профессиональных экспертов, законодательное регулирование статуса лингвистической экспертизы социальных сетей.

Ключевые слова: гибридные угрозы, лингвистическая экспертиза социальных сетей, нарратив, социальная кибератака, стратегические коммуникации, суггестивные технологии влияния, фейк.

Информация об авторе: Компанцева Лариса Феликсовна – доктор филологических наук, профессор; заведующая кафедры теории и практики перевода; Национальная академия Службы безопасности Украины.

Электронный адрес: lara@kom@gmail.com

Становлення наукової парадигми супроводжується множинністю визначень й певною конфронтацією дослідницьких дискурсів. Сучасна лінгвістика вже давно сягнула меж суто мовних питань і набула метапарадигмального статусу, що передбачає науковий і методологічний плюралізм і спрямованість на практичні результати. Лінгвістична поняттєва система активно застосовується у практиці національних та міждержавних комунікацій, транслює узагальнюючі смисли, зокрема у сфері національної безпеки: наратив, битва наративів, гібридні загрози, когнітивна/консцієнтальна війна, меседж тощо.

У державних законодавчих документах – Воєнній доктрині України [5] та Доктрині інформаційної безпеки України [12] визначено поняття *стратегічні комунікації (стратком)* – "скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави". Ключовими у цьому визначенні є слова *координація* і *комунікація*, що наголошують на необхідності залучення лінгвістичних механізмів для налагодження зв'язків між усіма суб'єктами взаємодії та здійснення аналізу результатів комунікацій різного рівня. Особливої важливості прикладні можливості лінгвістики набувають за умов гібридних загроз національній безпеці держав – "одночасного та адаптивного застосування (1) політичних, військових, економічних, соціальних та інформативних засобів та (2) традиційних, нетрадиційних, терористичних та незаконних / кримінальних методів ведення конфлікту" [12]. Можливість ідентифікувати гібридні загрози в інформаційній сфері (сугестивний вплив, фейковий, тролінговий контент, заклики до розпалювання національної, релігійної ворожнечі тощо) з'являється лише у випадку застосування методологій лінгвістичної експертизи.

"Міждисциплінарний статус лінгвістичної експертизи, інтегративний характер завдань, що вирішуються і, водночас, – законодавчий регулятив щодо застосування спеціальних знань

та особливих форм їх використання у судочинстві, сформульованих у законі організаційних вимог, відповідно до яких має здійснюватися спеціальна експертиза, з одного боку, і фаховий лінгвістичний аналіз, побудований на чіткій детермінації мовного факту, однозначності та системності доведень, з іншого, дозволяють схарактеризувати лінгвістичну експертизу як прецедент не знання" [13, с. 237].

Критерії аргументації, завдання, об'єкт й особливо межі лінгвістичної експертизи все ще викликають дискусії фахівців. *Вузьке* розуміння лінгвістичної експертизи обмежує її застосування сферою права і пов'язується з судово-лінгвістичною експертизою (М. Богословська [3], О. Горошко [8], С. Вул [6], Ю. Прадід [11]), а поняття *лінгвістична експертиза* визначається низкою синонімів: *юридична лінгвістика* (Ю. Прадід), *судова лінгвістика* (О. Горошко), *судове мовленнєзнавство* (С. Вул), *лінгвоюридична експертиза*, *судово-лінгвістична експертиза* (М. Богословська). Поняттєва синонімія є свідченням формування методологічної парадигми лінгвістичної експертизи як самостійної галузі. Детальний аналіз підходів до лінгвістичної експертизи нормативно-правових актів запропонований Ю. Бугайко [4]. Авторка правомірно підіймає питання лінгвістичного контролю нормотворчості, який є аксіоматичним у світовій практиці [4, с. 149].

У *широкому* значенні поняття *лінгвістична експертиза* трактується як "мовознавчий аналіз тексту, результати якого оформлені у вигляді консультативного висновку й затребувані будь-де за межами лінгвістики" [2, с. 16]. На думку В. Широкова, "мовні питання та проблеми лінгвістичної експертизи виходять далеко за межі юридичної казуїстики, набуваючи глобальних вимірів, пов'язаних із історичними долями соціальних спільнот, етносів і держав" [14, с.21].

Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (*редакція 2019 року*) лінгвістичну експертизу мовлення віднесено до криміналістичного виду експертиз [9]. На наш погляд,

лінгвістична експертиза має стати окремим видом експертизи, пов'язаної із аналізом мови як "мисленнєвої діяльності, а отже з аналізом змісту, структури тексту в його усній та писемній формах, специфіки добору мовних одиниць, їхніх стилістичних та комунікативних особливостей" [13, с. 237], й з аналізом креолізованих дискурсів соціальних мереж, що має найважливіше значення для забезпечення національної безпеки за умов гібридних загроз і викликів.

Посилення міжкультурних комунікацій, формування єдиного геополітичного простору, становлення системи стратегічних комунікацій, зокрема деструктивних, збільшили кількість ситуацій, у яких лінгвіст має бути експертом.

Мета цієї статті – довести необхідність виокремлення та законодавчого оформлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж як окремого виду лінгвістичної експертизи.

(1) Лінгвістичну експертизу соціальних мереж пропонуємо визначати як комплексний мовознавчий аналіз дискурсів соціальних мереж, результати якого можуть бути оформлені у вигляді консультативного висновку або прогнозу щодо впливу віртуальної комунікації на соціально-політичні події в реальному світі. Крім того, лінгвістична експертиза може визначити тенденції із переформатування *інформаційного середовища* – "середовища, що складається з самої інформації; осіб, організацій та систем, які отримують, обробляють та передають інформацію; а також когнітивного, віртуального та фізичного простору, в якому це все відбувається" [23, с. 221]. У цьому середовищі відбувається *битва наротивів* – "повномасштабна битва у когнітивному вимірі з метою успішного встановлення причин та потенційних наслідків конфлікту" [23, с. 176] та здійснюються *інформаційні операції* – операції з "аналізування, планування, оцінювання та узагальнення продуктів інформаційної діяльності для досягнення бажаного ефекту впливу на волю, розуміння та продуктивність реального чи потенційного противника" [23, с. 222]. Ці дії стають можливими завдяки технологізації дискурсивних практик. До речі, в російській лінгвістиці активно розробляються теорія та

.....

практики технологічного дискурсу, що, на наш погляд, можна кваліфікувати як психологічне насильство над цільовими аудиторіями. *Технологічний дискурс* – механізм, який дозволяє отримувати економічні, соціально-політичні, воєнні та інші переваги безпосередньо від власне дискурсу без залучення додаткових фінансових ресурсів, перемагати суб'єктів, які не застосовують такий дискурс. "Адресату здається, що він сам робить висновки, сам приймає рішення, по своїй волі виконує те, що насправді передбачає дискурсивний технолог. Налаштування ефективного дискурсу стає розумним, тому що він м'яко, ненав'язливо, природним чином здійснює вплив, який сприймається як взаємодія, на емоційний стан, часто вже не логічно. Така настройка дискурсу не викликає відторгнення, адже адресат вірить, що він сам приймає рішення, без тиску з боку адресанта. Насправді адресант плавно, опосередковано і завуальовано направляє траєкторію руху думки адресата, стимулюючи його повірити в свої сили та свою волю в прийнятті рішення" [15, с. 82].

Отже, лінгвістична експертиза соціальних мереж може сприяти підготовці доказової бази щодо таких питань (див. дет.: [10, с. 12]).

1. Як впливає дискурс соціальних мереж на політичні та соціальні події?

2. Чи мобілізуються спільноти соціальних мереж для деструктивних дій в реальності? Який рівень інтернет-активності?

3. Чи містяться у дискурсах соціальних мереж заклики до війни, повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності держави? Яким чином реалізований мовленнєвий акт заклику?

4. Яким чином маскуються деструктивні заклики та пропаганда у дискурсі? Які мовленнєві прийоми для цього застосовуються?

5. Чи міститься в соціальних мережах інформація, мета якої – розпалювання міжкультурної, міжконфесійної та міжетнічної ворожнечі, приниження національної гідності?

6. Чи відбувається маніпуляція думкою відвідувачів? Які засоби для цього застосовуються?

7. Чи містяться в дискурсах соціальних мереж спонуки до вчинення відвідувачами певної деструктивної дії?

8. Як здійснюється медіавірусний вплив?

9. Чи об'єднуються мережі за певною спрямованістю в єдиний ланцюг для посилення пропаганди і впливу?

10. Чи є серед відвідувачів мережі тролі? Який напрям і мета тролінгу? Чи можна ідентифікувати осіб, що здійснюють тролінг, встановити причинно-наслідкові зв'язки між віртуальним дискурсом і діями в реальності?

(2) Соціальні мережі як інструмент гібридних війн.

Особливого значення лінгвістична експертиза соціальних мереж набуває за умов гібридної агресії РФ, яка переважно спрямована на переформатування системи цінностей і поведінки населення, тобто має концентральну сутність. Лінгвістична експертиза пропагандистського контенту РФ та ІДІЛ у соціальних мережах дозволила дійти висновку щодо певної totoжності технологій впливу, які застосовуються цими акторами (див. детальніше: [10, с. 64-66]), зокрема:

✓ популярні соціальні медіаплатформи (для ІДІЛ – Twitter, РФ – ВКонтакте, Однокласники) формують ядро пропагандистського контенту, що в подальшому поширюється у некерованому інтернеті;

✓ деструктивні соціальні мережі адаптуються і централізуються дуже швидко;

✓ інноваційно використовується вразливість платформ, що дозволяє уникати виявлення, призупинення і видалення контенту державними та недержавними суб'єктами, застосовуючи автоматичні й ручні методи аналізу;

✓ розбудовується мережева структура, що використовує гнучкість малих комунальних мереж і дозволяє широкомасштабні взаємодії, пов'язані з великими мережами різноманітних напрямів. Протистояти такій структурі досить важко за умови відсутності системності, проактивності дій;

✓ все активніше використовуються *адаптивні пізнавальні мережі*, що базуються на природній когнітивній (пам'ять, пізнання) структурі. Так, якщо відвідувач згадає ім'я друга, мережа вибудує когнітивний зв'язок між кількома комунікантами. Когнітивні мережі можуть бути перебудовані після видалення акаунтів.

Е. Ланже-Іонатамішвілі та С. Светока, фахівці Центру передового досвіду НАТО у сфері стратегічних комунікацій (*NATO Strategic Communication Centre of Excellence*), вживають поняття *соціальна кібератака* – анонімний вплив під фальшивими претензіями шляхом випуску маніпулятивного сигналу в соціальну мережу або маніпулювання наявним сигналом для досягнення бажаних результатів – хаосу, паніки, масових заворушень [18, с. 107]. Цей тип впливу пропонує новий погляд на атаки в кіберсередовищі, оскільки його наслідки є суто психологічними.

Розповсюдження чуток – одна з найефективніших технологій соціальної кібератаки. У межах цільових аудиторій чутки можуть продукувати страх, ненависть або необґрунтовану надію, яка, швидше за все, спровокує реальні дії, наприклад, масові протести, закриття банківських рахунків та організовані напади на певні групи або осіб, які позиціонувалися в інформаційному середовищі як ворог.

Соціальна кібератака може також охоплювати традиційне хакерство, якщо маніпулятивна інформація має бути отримана або опублікована таким чином.

Серед можливостей соціальних мереж у здійсненні гібридних впливів дослідники (Д. Шахін [20], М. Холмстром [16], Е. Ланже-Іонатамішвілі [18]) визначають такі:

✓ *створення привабливого контенту* (зображень, відеоігор, музичних відео тощо). Так, наприклад, контент Twitter, що підтримує діяльність ІДІЛ, переважно базується на сучасних субкультурах. Це дає змогу залучити західну аудиторію, перетворюючи тероризм на популярний західний культурний продукт;

✓ *координоване використання кількох каналів – загальнодоступних та закритих.* Скоординованість комунікацій як у загальнодоступних (Twitter, блоги тощо), закритих (програми прямого надсилання повідомлень – WhatsApp, Messenger, онлайнві ігри тощо), так й в ультразамкнених системах (наприклад, Wickr або Silent Circle) зумовлює ефективність впливів. Інтернет розділюється за принципом "поверхневого вебу" та "темної мережі", де відбувається величезна кількість комунікацій (особливо стосовно вербування, мобілізації, підтримки або координації діяльності). Поєднання різних платформ для досягнення певного результату є досить ефективним. З цих причин терористичні угруповання використовують різні обмінні платформи для розповсюдження власних ідей. Наприклад, обмін релігійними текстами за допомогою Google або створення інформаційних кіосків в Афганістані в місцях, де немає доступу до інтернету, розповсюдження продукції у форматі MP3 або використання дешевих мобільних карт та мобільних телефонів;

✓ *створення мобільних додатків для передачі повідомлення безпосередньо користувачам.* Так, мобільний додаток Dawn of Glad Tidings був розповсюджений серед прихильників ІДІЛ у 2014 р., що дозволило їм автоматично обробляти інформацію у Twitter;

✓ *широке залучення соціальних ботів – від простих до тих, що витончено відтворюють інформаційні стратегії.* Відповідно до різних досліджень, принаймні 8% акаунтів є ботами на Twitter, а 5-11% – на Facebook. Боти деструктивно впливають на перебіг комунікацій, для чого використовують такі техніки:

➤ *неправильне спрямування – застосування в твіті хештегів, пов'язаних з конфліктом або кризою, до новин, що не мають до цих подій жодного відношення;*

➤ *закріплення хештегів (або викрадення хештегів) – додання популярних хештегів контенту для його більш широкого розповсюдження, в певних випадках спрямування на конкретну аудиторію;*

➤ *димова завіса* – згадування певних деталей запланованої теми, але необов'язково негативних. Наприклад, при згадуванні про ІДІЛ необов'язково підіймається тема обезголовлювання;

➤ *викручування* – зміна дискусійної теми на відкритому форумі. Наприклад, використовуючи хештег #ISIL, можна спрямувати увагу відвідувачів ресурсу на сайт покупок;

➤ *горизонтальне транслювання наративів*, що сприяє об'єднанню широкої громадськості у соціальних мережах. Найважливіша певна кількість визначень наративу, але у межах лінгвістичної експертизи соціальних мереж найбільш вдалим вважаємо поняття, запропоноване Дж. Логью: "Наратив – просте, достовірне і узагальнююче уявлення концептуального ідеалу, призначеного для транслювання самопоняття організації, її цінностей, обґрунтування, легітимності, моральної основи і бачення" [19]. У Доктрині інформаційної безпеки України [20] стратегічний наратив визначено як "спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію". Наратив "описує минуле, виправдовує сучасність і надає бачення майбутнього" [16, с. 126]; пропонує рамки для сюжету та налаштування історії, вбудовує в неї "сирі" факти, спрямовуючи інформацію на різні цільові аудиторії.

Використання наративів у комунікаціях соціальних мереж передбачає орієнтацію на конкретних відвідувачів, а не маси. У мережах особистісні та культурні ідентичності переважно визначаються ідеями та наративами, а не національністю або етнічністю. "ІДІЛ намагається знищити нинішню націоналістичну ідентичність на Близькому Сході, переписавши історію арабського народу, щоб виправдати халіфат. Так само РФ має наміри підірвати національні ідентичності певних аудиторій, замінюючи їх на російську. Ідентичність забезпечує базову лінію наративів, які вже були прийняті. Знищення цієї

базової лінії дозволить цілком нову інтерпретацію історії та обґрунтування нового напрямку дій" [16, с. 128].

У 2017 р. аналітиками Facebook було проаналізовано технології спеціальних інформаційних операцій, що здійснюються в цьому ресурсі, та зроблено висновки, що соціальні медіаплатформи – новий інструмент інформаційних операцій, який забезпечує збирання інформації та ефективність маніпулятивних заходів. Інформаційні оператори роблять спроби спотворення громадського дискурсу, залучення прихильників або впливу на політичні або військові події [17]. Такі заходи іноді можуть бути здійснені без значних витрат або ризику для їх організаторів, що забезпечується:

✓ глобальним охопленням аудиторії: лідери та мислителі вперше в історії можуть отримувати (і потенційно впливати) доступ до глобальної аудиторії через нові медіа, такі як Facebook. Цей доступ має і деструктивний бік: злочинці теж отримали можливість глобального охоплення аудиторії;

✓ роллю кожного комуніканта як потенційного підсилювача інформаційних операцій, оскільки відвідувачі мережі мають можливість підтримувати ті ідеї, яким вірять. Це означає, що добре продумані інформаційні операції мають значний впливовий потенціал, що реалізується через мережі, навіть якщо вони походять з недостовірних джерел, зокрема фейкових акаунтів.

Оскільки у мережах переважно збираються люди близьких поглядів, їхні думки легше поляризувати: кожний відвідувач впливає на думки групи, і навпаки, група сприяє обранню особистістю певної лінії поведінки. Відвідувач мережі приймає соціально визначену правду, а потім сам стає пропагандистом, допомагаючи іншим досягти тих самих висновків.

(3) Приклад лінгвістичної експертизи соціальних мереж у сфері забезпечення національної безпеки. В інформаційному середовищі розповсюджується фейк російської пропаганди "Українці у лідерах антисемітських настроїв у Європі", що базується на перекручених даних "Антидифамаційної ліги"

[22]. Розвінчування цього фейку було зроблено організацією StopFake [24]. "У дослідженні "Антидифамаційної ліги" дійсно зазначається зростання антиєврейських настроїв в Україні. Але рейтингу як такого в цьому дослідженні немає, опитування здійснювалося у 14 країнах Європи і результати отримані у межах кожної із них окремо. Тим більше, що результати інших досліджень суттєво відрізняються. Так, згідно з дослідженнями Pew Research Center [25], в Україні – один з найнижчих рівнів антисемітизму в Європі" [24].

Але фейк ""Українці у лідерах антисемітських настроїв у Європі" почав розповсюджуватися в інтернеті., наслідком чого у мережевому дискурсі була поява наративу "антисемітизм на Україні". Прийменники *на* й *в* у висловах *на Україні – в Донбасі* є маркерами російської пропаганди.

Першими найдієвішими кроками закріплення антиукраїнських наративів у мережі є активізація системи гіперпосилань за темою й стаття в російськомовній Вікіпедії.

Так, у статті "Антисемітизм на Україні" [21] використовується низка маніпулятивних технік, зокрема:

✓ формування хронології наративу: *антисемітизм за часів козака Мамаю – повстання Б. Хмельницького – Коліївщина – погроми в період революції 1905-1907 – Директорія Української народної республіки (1918-1920) – Друга світова війна – Незалежна Україна* [21]. Деталізація хронології наративу – маніпулятивна технологія "лінії часу", яка застосовується для створення "реального" (запрограмованого) майбутнього. "Лінія часу – символічна суб'єктивна схема представлення перебігу часу, що використовується в НЛП як інструментальний спосіб відображення темпоральних стосунків з реальністю окремої людини, групи чи маси" [9, с. 103]. Таким чином, "антисемітизм на Україні" представлений як національна риса, що з плином часу лише розвивається: *"Казак Мамай (идеализированный образ казака-льцаря на Украине) и гайдамаки вешают еврея. Украинское народное творчество, XIX век)" – "Антисемитизм на Украине приобрел широкие масштабы особенно в XX веке и во время Второй мировой войны" – "В настоящий момент*

еврейская диаспора на Украине находится под угрозой полного исчезновения, а её будущее выглядит очень далёким от безоблачного" [21];

✓ коментарі, що заперечують тотальність антисемітських дій в Україні переважають з коментарями, які, навпаки, наголошують на їхній системності й не контрольованості, у співвідношенні 2/2;

✓ узагальнення щодо антисемітських дій робляться на підставі штучних фактів: *"В докладе израильского министра по связям с диаспорой Н. Беннета указано, что в 2017 году количество антисемитских инцидентов, включая десятки актов вандализма в музеях, синагогах и на мемориалах, по Украине удвоилось. Из этих данных следует, что 2017 год стал вторым годом, когда Украина стала лидером среди всех стран бывшего СССР по числу антисемитских происшествий, а в некоторых публикациях указывается, что Украины превосходит все страны бывшего СССР вместе взятые" [21]* (кількість актів вандалізму не визначена, але з попереднього тексту статті можна зробити висновок, що вона становить близько 100 випадків; не зрозуміло, які дані по інших країнах бралися до уваги);

✓ алогічні висновки: антисемітизм в Україні зумовлений нестабільністю держави. *"По данным отчёта, во время массовых протестов Евромайдана звучала антисемитская риторика, а также обсуждался "еврейский вопрос". В завершении отчёта указан пик антисемитских случаев в 2014 году, возможно из-за нестабильности на Украине" [21];*

✓ комплексний еквівалент (А=Б) (припущення про те, що А і Б – це одне і те ж саме). *"С 2018 года Объединённая еврейская община Украины проводит системный мониторинг случаев антисемитизма в Украине. В январе 2019 года ОЕОУ опубликовала своей первый отчёт "Антисемитизм в Украине – 2018". В нём ОЕОУ признает наличие антисемитизма в Украине, однако отмечает его бытовой характер. Стоит отметить, что исходя из отчёта общее количество зафиксированных инцидентов антисемитского характера –*

.....
 107, из которых 73 случая было направлено на унижение еврейской национальности, донесения мысли об их несостоятельности, неполноценности, прямые оскорбления и угрозы в их адрес" [21].

Маніпулятивні впливи закріплюються на рівні гіперпосилань з використанням таких технік:

- генералізація (віднесення повідомлення до всього без винятків): *Евреи Украины выступили против героизации Бандеры и Шухевича* [26]; *Антисемитизм на Украине сотрудничеству Киева и Тель-Авива не помеха* [27];
- риторичне питання (дорівнюється внутрішньому жесту): *Почему молчат евреи Украины?*[28]; *Антисемитизм на Украине: кто виноват* [29];
- конкретизація (елементи переконання дробляться на частини): *Сепаратисты или неонаци. Кто осквернил Шолом-Алейхема* [30];
- модальні оператори можливості (повідомлення про можливість чи право вчинити дії): *Генерал СБУ: Евреев будем уничтожать* [31];
- неспецифічні дієслова, що не дають чіткого розуміння про події: *Как Украина стала лидером по антисемитизму* [32]; *Уровень антисемитизма растет на Украине* [33].

Таким чином, в українському та російському інтернетному середовищі здійснюються спроби розпалювання міжетнічної ворожнечі, з цією метою закріплюється деструктивний наратив "антисемітизм на Україні". Для просування цього наративу в соціальних мережах використовуються можливості технологічного дискурсу, зокрема сугестивні техніки.

Отже, лінгвістична експертиза соціальних мереж вбачається ефективним інструментом ідентифікації гібридних загроз і впливів в інтернетному середовищі, а її результати сприяють виробленню асиметричних проактивних відповідей на дискурсивні загрози національній безпеці. Настав час прикладного застосування лінгвістичного знання, створення міждисциплінарних експертних підходів. Дані маргінальних лінгвістичних наук – нейролінгвістики, соціолінгвістики,

психолінгвістики, етнолінгвістики та ін. мають повною мірою застосовуватися під час експертизи гібридних загроз, оскільки надають унікальні можливості міждисциплінарної оцінки.

На порядку денному – активне залучення академічного середовища до аналізу сучасних загроз, визначення шляхів протидії їм, зокрема на законодавчому та нормативно-правовому рівнях. Оскільки ефективність деструктивних впливів забезпечується системним дискурсивним підходом, до експертної оцінки гібридних загроз у соціальних мережах **має залучатися фахівець-лінгвіст.**

Отже, одним із перших кроків становлення лінгвістичної експертизи соціальних мереж вбачаємо у законодавчому врегулюванні її статусу та створення пулу професійних експертів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Л. В. Лінгвістична експертиза як юридичний інструмент. *Магістеріум*, 2017. Вип. 66. Мовознавчі студії. С. 8-15
2. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста. Москва : Флинта, 2007. 592 с.
3. Богословська М. О. Деякі аспекти судово-лінгвістичної експертизи. *Вісник Академії адвокатури України*, 2009. № 1. С. 152-158.
4. Бугайко Ю. А. Види лінгвістичної експертизи законопроектів: перспектива впровадження в Україні. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2019. Вип. XXXVIII. С. 145-166. DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.145-166>.
5. Военна доктрина України, затверджена Указом Президента України № 555/2015 від 24.09.2015. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.
6. Вул С. М. Автороведческая и лингвистическая экспертизы письменной речи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 161-166.
7. Зеленін В. В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни : навчальний посібник. Київ : Люта справа, 2015. 384 с.
8. Горошко Е. И. Судебная лингвистика : становление теоретической парадигмы. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 156-161.

9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.98, із змінами № 563/5 від 22.02.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

10.Компанцева Л. Ф. Лінгвістична експертиза соціальних мереж : підручник. Київ : АграрМедіаГруп, 2018. 318 с.

11.Прадід Ю. Ф. Проблеми лінгвістичної експертизи усного і письмового мовлення в дослідженнях українських учених. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків : Право, 2005. Вип. 5. С. 166-171.

12.Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016. "Про Доктрину інформаційної безпеки України"", № 47/2017 від 25.02.2017. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

13. Шевченко Л. Лінгвістична експертиза медіатексту: критерії фахової аргументації. *Одеській лінгвістичний збірник*. Спецвипуск, 2017. С. 237-239.

14. Широков В. А., Сидоренко О. О. Наукові засади лінгвістичної експертизи політичних та правових документів. *Мовознавство*. 2005. № 2. С. 18-31.

15. Якоба И. А. "Умная настройка" как дискурсивная технология эффективной коммуникации. *Дискурс Пу*, 2017. № 26. С. 80-85

16. Holmstrom M. The Narrative and Social Media. *Defence Strategic Communications : The official journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, 2015. Vol. 1. № 1. P. 118-132.

17. Information Operations and Facebook / J. Weedon, W. Nuland, A. Stamos. 2017. Version 1.0. 13 p.

18. Lange-Ionatamishvili E. Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict. *Cyber War in Perspective : Russian Aggression against Ukraine*. Tallinn : NATO CCD COE Publications, 2015. P. 103-111.

19. Logue J. The Narrative [Електр. ресурс]. URL : <https://medium.com/the-bridge/narrative-31b3ec>. (last access: 30.11.2019)

20. Shaheen J. Network of Terror: How DAESH Uses Adaptive Social Networks to Spread its Message. Riga : NATO Strategic Communication Centre of Excellence, 2015. 25 p.

ДЖЕРЕЛА

21. Антидифамаційна ліга. URL : global100adl.org. (last access: 30.11.2019)
22. Антисемітизм на Україні / Википедія ру. URL: <https://ru.wikipedia> (last access: 30.11.2019)
23. Базові поняття стратегічних комунікацій: стандарти на основі документів НАТО (англійсько-український та українсько-англійський словник) / укладачі : Л. Компанцева, О. Акульшин, Н. Акульшина та ін. Київ : Нац. академія СБУ, 2019. 336 с.
24. StopFake. URL : stopfake.org. (last access: 30.11.2019)
25. Pew Research Center. URL : pewresearch.org. (last access: 30.11.2019)
26. Новости. Вести UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/160137-evrei-ukrainy-vystupili-protiv-geroizacii-bandery-i-shuhevicha>. (last access: 30.11.2019)
27. Новини. Ритм Євразії. URL : <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-06-05--antisemitizm-na-ukraine>. (last access: 30.11.2019)
28. Новости. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/content/pochemu-molchat-evrei-ukrainy> (last access: 30.11.2019)
29. Новости. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/antisemitizm-na-ukraine-kto-vinovat-i-cho-delat>. (last access: 30.11.2019)
30. Новости. Вести UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/358847-separatisty-ili-neonatsi-kto-oskvemil-sholom-alejkhema>. (last access: 30.11.2019)
31. Новости. ILand.TV. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=MF3q6NGu5SU>. (last access: 30.11.2019)
32. Новости. РИА. Новости. URL : <https://ria.ru/20180123/1513105427.html>. (last access: 30.11.2019)
33. Новости. РИА. Новости. URL : <https://ria.ru/20180412/1518427534.html>. (last access: 30.11.2019)

REFERENCES

1. Azhniuk, L. V. (2017). *Linguistic Examination as a Legal Tool* [Linhvistychna ekspertyza yak yurydychnyi instrument]. *Mahisterium*, 2017. Vol. 66. Movoznavchi studii, 8-15. [in Ukrainian].
2. Baranov, A. N. (2007). *Linguistic Examination of the Text* [Lingvisticheskaya e'kspertiza teksta]. Moscow : Flinta, 592. [in Russian]
3. Bohoslovska, M. O. (2009). *Some Aspects of Forensic and Linguistic Examination* [Deiaki aspekty sudovo-linhvistychnoi ekspertyzy]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, 2009, № 1, 152-158. [in Ukrainian]

4. Buhaiko, Yu. A. (2019). *Types of Linguistic Expertise of Bills: Prospect of Implementation in Ukraine* [Vydy linhvistychnoi ekspertyzy zakonoproektiv: perspektyva vprovadzhennia v Ukraini]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*, Vol. XXXVIII, 145-166. DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.145-166> [in Ukrainian]

5. Military Doctrine of Ukraine, approved by Presidential Decree No 55/2015 of 24.09.2015 [Voyenna doktryna Ukrainy, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy № 555/2015 vid 24.09.2015]. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>. [in Ukrainian].

6. Vul, S. M. (2005). *Authorship and linguistic examination of written speech* [Avtorovedcheskaya i lingvisticheskaya e'kspertizy' pis'mennoj rechi]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 161-166. [in Russian].

7. Zelenin, V. V. (2015). *Beyond the Truth: Neurolinguistic Programming as a Weapon of Outreach War: A Textbook* [Po toi bik pravdy: neirolinhvistychno prohramuvannia yak zbroia informatsiino-propahandystskoi viiny]. Kyiv : Liuta sprava, 384. [in Ukrainian].

8. Goroshko, E. I. (2005). *Forensic Linguistics: the Formation of a Theoretical Paradigm* [Sudebnaya lingvistika : stanovlenie teoreticheskoy paradigmy]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 156-161. [in Russian].

9. Instruction on the Arrangement and Conduct of Forensic Examinations and Expert Studies, approved by Order of the Ministry of Justice of Ukraine No 53/5 of 08.10.1998, as amended No 563/5 of 22.02.2019 [Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen zatverdzhena Nakazom ministerstva yustytzii Ukrainy № 53/5 vid 08.10.98, iz zminamy № 563/5 vid 22.02.2019]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>. [in Ukrainian].

10. Kompantseva, L. F. (2018). *Linguistic Examination of Social Networks* [Linhvistychna ekspertyza sotsialnykh merezh]. Kyiv : AhrarMediaHrup, 318. [in Ukrainian].

11. Pradid, Yu. F. (2005). *Problems of Linguistic Examination of Oral and Written Language in the Research of Ukrainian Scientists* [Problemy linhvistychnoi ekspertyzy usnogo i pysmovoho movlennia v doslidzhenniakh ukrainskykh uchenykh]. *Theory and Practice of Forensic examination and Forensics*. Kharkiv : Pravo, Vol. 5, 166-171. [in Ukrainian].

12. Decree of the President of Ukraine "On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of 29.12.2016 "About the Doctrine of Information Security of Ukraine"", No 47/2017 від 25.02.2017. [Ukaz Prezydenta Ukrainy "Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29.12.2016 "Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy", № 47/2017 vid 25.02.2017". URL : <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>. [in Ukrainian].

13. Shevchenko, L. (2017). *Linguistic Examination of Media Text : Criteria for Professional Argumentation* [Linhvistychna ekspertyza mediatekstu: kryterii fakhovoi arhumentatsii]. *Odeskii linhvistychnyi zbirnyk*. Special Issue, 237-239. [in Ukrainian].

14. Shyrokov, V.A. & Sydorenko, O.O. (2005). *Scientific Background of Linguistic Examination of Political and Legal Documents* [Naukovi zasady linhvistychnoi ekspertyzy politychnykh ta pravovykh dokumentiv]. *Movoznavstvo*, № 2, 18-31. [in Ukrainian].

15. Yakoba, I. A. (2017). "Smart Tuning" as a Discursive Technology for Effective Communication ["Umnaya nastrojka" kak diskursivnaya tekhnologiya e' ffektivnoj kommunikaczii]. *Diskurs Pi*, № 26, 80-85. [in Russian]

16. Holmstrom, M. (2015). The Narrative and Social Media. *Defence Strategic Communications : The official journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, Vol. 1, № 1, 118-132. [in English]

17. Weedon, J., Nuland, W. & Stamos, A. (2017). *Information Operations and Facebook*,. Version 1.0, 13. [in English].

18. Lange-Ionatamishvili, E. (2015). Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict. *Cyber War in Perspective : Russian Aggression against Ukraine*. Tallinn : NATO CCD COE Publications, 103-111. [in English].

19. Logue, J. *The Narrative*. URL : <https://medium.com/the-bridge/narrative-31b3ec>. [in English] (last access: 30.11.2019)

20. Shaheen, J. (2015). Network of Terror: How DAESH Uses Adaptive Social Networks to Spread its Message. Riga : NATO Strategic Communication Centre of Excellence, 25. [in English]

RESOURCES

21. The Anti-Defamation League [Antydyfamatsiina liha]. URL : global100adl.org. (last access: 30.11.2019)

22. Anti-Semitism in Ukraine [Antysemytyzm na Ukrayne]. Wikipedia ru. URL : <https://ru.wikipedia.org> (last access: 30.11.2019)

23. Strategic Communications Basic Concepts: NATO-Based Standards (English-Ukrainian and Ukrainian-English Dictionary) [Bazovi poniattia stratehichnykh komunikatsii: standarty na osnovi dokumentiv NATO (anhliisko-ukrainskyi ta ukrainsko-anhliiskyi slovnyk)] (2019). Kyiv : Natsionalna akademiia SBU, 336.
24. StopFake. URL : stopfake.org. (last access: 30.11.2019)
25. Pew Research Center. URL : pewresearch.org. (last access: 30.11.2019)
26. News. Vesty UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/160137-evrei-ukrainy-vystupili-protiv-geroizacii-bandery-i-shuhevicha>. (last access: 30.11.2019)
27. News. The Rhythm of Eurasia [Rytm Yevrazii]. URL : <https://www.ritmeurasia.org/news-2019-06-05--antisemitizm-na-ukraine>. (last access: 30.11.2019)
28. News. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/content/pochemu-molchat-evrei-ukrainy>. (last access: 30.11.2019)
29. News. Odnarodyna.org. URL : <https://odnarodyna.org/antisemitizm-na-ukraine-kto-vinovat-i-chto-delat>. (last access: 30.11.2019)
30. News. Vesty UA. URL : <https://vesti.ua/kyiv/358847-separatisty-ili-neonatsi-oskvernil-sholom-alejkhema>. (last access: 30.11.2019)
31. News. ILand.TV. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=MF3q6NGu5SU>. (last access: 30.11.2019)
32. News. Ria News. URL : <https://ria.ru/20180123/1513105427.html>. (last access: 30.11.2019)
33. News. Ria News. URL : <https://ria.ru/20180412/1518427534.html>. (last access: 30.11.2019)

Дата надходження до редакції – 30.12.2019

Дата затвердження редакцією – 14.01.2020

УДК 811.11'01

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.40.140-155>

Andriy V. Botsman

ORCID ID: 0000-0003-3083-6637

Olga V. Dmytruk

ORCID ID: 0000-0002-7540-7708

TRANS-GERMANIC PECULIARITIES OF PRETERITE- PRESENT VERBS

Abstract. *This article contains systematic and detailed analysis of morphological and semantic parameters of Germanic preterite-present verbs, dividing them into major and minor subgroups. The development of both preterite-present subgroups and their steady transformation into the modal verbs is a specific feature of all Germanic languages. Since the modal verbs of the Modern Germanic languages are morphologically defective, it is commonly assumed that preterite-present verbs of the old Germanic languages lost some of their morphological features in the process of turning into modal verbs. The semantic aspects of this process are rather obscure. All Germanic languages were losing some preterite-present verbs in the process of transformation from the Gothic language, which had fourteen preterite-present verbs. In OE there were twelve preterite-present verbs. Six of them survived in NE. The morphological description focuses on the finite and non-finite forms of the preterite-present verbs, which belong to the minor subgroup. The detailed description helps to see the origin and development of the minor subgroup in the new light. The description encompasses the data of classical Indo-European languages and Old Germanic languages. The authors emphasize the expediency of turning to the theory of preterite/strong verb origin, the verbs in question may be regarded as inter-group, hybrid units. In order to gain insight into the origin of the Germanic languages it is necessary to look into the history of the Gothic and West Germanic and North Germanic languages. The authors find it useful to compare common and different phenomena, highlighting individual specific processes taking place in the process of development of the Germanic languages. These languages are analyzed on different stages of their development, but inline with the view that the languages co-operated and coexisted in the same area. The data given in the article are used to analyze the problem implementing comparative grammar tools. The authors were particularly careful to take all grammatical forms into consideration while working with the lexical units from the ancient sources. Some additional information was taken from Greek, Latin and Sanskrit to produce reliable and consistent comparison of the German language with the rest of Indo-European languages.*

Key words: *preterite-present verbs, Germanic languages, Common Germanic roots, semantic derivation, grammatical cooperation.*

Information about the authors: Botsman Andriy Vasylovych – Ph.D. in Chemistry, Ph.D. in English Philology, Associate Professor; Associate Professor of the Department of English Philology and Intercultural Communication; Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Dmytruk Olga Viktorivna – Ph.D. in English Philology, Associate Professor; Associate Professor of the Department of English Philology and Intercultural Communication; Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua.

Боцман А.В.

ORCID ID: 0000-0003-3083-6637

Дмитрук О.В.

ORCID ID: 0000-0002-7540-7708

ТРАНС-ГЕРМАНСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНИХ ДІЄСЛІВ

Анотація. Стаття містить системний опис і детальний аналіз морфологічних і семантичних параметрів германських претерито-презентних дієслів, розмежовуючи їх на головну і другорядну підгрупи. Розвиток обох претерито-презентних підгруп та їхня поступова трансформація у модальні дієслова є специфічною рисою усіх германських мов. Оскільки модальні дієслова всіх сучасних германських мов є дефектними в морфологічному аспекті, науковці припускають, що претерито-презентні дієслова давніх германських мов втратили деякі з їхніх морфологічних рис на шляху перетворення на модальні дієслова. Семантичні аспекти цього процесу є доволі нечіткоокресленими. Одночасно на цьому трансформаційному шляху усі германські мови втрачали окремий претерито-презентні дієслова у порівнянні з готською мовою, яка оперувала чотирнадцятьма, тоді вже давньоанглійська мова мала у своєму складі лише дванадцять, а сучасна англійська зберегла лише шість претерито-презентних дієслів. Морфологічний опис претерито-презентних дієслів охоплює як особові, так і виявлені неособові форми дієслів, окреслених нами у межах другорядної групи. Опис допомагає побачити по-новому походження даної другорядної дієслівної групи. Дослідження базується наданих як класичних індоєвропейських мов, так і на зіставленні наявних даних давніх германських мов. Підкреслюється доцільність повернення до теорії претерито/сильних дієслів з метою з'ясування походження відповідних претерито-презентних дієслів, які можуть розглядатися як гібридні, міжгрупові утворення. З метою глибшого проникнення до глибини розвитку германських мов беззаперечно необхідно звертатися до історії як готської мови, так і до західногерманських та північногерманських ареалів з метою порівняння і співставлення різноманітних явищ, як спільних, так і відмінних, для виокремлення закономірностей, які спостерігалися у процесі розвитку окремих

Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика

германських мов. Германські мови аналізуються у межах різних стадій їхнього розвитку, але у паралельному ракурсі, коли вони взаємодіяли, збагачувалася за рахунок ареального співіснування. Усі необхідні дані наведені з метою вивчення проблеми у рамках порівняльної граматики. У процесі опрацювання матеріалу була приділена значна увага кожній граматичній формі, знання яких є необхідним для аналізу давніх джерел. Має місце додавання необхідної інформації з грецьких та латинських джерел, а також санскриту для чіткого і послідовного порівняння германських мов з іншими індоєвропейськими мовами.

Ключові слова: претерито-презентні дієслова, германські мови, спільногерманські корені, семантична деривація, граматична взаємодія.

Інформація про авторів: Боцман Андрій Васильович – кандидат хімічних наук, кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Дмитрук Ольга Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua.

Боцман А.В.

ORCID ID: 0000-0003-3083-6637

Дмитрук О.В.

ORCID ID: 0000-0002-7540-7708

ТРАНС-ГЕРМАНСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНЫХ ГЛАГОЛОВ

Аннотация. Статья содержит системное описание и детальный анализ морфологических и семантических параметров германских претерито-презентных глаголов, разделяя их на главную и второстепенную подгруппы. Развитие обеих претерито-презентных подгрупп и их постепенная трансформация в модальные глаголы является специфической чертой всех германских языков. Поскольку модальные глаголы всех современных германских языков являются дефектными в морфологическом плане, допускается, что претерито-презентные глаголы утратили некоторые морфологические характеристики на пути превращения в модальные глаголы. Семантические аспекты этого процесса очерчены весьма нечетко. Одновременно на этом трансформационном пути все германские языки потеряли отдельные претерито-презентные глаголы в сравнении с готским языком, который оперировал четырнадцатью глаголами, тогда как древнеанглийский язык имел в своем составе только двенадцать глаголов, а современный английский язык сохранил только шесть. Морфологическое описание претерито-презентных глаголов охватывает как личные, так и

.....

обнаруженные безличные формы тех глаголов, которые очерчены в составе второстепенной группы. Описание, приведенное в статье, помогает по-новому посмотреть на происхождение этой второстепенной глагольной группы. Данное исследование базируется на данных как классических индоевропейских языков, так и на сравнении имеющихся в наличии данных древних германских языков. Подчеркивается целесообразность возвращения к теории претерито / сильных глаголов для выяснения происхождения отдельных глаголов, которые можно рассматривать как гибридные, межгрупповые образования. С целью более глубокого проникновения в особенности развития германских языков безоговорочно необходимо обратиться к истории как готского языка, так и языков западногерманского и северогерманского ареала для сравнения и сопоставления разнообразных явлений, как общих, так и отличительных, которые наблюдаются в процессе развития отдельных германских языков. Германские языки анализируются на различных стадиях развития, однако в параллельном ракурсе, когда они взаимодействуют и обогащаются за счёт ареального сосуществования. Все необходимые данные представлены с целью выявления проблемы в рамках сравнительной грамматики. В процессе обработки материала было уделено внимание тому, чтобы учесть все грамматические формы, значение которых необходимо для анализа древних источников. При необходимости авторы обращались к греческим и латинским источникам, а также к санскриту для более чёткого и последовательного сравнения германских языков с другими индоевропейскими языками.

Ключевые слова: претерито-презентные глаголы, германские языки, общегерманские корни, семантическая деривация, грамматическое взаимодействие.

Информация об авторах: Боцман Андрей Васильевич – кандидат химических наук, кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры английской филологии и межкультурной коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Дмитрук Ольга Викторовна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры английской филологии и межкультурной коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: a.botsman@knu.ua; o.dmytruk@knu.ua.

There is a minor group of verbs that cannot be referred neither to strong, nor to weak verbs. The most important group of these verbs belongs to the so-called *preterite-present* or *past-present* verbs [1, p.78]. Originally the Present tense forms of these verbs were Past tense forms (or, more precisely, IE perfect forms denoting past actions relevant for the present) [16, p. 91]. Later these forms acquired a present meaning, but preserved many formal features of

the Past tense. Most of these verbs had new Past tense forms built with the help of the dental suffix [21, p. 245]. Some of them also acquired the forms of the verbals (participles and infinitives); most of the verbs did not have a full paradigm and were in this sense "defective" [3, p. 114].

Preterite-present verbs take a peculiar place within the system of the Germanic languages. The origin of this peculiar type of the verbs will be clear if we consider the fact that the tenses of Germanic strong verbs developed from the original aspect and that the past tense was derived from the original resultative aspect [5, p. 342]. With strong verbs, the resultative aspect was merged with the past tense. However, there was also a different interpretation of the meaning of resultative aspect. It could also be interpreted as signifying the present result of a past action [9, p. 108–109]. This is what happened with preterite-present verbs. The weak past form was derived later, by analogy to the weak verbs, whose past form denoted a tense category from the outset [13, p. 201]. In some preterite-present verbs the development of a present tense meaning deriving from a resultative aspect can be clearly seen: the meaning *know* develops from the meaning *have learnt*; the meaning *can* from the meaning *have learnt* [20, p. 287]. It is possible to find an analogous development of the meaning in several Latin verbs whose perfect has acquired a present meaning: *meminī* (remember), *nōvi* (know), *ōdī*(hate) [4, p. 285]. Most preterite-present verbs can be classified according to classes of gradation which their present tense belongs to. However, some of them do not fit into this system as their vowels do not correspond to the gradation system of strong verbs [2, p. 148–149]. Most of the preterite-presents did not indicate actions, but expressed a kind of attitude to the action denoted by another verb, an infinitive, which followed the preterite-present. They were used like modal verbs and eventually developed into modern modal verbs [14, p. 193].

The profusion of preterite-present verbs and their gradual transformation into the modal verbs is a striking feature of all Germanic languages. Since modal verbs of modern Germanic languages are morphologically defective, it is commonly assumed that preterite-present verbs of the Old Germanic languages lost some

.....

of their morphological features in the process of turning into modal verbs. The semantic aspects of this process are rather obscure. In OE there were twelve preterite-present verbs. Six of them survived in NE: OE *āz*; *cunnan*; *can*; *dear(r)*; *sculan*; *sceal*; *mazan*; *mæz*; *mōt* (NE *owe*; *ought*; *can*; *dare*; *shall*; *may*; *must*) [22, p. 118].

The **purpose** of the article is to find out trans-Germanic and shared Indo-European roots of preterite-present verbs. The reconstruction involves the phonological transformation, morphological changes and semantic derivation. This integrated multi-aspect investigation stipulates the **topicality** of the article. The **scientific novelty** of the research is connected with the first attempt to grasp the peculiarities of the minor group of preterite-present verbs. The **object** of the investigation is Germanic preterite-present verbs. The **subject** of the investigation is morpho-semantic features of preterite-present verb minor subgroup, their morphological, semantic and phonological peculiarities.

Literature review. The preterite-present verbs attract the attention of linguists who are the experts in the field of Germanic verbs. The combination of ablaut with the tense-suffix was the result of mixing two different subclasses which involved strong and weak verbs and different ways of creating the Germanic preterite. The semantic aspect of these verbs is also very dynamic and this peculiarity created the ground to involve these verbs in further Germanic analytization. Magdalena Tomaszewska analyzed the finite and non-finite forms of a limited number of preterite-present verbs. The scholar concentrated on six of the preterite-present verbs which have survived as Present-day English modals (*ought*, *can*, *dare*, *may*, *must*, *shall*). Her investigation encompassed Old and Middle English data, as well as other Germanic and classical Indo-European languages. New insights into the origin of such verbs were represented, too. The investigation of morpho-syntax (with elements of phonology) and semantics was focused on. The main synchronic and diachronic tendencies in the evolution of the mentioned verbs were described and compared [19].

Another research was focused on the process of change behind the development of the preterite-presents. Stig George makes an

attempt to ascertain whether a revised take on Grimm's theory, the earliest such approach to these verbs, can be formulated using up-to-date analytical apparatus, as has been forthcoming with more recent advances in the field of semantics. He contends that it is advisable to return to the theory of a preterite/strong-verb origin, and makes an attempt to show that alternative frameworks come with a certain set of problems. The researcher offers a string of theory-based arguments seeking to resolve some fundamental conceptual difficulties which are believed to challenge Grimm's theory. He develops a new theory of change explaining the supposed Past to Present transition. The attempt to gain insight into how preterite-present verbs handle Modality was made. By appealing to this semantic domain, it is shown that something of the change defined as Past > Present can be accounted for semantically. However, it is impossible to transport the existing modal theory if it is approached to in isolation. The author works out a basis with which to account for the preterite-present verb by scrupulously reformulating the crucial ideas associated with Modality, along with measured forethought of how the categories Realis/Irrealis can be integrated into a wider semantic model. The achievement of the research is showing how more accurate alterations of current theory can solve the current challenges associated with subjectivity, and that by incorporating the Realis/Irrealis distinction it is possible to show the diachronic links that could be found between lexical and modal meanings in verbs [18].

Anna Wojtyś devoted her monograph to five verbs which disappeared from (southern) English during the Middle Ages: **dugan* (*avail*), *munan* (*remember; must, may*), **-nugan* (*suffice*), **þurfan* (*need*), and *unnan* (*grant*). The researcher approached the analysis of the verbs uniformly: first she summarized and compared the entries on the verbs in the major dictionaries, then presented the corpus data from OE and ME, and finally suggested some reasons for the loss of the verbs in question. Each verb was given a careful attention with a string of examples, a list of all excerpted forms, and for the ME period a table showing the number of attestations in the separate corpus texts. The author also offered the raw and

.....

normalized frequencies of each verb per corpus, but as the corpora involved in the research are not comparable from the sampling point of view, included text types, or dialectal coverage, these calculations are only of limited value. However, the validity of the conclusions as to why the given preterite-present verbs disappeared are rather speculative and questionable [6].

A classical investigation of William Randall and Howard Jones deals with the origins of the Germanic preterite presents within the Proto-Indo-European (PIE) verb system, with the emphasis on the problems that the authors faced when they tried to link these verbs to the PIE categories that exist in linguistics. The authors challenge the existence of a PIE 'derived stative' verb category which is supposed to be formed by adding stative inflections to eventive (aorist) roots. They contend that morphologically this category resembles the PIE perfect, but it is unreduplicated; semantically, it denotes a pure state, not a resultant state. It is argued that this category might stem from most of the fifteen Germanic preterite presents. The derived stative category might also be identified as the lacking tie between the PIE root stative and the PIE perfect [15].

Results. The advantages of a systematic study of the preterite-present verbs are connected with the correct and logical division of this verb group into two subgroups. The second subgroup was singled out in order to gain a clear insight into the development of grammatical and semantic derivatives. The second subgroup was singled out on the basis of semantic and functional resemblance. These verbs are analysed on the different phases of their development side-by-side, so that they may be studied in the relation they bore to one another and to the English language in particular. The research attempts at not missing any grammatical form whose knowledge is required for the study of ancient sources. Two thirds of Germanic roots are known to belong to Indo-European heritage [10, p. 45].

All the Germanic verbs are either of primary or secondary formation. The first group is formed directly from the root, the second one derived from nominal or another verbal theme. Verbs belonging to the first class are commonly called primary verbs or stem verbs, the rest are derived ones. The preterite-present verbs

migrate between these two groups demonstrating their ancient origin and structure.

All other Old Germanic languages have the same conjugation forms of this verb *witan* (know) as in the Gothic Language. The first person singular is reflected in Gt. *wait*, OHG. *weiz*, OE. *wát*, OIcel. *veit*; the second person singular is reflected in Gt. *witum*, OHG. *wizzum*, OE. *witon*, OIcel. *viton*.

The absence of flexions in the first and third person singular forms is explained by the law of word ending. The peculiarity is connected with the form of the second person singular. The ending of this form is Germ. *-t* < IE. *-tha*. The reflection of IE. *-th* is expected to be Germ. *þ*, but instead there is *-t*. There is some resemblance when the preposition contains a voiceless spirant (*gadars-t*, *þarf-t*). According to the laws of Germanic phonetics, **wait-t* was expected to be reflected in **waiss*, like the past tense of **wit-dō-m* > Gt. *wiss-sa*. The ending *-t* was reconstructed by the analogy of the patterns *nam-t*, *gaf-t*, *bar-t*, *þarf-t*. The past tense form *wissa* is also common Germanic (OHG. *wissa*, OSax. *wissa*, OE. *wisse*, OIcel. *vissa*). This verb illustrates Germanic-Celtic language analogy. In the Celtic languages the group *d+t* was changed into *ss*: OIr. *fiss* (knowledge) < IE. **wid-tós*; compare Gt. *wiss* (known).

The Indo-European diphthong *ei* loses its diphthong nature and is monophthongized in the Germanic languages (it occurs in the Slavonic languages and Latin, too), changing in \bar{i} (*ei > ij > \bar{i}): Gt. *wetwoþs* (witness); Gr. *ειδώς* [*<weidw-*] (informed, knowing). The change of IE. vowels *o*, *a* into Germanic *a* caused the formation of two Germanic diphthongs from four IE diphthongs: IE. (*oi*, *ai*) > Germ. *ai*, IE. (*ou*, *au*) > Germ. *au*. On the other hand, IE. *io* > Germ. *ai* may be seen in Gt. *wait*, OHG. *weiz*, OSax. *wēt*, OE. *wát* (I know); Gr. (*ϕ*)*οἶδα*, Skr. *védā*, OSlav. *Вѣдѣ* [Sck. *ě*, OSlav. *Boi*]. The preterite-present verb *witan* shows the Germanic consonant peculiarities, in particular, sonorant semi-vowel [*w*] is a bilabial voiced consonant, more precisely, not syllable making vowel *u*, that may occur at the beginning of the word before vowels: *wait* (I know).*

One peculiarity of the Germanic consonant system was their *geminatio*. This peculiarity caused the formation of long

consonants. Gemination may occur as a result of ancient evolution of groups $t+t$, $t+d$: Gt. *wissa* (I knew) < **wit-d-*, it may be represented schematically: $t, \text{þ}, \text{ð}, d+ t, d > ss$. In many cases in terms of morphology and word formation there is *st* instead of *ss* (it may occur based on the analogy): Gt. *waits* (thou know): *wait* (I know) [$t+t$], but compare: *wissa* (he knew) [$t+\text{ð}$].

In the Gothic language the consonant change was common, it happened as a result of a combination change. From the historical point of view, it is necessary to distinguish the cases when the initial consonants were *þott*: *witan* (with the initial *t*): *waits* (with *s* which developed from *t* before *t*). In the Gothic consonant system this differentiation is really considerable because different changes in the consonant system occurred. This had been caused by the disappearance of grammatical interchange. The most frequent consonant gemination in Gothic is *ss*: *wissa* (I knew). It is necessary to emphasize the existence of the active participle *wetwoþs* (witness) from *witan* (to know). It has a derivative *un-wiss* (unknown, uncertain) [Gr. *ἄ-ιτοϚ*], it is past participle and an ancient form. The nature of this verb is evident. It belongs to the first weak conjugation that encompasses transitive verbs with durative and occasionally frequentative meanings: *witan* (past tense *witaida* (observe)). Compare with L. *vidēre*; OSlav. *ВИДѢТИ* from *witan* (first person *wait* (to know)). It is necessary to take into consideration that the Germanic third weak conjugation corresponds to the Latin second conjugation; it is evident if we compare Gt. *witan*: L. *vidēre*. From the point of Indo-European comparative morphology these verbs belong to the stem types *-*ei-*, *-ē*; compare L. *vidēre*, OSlav. *ВИДѢТИ*, Gr. *ειδῆ-σω* (I shall know), OHG. *gi-wizzē-t* (he observes). There may be a question about the correlation between Gt. *-ai-* and IE. **ē*. All the forms of present tense optative and all secondary forms (infinitive, participles, past forms) are created from the root of the plural indicative mood.

The minor subgroup of the preterite-present verbs contains the verb *daug* (do for). Its meaning is the same in other old Germanic languages. It is found in other Old Germanic languages: OHG. *toug*, OSax. *dōg*, OE. *Déag* [7, p. 231].

The second verb under consideration in the minor subgroup is an ancient Indo-European verb, which occurs not only in the Germanic, but also in the Slavonic languages. It is *ga-daúr-san* (dare) and its specific feature is its unconventional morphology. Its suffix *-ta-* (*ga-daúrsta*) may be explained (as in the case of the major subgroup verb *ǰaúrfta*) by taking into consideration the position of Germ. *-*ǰ-* after voiceless spirant *s*. This verb is found in other Old Germanic languages: OHG. *turran*, OSax., OE. *durran*. Indo-European root of this verb (**dhers-*) occurs in other Indo-European languages: Gr. *υρασος* (courage) [12, p. 425-426], Skr. *dháršati* (he dares), OSlav. *ДРЪЗНЖНТИ*, Rus. *дерзкий*, Ukr. *дражнити* (коза-дереза), Ch. *drzký*. This verb illustrates the second phase of the Consonant Shift. The development of Indo-European voiced aspirated plosives *bh*, *dh*, *gh* is connected with the second phase of the Germanic Consonant Shift. In the Proto-Germanic language all of these sound combinations lost aspiration and were transformed into voiced plosives of the same place of articulation. Later, under certain conditions they again became voiced plosives: IE. *dh* > Germ. *ǰ*, *d*, Gt. *ga-dars*, OE. *dearu* (I dare): Skr. *dháršati* (he dares), Gr. *véρσοσ* [*v* < *dh*] (bravery), Rus. *дерзкий*, Ukr. *коза-дереза*.

Munan (think, suppose), the next verb under scrutiny, correlates with OSax., OE. *munan*, OIcel. *muna*. IE. root of this verb (**men / mon; тьн :mη*) occurs in Gr. *μέ-μον-α*, L. *memoni* (I remember). These verbs, like Germ. *man* are the perfect forms with the present form ending. The comparison of Lith. *menu* (I remember), OSlav. *МЪН-БЪТИ* (think), *ПА-МАТЬ* demonstrates this tendency. IE. vowel [*b*] during the development of the Germanic ground transformed into [*u*] (IE. *b* > Germ. *u*) : Gt. *munan* (think, perform mental activity) : L. *man-ēre* (remain), Gr. *έ-μάν-ην*, OSlav. *МЪН-ЪТИ*. This verb demonstrates durative meaning: *munan* (past tense *munaida*) (remember) from *munan* (the first person singular *man*) (think).

The verb *ga-mōtan* (take place, be able to) was found in other Germanic languages: OHG. *muozan* (be able, have to, dare). OSax., OE. *mōtan*. The form **gamōst* was reconstructed according to the pattern of waist. Past Tense **ga-mōsta* (*gamostēdum*) originated

from *wissa*. It becomes evident if we compare *daúrsta*, *kaupasta* from *kaupatjan* (to strike the back of the head) [8, p. 146].

The most significant verb in the minor subgroup has the meaning of ability to do something. ***Magan*** (be able to), which we focus on, was found in all Old Germanic languages: OHG., OSax., OE. *magan*, OIcel. *mega*. Compare: OSlav. *МОГА*, Lith. *magóti* (be useful), Gr. *μηχανή* (Dor. *μᾶχανᾶ*) (tool), Gt. *māhts* (strength). Some linguists [7, p. 719, 849; 8, p. 66] connect this word with Gt. *magap̃*, OHG. *mahad* (maiden, girl) and Gt. *magust* (boy, young man). The primary meaning of the verb *mag* as ancient perfect form should be *I am grown up, I became strong* from the primary root Germ. *meγ*. But this supposition is wrong and groundless because root **meγ* < IE. **megh* is unknown in the in the Indo-European morphology. Gr. *μηχανή* and homonyms *μήχαρ* and *μήχος* point at IE. **māgh-* with possible variants **magh-* (**mogh-*) or *māgh-*, in the Gothic language *mag*, in the Old Slavonic language *МОГ-А*. The meaning *big* is connected with root **meg*; compare: Gr. *μέγας*, Skr. *māha-*, Gt. *mikis*, OHG. *mihhil*. But the meaning is still controversial and unknown [12, p. 374]. Among separate forms the one that stands out is *magt*, the second person, Present Tense. In all other Germanic languages this form contains phonetically correct *-h-*: OHG., OS ax. *math*, OE. *meaht*. Form *magt* is explained by the influence of other forms with *-g-*. It is possible that *magt* may be explained by the morphological graphic traditions and does not reflect the pronunciation. There are the same cases in the German language of XVII–XVIII cent. (spelling *gemügt*, *mogte*, *mögte* instead of *mochte*) [7, p. 849]. There is some doubt about the correlation of letter *g* and its pronunciation in the Gothic language. In the past tense forms there is an appropriate *h* interchange: *mahta*. There was a tendency of consonant gemination under the influence of two adjacent consonants in the Gothic and Scandinavian languages. This tendency took place in these two Germanic groups in the period of Common Germanic language Community. It was very strong in the Scandinavian languages: OIcel. *matta*, Gt. *mahta* (I was able) [17, p. 327]. There is a transformation of *g* into *h* [*χ*] before *t*, as a result the interchange *g:h* occurs: *mag* (I am able): *mahta* (I was able), but

magt (you are able). Indo-European voiceless plosives were stable and unchanged in the Germanic language group. In particular, consonant *t* is preserved in the Germanic languages in groups IE. *pt*, *kt*. Thus, only the first component is transformed (*kt* > *χt*): Gt. *maths*, OHG. *maht* : OS lav. *МОЩУ [ЩУ > kti]* (strength).

In the Proto-Indo-European language nasal consonant *m* interchanged with syllable making *m*. In the Proto-Germanic language those consonants were preserved: Gt. *mag* (I can): OSlav. *МОГА* (I can). Germanic voiced spirant *γ* had the tendency of transforming into fricative *g*. The reflection of Germ. *γ* in the Gothic language is an obscure and disputable issue. Letter *g* does not reflect any interchange in any position (there is only one exception *mag*: *mahta*) and it may present spirant *γ* (or *χ*) and plosive *g*. To avoid confusion, it is a good idea to follow the idea that Germanic *γ* was transformed into *g* in all positions in the Gothic language. This preterite-present verb demonstrates the consonant gemination which is connected with the proto evolution of groups: *t+t*, *t+d* (*k*, *χ*, *γ*, *g+t*, *d>χt*): Gt. *mahta* (I was able): *mag* (I am able) [*γ+γ*]. There is a very interesting exception in the Gothic language: *magt* (you are able), compare OE. *meaht*, OHG. *maht*. The Gothic language demonstrates the consonant interchange in this verb (*g* > *g*): *mag* (I am able): *mahta* (I was able). The interchange possibilities for back palatal consonants are very restricted: *g:h* [*χ*] (*χ* originated from *g* before *t*): *magan*: *mahta*.

The minor subgroup includes three more verbs with different meaning, *aigan*, *aihan* (have), *ga-nah* (be enough) and *wiljan* (want). The verb *aigan*, *aihan* (have) is common Germanic, compare OHG. *eigan* (in the Indicative mood it was always used in plural *eigum*): OSax. *ēgan* (only plural was found), OE. *āgan*, OIcel. *eiga*. The feature of this verb is oscillation between root *h* and *g*, which is a very old grammatical interchange. The Old English and Old Icelandic languages preserved grammatical interchange in this verb: Gt. *a* and *h*: *aigum*; OE. *āh*: *āgon*; OIcel. *à*: *eigom*. Past tense form *aihta* may be interpreted as **aiγ-ðōm*. This verb preserves grammatical interchange in conjugation: *aih* (I have): *aigum* (we have) [*h* : *g* < *χ* : *γ*], this interchange occurs in preterite present verbs *þaúrban* and *aigan*. Past Participle has passive meaning in the system of transitive verbs. This

.....

form is created in the strong conjugation involving suffix **-ana-* (<IE. *-ono-*). The North-Germanic languages use suffix **-ina-* (<IE. **-eno-*) instead of **-ana-*. In the Gothic language there are only a few old past participles, isolated from the verb system, that preserve this suffix: *aigih* (property) from *aih* (I have).

The verb ***ga-nah*** (be enough) appears in other Germanic languages as well its forms are: OHG. *g-nah*, OE. *be-*, *ge-neah* (enough).

Gothic conjugation of ***wiljan*** (want) in the present tense correlates with conjunctive (old optative) of Latin *velle* (want): Gothic singular: first person *wiljan*, second person *wileis*, third person *wili*; plural: first person *wileima*, second person *wileiþ*, third person *wileina* [11, p. 625]. Latin singular: first person *velim*, second person *velis*, third person *velit*; plural: first person *velimus*, second person *velitis*, third person *velint*. Short vowel [i] may occur in all syllables of the word (stressed, unstressed, initial, final). This vowel is a peculiar feature of the Gothic vowel system, especially in the unstressed syllables: *wili* (he wants). In the period of Proto-Germanic language Community, the final consonants relating to IE. *t*, *d* disappeared. The same process can be observed with the nasal *n*, *m*: Gt. *wili* : L. *veit* (he wants). The open final syllable preserves long vowels if there is no nasal consonant after them; compare, before dental (*i>i*): Gt. *wili* (he wants), L. *velit* < **velit*, but Gt. *wileis* (you want). This verb is a relict example of preserving Germanic diphthong *au* in unstressed syllable: *wiljau* (I want).

Conclusions. The minor subgroup of the Germanic preterite-present verbs includes seven units (*ga-daúr-san*, *munan*, *wiljan*, *daug,ga-mōtan*, *aigan*, *ga-nah*). All of these verbs have different meanings. They are not involved into the analytization of the Germanic languages (except *wiljan*), but they have common IE roots with a general lexical meaning which is rather transparent and well understood. *Wiljan* was included as an auxiliary verb in the system of verb grammatical categories, gradually losing its semantics and undergoing the process of grammaticalization. The rest of the verbs preserved their meaning, but they were excluded from the further grammaticalization. The promising investigation

needs the involvement of function analysis, revealing the position of these verbs in the sentence.

REFERENCES

1. Bennet, W. H. (1980). *An Introduction to the Gothic Language*. New York: Modern Language Association, 190 p. [in English].
2. Braun, F. (1922). *Die Urbevölkerung Europas und die Herkunft der Germanen*. Berlin: Halle a.d. Saale. 278 s. [in German].
3. Braune, W. (1981). *Gotische Grammatik*. 19. Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 205 s. [in German].
4. Feist, S. (1924). *Indogermanen und Germanen*. Berlin: Halle a.d. Saale. 348 S. [in German].
5. Gamkrelidze, T. V. & Ivanov, Vjaceslav V., Jakobson, R. et al. (2010). *Indo-European and the Indo-Europeans. A Reconstruction and Historical Analysis of a Proto-Language and Proto-Culture*. Part I: The Text. Part II: Bibliography, Indexes. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. 864 p. [in English].
6. Gregersen, S. (2019). Anna Wojtyś. 2017. *The Non-Surviving Preterite-Present Verbs in English: The Demise of* dugan, munan, *-nugan, *þurfan, and unnan*. *Studies in English Medieval Language and Literature* 51. Frankfurt am Main: Lang, 258 pp., 12 tables. *Anglia*, 137(1), 163-167. <https://doi.org/10.1515/ang-2019-0012> [in English].
7. Heyne, M. (1906). *Deutsches Wörterbuch*. Berlin: Halle. 1298 s. [in German].
8. Holthausen, F. (1934). *Gotisches etymologisches Wörterbuch*. Berlin: Halle a.d. Saale. 1376 S. [in German].
9. Jellinek, M. H. & Hermann, P. (Ed.). (2017). *Geschichte der gotischen Sprache*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. 209 S. [in German].
10. Kluge, F. (1913). *Ungermanisch*. Strassburg: Halle. 348 S. [in German].
11. Lehmann, W. (1986). *A Gothic Etymological Dictionary*. Leiden, The Netherlands: Brill. 712 p. [in English].
12. Menge, H. & Güthling, O. (1910). *Menge-Güthling griechisch-deutsches und deutschgriechisches Wörterbuch, mit besonderer Berücksichtigung der Etymologie*. Berlin: Halle a.d. Saale. 989 s. [in German].
13. Mossé, F. (1949). *Manuel de la langue gotique. Grammaire. Textes. Glossaire*. Paris: Aubier. 272 p. [in English].

14. Plotkin, V. (2008). *The Evolution of Germanic Phonological Systems: Proto-German, Gothic, West Germanic, and Scandinavian*. Lewiston, N.Y.: Edwin Mellen Press. 230 p. [in English].

15. Randall, W. & Jones, H. (2015). *On the early origins of the Germanic preterite presents*. *Trans Philologic Soc*, 113: 137-176. <https://doi:10.1111/1467-968X.12045> [in English].

16. Rauch, I. (2003). *The Gothic language: grammar, genetic provenance and typology, readings*. New York: P. Lang. 192 p. [in English].

17. Snædal, M. *A Concordance to Biblical Gothic*. (1998). Reykjavík: Institute of Linguistics, University of Iceland; University of Iceland Press. Vol. 1 = Introduction. Texts; pp. xxxiv, 70. Vol. 2 = Concordance. 1257 p. [in English].

18. Stig, K. J. George. (2018). *The preterite-present: an investigation into the underlying origin process*. (PhD diss., University of Aberdeen), 483 p. [in English].

19. Tomaszewska, M. (2019). *The evolution of surviving English preterite-present verbs (āgan, cunnan, *durrān, *magan, *mōtan, *sculan): a corpus-based study*. (PhD diss., Uniwersyte Warszawski), 256 p. [in English].

20. Voyles, J. B. (1992). *Early Germanic Grammar: Pre-, Proto-, and Post-Germanic Languages*. San Diego, California: Academic Press. 302 p. [in English].

21. Wright, J. (1997). *Grammar of the Gothic Language*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press, 366 p. [in English].

22. Wright, J. & Wright, E. M. (1925). *Old English Grammar* (3rd edition). London: Oxford University Press, 870 p. [in English].

Дата надходження до редакції – 24.01.2020

Дата затвердження редакцією – 03.02.2020

UA

**ИНДЕКСАЦИЯ ЗБІРНИКА В МІЖНАРОДНИХ
НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ**

Збірник входить до наукометричної бази України "Україніка наукова",
<http://irbis-nbuv.gov.ua>.

Збірник входить до міжнародних наукометричних баз:

- **INDEX COPERNICUS** (Польща),
<https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Норвегія),
<https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Японія),
<https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Росія),
<https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY**
(Нідерланди),
<http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**,
<https://scholar.google.com.ua>
- **ROAD**,
<https://road.issn.org/>

EN

**INDEXATION OF THE DIGEST IN
THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC DATABASES**

The digest is included to the scientific database of Ukraine, <http://irbis-nbuv.gov.ua>.

The digest is included to international scientific databases:

- **INDEX COPERNICUS** (Poland),
<https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Norway),
<https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Japan),
<https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Russia),
<https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY**
(Netherlands),
<http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**,
<https://scholar.google.com.ua>
- **ROAD**,
<https://road.issn.org/>

RU

**ИНДЕКСАЦИЯ ИЗДАНИЯ В МЕЖДУНАРОДНЫХ
НАУКОМЕТРИЧЕСКИХ БАЗАХ ДАННЫХ**

Сборник входит в наукометрическую базу Украины, <http://irbis-nbuv.gov.ua>.

Сборник входит в международные наукометрические базы:

- **INDEX COPERNICUS** (Польша),
<https://indexcopernicus.com>
- **ERIH PLUS** (Норвегия),
<https://erihplus.nsd.no>
- **RESEARCH BIB** (Япония),
<https://www.researchbib.com>
- **РІНЦ / eLIBRARY** (Россия),
<https://elibrary.ru>
- **LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY**
(Нидерланды),
<http://www.linguisticbibliography.com>
- **GOOGLE SCHOLAR**,
<https://scholar.google.com.ua>
- **ROAD**,
<https://road.issn.org/>

Кафедра стилістики та мовної комунікації
Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

планує публікацію періодичного збірника наукових праць
"Актуальні проблеми української лінгвістики:
теорія і практика" (випуск № 41)

UA

Вимоги до публікації:

1. *Текст статті* повинен відповідати чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та міжнародним науковим стандартам, згідно з якими обов'язковими є такі елементи:

– постановка проблеми в контексті сучасної філологічної науки та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями;

– аналіз найновіших публікацій із теми дослідження;

– визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямків дослідження;

– формулювання мети статті (постановка завдання);

– виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

– висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

2. *Комп'ютерний варіант статті* повинен відповідати таким вимогам:

– шрифт **Times New Roman**;

– якщо в наборі використовуються інші шрифти, якими набрано ілюстративний матеріал, то вони подаються окремим файлом;

– поля: вгорі – 2,5 см; внизу – 9,54 см; зліва – 2,5 см; справа – 6,84 см;

– відступи від колонтитула: вгорі – 2,75 см; внизу – 9 см;

– абзацний відступ – 1,25 см;

– міжрядковий інтервал – одинарний;

– для покликань на джерело цитування використовувати квадратні дужки, напр.: [5, с. 141], де 5 – номер джерела відповідно

до списку використаної літератури в алфавітному порядку, а 141 – номер сторінки; покликання на джерела ілюстративного матеріалу мають бути у круглих дужках (І. Франко).

3. **Матеріали** подавати в такій послідовності (відповідно у трьох інформаційних блоках – українському, англійському й російському):

– класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК);

– прізвище та ініціали автора подаються посередині (**розмір 11 кеглів, жирний курсив**);

– ID (ORCID) подається посередині (**розмір 11 кеглів, курсив**);
– назва статті (українською, англійською та російською мовами в кожному з інформаційних блоків) набирається через рядок по центру великими літерами (**розмір 11 кеглів, жирний шрифт**);

– анотації **не менше 1800 знаків** українською, англійською та російською мовами (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– ключові слова (не більше десяти слів) (**розмір 10 кеглів, курсив**);

– інформація про автора / авторів подається українською, англійською та російською мовами після анотації у відповідному інформаційному блоці (**розмір 10 кеглів, курсив**) в такій послідовності: прізвище, ім'я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, посада / навчання в аспірантурі, докторантурі; структурний підрозділ (факультет / інститут, кафедра); назва навчального закладу чи установи; електронна адреса;

– текст статті – через інтервал після назви (**розмір 11 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний**);

– списки літератури (**НЕ БІЛЬШЕ 20 ПОЗИЦІЙ**) подаються через рядок після основного тексту статті в алфавітному порядку в рубриці **ЛІТЕРАТУРА (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал – одинарний)**. Література оформляється згідно з чинними бібліографічними вимогами. Необхідно розрізняти наукову літературу та джерела. **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ПЕРЕКЛАДАЄТЬСЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ І**

.....
ТРАНСЛІТЕРУЄТЬСЯ ЛАТИНИЦЕЮ та подається в рубриці **REFERENCES (за стилем APA)** після основного списку:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список умовних скорочень назв джерел (за наявності) (розмір 10 кеглів, міжрядковий інтервал - одинарний) подається після списку літератури через один інтервал.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Покликання на статті збірника в інших виданнях **ОБОВ'ЯЗКОВО** потрібно робити із вказівкою індивідуального номера DOI.

Статті подаються до редакційної колегії збірника в електронному та роздрукованому варіантах на кафедрі стилістики та мовної комунікації.

Публікації збірника проходять **обов'язкове внутрішнє та зовнішнє рецензування** з погляду актуальності, новизни, новаторської постановки проблем, чіткості формулювань дослідницьких завдань, логічності й обґрунтованості висновків.

Видання **дотримується всіх етичних норм і правил**, а також тих, що регламентовані чинним законодавством. Редакторська політика видання базується на принципах Комітету з етики наукових публікацій відносно рівності всіх статей і авторів для головного редактора, редколегії та рецензентів; конфіденційності у процесі внутрішнього та зовнішнього рецензування; оригінальності пропонованого матеріалу та плагіату.

Видання **платне**.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **<https://apultp.knu.ua;>**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

**Department of stylistics
and language communication of Institute of philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv**
plans to publish a periodic scientific edition
**"Actual issues of Ukrainian linguistics:
theory and practice" (№ 41)**

EN Call for papers

1. *Manuscripts* must meet the applicable requirements of Ministry of Education and Science of Ukraine as well as international standards:

- stating the problem in the context of modern philological science, its correlation with relevant practical tasks;
- analysis of recent literature on the research topic;
- determining previously unexplored aspects of the general problem or research trends;
- defining the aim of the research;
- general description of the work, justification of research findings;
- conclusions of the study, prospects and implications of the research.

2. *A computer version of the article* must meet the following requirements:

- font Times New Roman;
- if the author uses other fonts, it is necessary to propose them in a separate file;
- margin: head – 2.5 cm; tail – 9.54 cm; left – 2.5 cm; right – 6.84 cm;
- an indentation from the running title: head - 2.75 cm; tail – 9 cm;
- an indentation – 1.25 cm;
- line-to-line spacing – single;
- citation must be done in square brackets, e.g.: [5, p. 141], where 5 is a resource number in the references list in alphabetical order, and 141 is a page number;
- a reference to resources should be used in parentheses, e.g.: (I. Franko).

3. **Materials** must be submitted in the following sequence:

- classification index of the Universal Decimal Classification (UDC);
- the author / authors' name and surname (*size 11 points, bold type*);
- the author / authors' ID (ORCID) (*size 11 points, italic type*);
- the title of the article is typed in the middle in capital letters (*size 11 points, bold type*);
- abstracts (no less **than 1800 symbols**) in Ukrainian, English and Russian (*size 10 points, italic type*);
- key words (no more than ten words) (*size 10 points, italic type*).
- information about the author / authors in Ukrainian, English and Russian after each of the abstracts respectively (*size 10 points, italic type*) in the following order: first name, middle name, scientific degree, academic status, PhD/doctoral studies; organization (faculty / institute/department); title of the institution; e-mail;
- text of the article – in the interval after the title (size 11 points);
- literature lists (**AT MOST 20 POSITIONS**) must be given after the main text of the article in alphabetical order in the rubric **REFERENCES** (size 10 points). References must be submitted in accordance with the applicable requirements of bibliographic standarts. It is necessary to distinguish scientific literature and resources. **REFERENCES MUST ALSO BE TRANSLATED AND TRANSLITERATED IN LATIN** and served in the **REFERENCES (APA)**:
 Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].
- a list of abbreviations of the resources (if any) (size 10 points) is submitted after the references list.

NB! References on articles of our digest in other editions must be done with the indication of the DOI individual number.

The papers must be submitted to the **editorial board** in electronic and printed versions to the department of stylistics and language communication.

The manuscripts must have **internal and external reviews** in terms of relevance, novelty, innovative research problems, formulation of tasks clarity, consistency and validity of conclusions.

The edition adheres to all **ethic norms** and rules as well as those that are regulated by current legislation. Editorial policy of the edition is based on the principles of Committee on Publication Ethics regarding the equality of all articles and authors to the editor-in-chief, editorial board and reviewers; confidentiality in the process of internal and external reviewing; originality of the submitted paper and plagiarism.

The edition is **paid**.

Tel: **0(44) 239-33-66**;

web: **<https://apultp.knu.ua>**;

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

Кафедра стилистики и языковой коммуникации
Института филологии
Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко
планирует публикацию периодического
сборника научных трудов
"Актуальные проблемы украинской лингвистики:
теория и практика" (выпуск № 41)

RU

Требования к публикациям:

1. *Текст статьи* должен отвечать действующим требованиям Министерства образования и науки Украины и международным стандартам, согласно которым обязательными являются следующие элементы:

- постановка проблемы в контексте современной филологической науки, а также ее связь с актуальными практическими задачами;
- анализ последних публикаций по теме исследования;
- определение ранее не изученных аспектов общей проблемы либо новых направлений исследования;
- формулирование цели статьи (постановка задачи);
- изложение основного материала исследования с обоснованием полученных научных результатов;
- выводы исследования и перспектива дальнейшего научного изучения проблемы.

2. *Компьютерный вариант статьи* должен отвечать следующим требованиям:

- шрифт **Times New Roman**;
- если в наборе используются другие шрифты, они подаются отдельным файлом;
- поля: верхнее – 2,5 см; нижнее – 9,54 см; левое – 2,5 см; правое – 6,84 см;
- отступление от колонтитула: сверху – 2,75 см; внизу – 9 см;
- абзачное отступление – 1,25 см;
- междустрочный интервал – одинарный;

– для ссылок на источник цитирования следует использовать квадратные скобки, напр.: [5, с. 141], где 5 – номер источника в списке использованной литературы в алфавитном порядке, а 141 – номер страницы; ссылки на источник иллюстративного материала следует использовать в круглых скобках, напр.: (И. Франко).

3. **Материалы** подавать в такой последовательности (соответственно в трех информационных блоках – украинском, английском и русском):

– классификационный индекс Универсальной десятичной классификации (УДК);

– ID (ORCID) по центру (*размер 11 кеглей, курсив*);

– фамилия и инициалы автора подаются по центру (*размер 11 кеглей, жирный курсив*);

– название статьи (на украинском, английском и русском языках в каждом из информационных блоков) набирается через строку по центру (*размер 11 кеглей, жирный шрифт*);

– аннотации **не менее 1800 знаков** на украинском, английском и русском языках;

– ключевые слова (не более десяти слов) (*размер 10 кеглей, курсив*). Аннотации, представленные на иностранном языке, не должны быть дословным переводом основной аннотации и должны составлять не менее 1600 знаков (с пробелами);

– информация об авторе / авторах подается на украинском, английском и русском языках после аннотации в соответствующем информационном блоке (*размер 10 кеглей, курсив*) в такой последовательности: фамилия, имя, отчество (полностью), научная степень, ученое звание, должность / обучение в аспирантуре, докторантуре; структурное подразделение (факультет / институт, кафедра); название учебного заведения или учреждения; электронный адрес;

– текст статьи – через интервал после названия (*размер 11 кеглей, межстрочный интервал – одинарный*);

– списки литературы (**НЕ БОЛЬШЕ 20 ПОЗИЦИЙ**) подаются через строку после основного текста статьи в алфавитном порядке в рубрике **ЛИТЕРАТУРА** (*размер 10 кеглей*). Литература оформляется в соответствии с

действующими библиографическими требованиями. Необходимо различать научную литературу и источники. **СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ ПЕРЕВОДИТСЯ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК И ТРАНСЛИТЕРИРУЕТСЯ ЛАТИНИЦЕЙ** и подается в рубрике **REFERENCES (стиль APA)** после основного списка:

Shevchenko, L. (2014). *Medialexicography in the linguistic perspective* [Medijna leksykografija v lingvistychnij perspektyvi]. *Aktual'ni problemy ukrai'ns'koi' linygistyky: teorija i praktyka*, 28, 7–16 [in Ukrainian].

– список условных сокращений названий источников (при наличии) (*размер 10 кеглей*) подается после списка литературы.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ! Ссылки на статьи сборника в других изданиях **ОБЯЗАТЕЛЬНО** нужно делать с указанием индивидуального номера DOI.

Статьи подаются в редакционную коллегию. Публикации сборника проходят **обязательное внутреннее и внешнее рецензирование** с точки зрения актуальности, новизны, новаторской постановки проблем, четкости формулировок исследовательских задач, логичности и обоснованности выводов.

Издание **придерживается всех этических норм и правил**, а также тех, которые регламентированы действующим законодательством. Редакторская политика издания базируется на принципах Комитета по этике научных публикаций относительно равенства всех статей и авторов для главного редактора, редколлегии и рецензентов; конфиденциальности в процессе внутреннего и внешнего рецензирования; оригинальности предлагаемого материала и плагиата.

Издание платное.

тел.: **0(44) 239-33-66;**

web: **[https://apultp.knu.ua;](https://apultp.knu.ua)**

e-mail: **apultp@univ.net.ua**

ЗМІСТ

СТИЛІСТИЧНА АСПЕКТОЛОГІЯ МОВОЗНАВСТВА

Шевченко Л.І.

Етика ідеалів і "прози життя" в епістолярії
Пантелеймона Куліша 8

Алексєєва І.О.

Наодинці з собою молодим і з усім світом: листи до себе молодого
як епістолярний жанр 27

Строкаль О.М.

Між добром і злом: мовна експлікація амбівалентності Всесвіту
в поезії О. Довгого 40

МЕДІЙНА ПРОБЛЕМАТИКА В МОДЕРНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Сизонов Д.Ю.

Фразеологізм-заголовок як маніпулятивна
домінанта медіатексту 58

Плясун О.М.

Синтаксичні інструменти творення іміджу України в медійному
просторі 71

Рудюк Л.О.

Мовна особистість у сфері масмедіа: наукова інтерпретація
та характерні ознаки 86

АВТОРСЬКИЙ ПОГЛЯД НА АКТУАЛЬНІ ЛІНГВІСТИЧНІ ПИТАННЯ

Снитко О.С.

Стратегічні наративи у системі механізмів протидії
інформаційним впливам 99

.....
Компанцева Л.Ф.

Лінгвістична експертиза соціальних мереж
в умовах гібридних викликів національній безпеці України..... 119

Боцман А.В., Дмитрук О.В.

Транс-германські особливості претерито-презентних дієслів.....140

Індексація збірника в міжнародних

наукометричних базах156

Вимоги до публікації у виданні157

CONTENTS

STYLISTIC ASPECTOLOGY OF LINGUISTCS

- Larysa I. Shevchenko**
Ethics of ideals and "prose of life"
in Panteleimon Kulish's epistolary 8
- Iryna O. Alyeksyeyeva**
Between me, my younger self and the whole world: letters
to one's younger self as epistolary genre 27
- Oleksandr M. Strokal**
Between good and evil: linguistic explication
of the ambivalence of the Universe in O. Dovhyi's poetry 40

MEDIA ISSUES IN MODERN LINGUSTICS

- Dmytro Y. Syzonov**
A phraseologism-heading as a manipulative
dominant of a mediatext 58
- Olga M. Pliasun**
Syntactic tools for creating the image of Ukraine in media space 71
- Liudmyla O. Rudiuk**
Linguistic personality in mass media: scientific interpretation
and characteristic features 86

AUTHOR'S VIEW ON CURRENT LINGUISTIC ISSUES

- Olena S. Snytko**
Strategic narratives in the system of mechanisms
for countering informational influence 99
- Larysa F. Kompantseva**
Linguistic examination of social networks under conditions
of hybrid challenges to Ukraine's national security 119

.....

Andriy V. Botsman, Olga V. Dmytruk Trans-germanic peculiarities of preterite-present verbs.....	140
Indexing in international scientific databases	156
Publication requirements	157

СОДЕРЖАНИЕ

СТИЛИСТИЧЕСКАЯ АСПЕКТОЛОГИЯ
ЯЗЫКОЗНАНИЯ

Шевченко Л.И.
Этика идеалов и "прозы жизни" в эпистолярии
Пантелеймона Кулиша..... 8

Алексеева И.А.
Наедине с собой молодым и со всем миром:
письма к себе молодому как эпистолярный жанр 27

Строкаль А.Н.
Между добром и злом: языковая экспликация амбивалентности
Вселенной в поэзии А. Довгого..... 40

МЕДИЙНАЯ ПРОБЛЕМАТИКА
В МОДЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Сизонов Д.Ю.
Фразеологизм-заголовок как манипулятивная
доминанта медиатекста 58

Плясун О.Н.
Синтаксические инструменты создания имиджа Украины
в медийном пространстве 71

Рудюк Л.А.
Языковая личность в сфере масс-медиа: научная
интерпретация и характерные черты 86

АВТОРСКИЙ ВЗГЛЯД НА АКТУАЛЬНЫЕ
ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

Снитко Е.С.
Стратегические нарративы в системе механизмов противодействия
информационному влиянию 99

.....
Компанцева Л.Ф.

Лингвистическая экспертиза социальных сетей в условиях гибридных вызовов национальной безопасности Украины 119

Боцман А.В., Дмитрук О.В.

Транс-германские особенности претерито-презентных глаголов140

Индексация сборника в международных наукометрических базах

156

Требования к публикации в издании.....157

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск XL

Над випуском працювали:

Л.І. Шевченко (голов. редактор),
Д.Ю. Сизонов (відп. секретар),
О.М. Плясун (відп. секретар англ. версії)

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Усі статті перевірено на плагіат.

Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Електронна версія публікацій представлена на сайті <http://apultp.knu.ua>

Підписано до друку 02.03.20. Формат 60x84^{1/16}. Вид. № ФЛ 92-17. Гарнітура Times.

Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад 300.

Ум. друк. арк. 10,0. Зам. № 219-0034

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43
(38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02